

PRIČE IZ IZOLACIJE

SPECIJALNO IZDANJE PROJEKTA
PRIČE IZ KOMŠILUKA

GRUPA AUTORA
PRIČE IZ IZOLACIJE

Grupa autora
PRIČE IZ IZOLACIJE

Izdavač: Comesgrafika d.o.o.

Za izdavača: Zvonko Savić

Lektura: Aleksandar Materić

Dizajn korica: Vedran Ševčuk

Grafička priprema: Nada Vuga

Štampa: Comesgrafika d.o.o.

Za štampariju: Zvonko Savić

Tiraž: 100

Godina: 2020.

ISBN:

PRIČE
IZ
IZOLACIJE

SINE, MAJKA JE DOBRO

Kada je počela izolacija znala sam da je to moj kraj. Vjerovala sam da na nogama neću izaći kroz vrata koja sam svaki dan prala od njegovih nesvarenih bljuvotina koje je na silu izbacio alkohol... Vjerovala sam da će me u tih par mjeseci unakaziti do tačke, da će komšije pomisliti da sam prostitutka koju privodi u garažu, dok bismo djeca i ja bili samo jedan sprat iznad njih. A ja sam u tišini nadala se da je to njegov hir koji će proći.

Pandemija nas je na silu zatvorila u četiri zida i sve žene ostavile na milost ili nemilost svojim muževima. Moj 'on' je bio jedan od onih koji ne podnose zatvoren prostor, dok sam se ja sve ove godine navikla...

Bilo mi je najžalije djece, Mišu sam rodila prije šest godina, a Unu prije dvije godine i oni su moj svijet u zatvorenom. Voli ih i on, ne mogu griješiti dušu... Ali ne znam zašto je mene prestao voljeti. Zašto me ponižava i maltretira? Osjećam se kao predmet koji je izgubio svoju vrijednost otkako je poslužio svrsi – rodila sam mu dvoje djece. Više mu ne trebam.

Ne znam šta se desilo onom čovjeku sa početka veze koji me je kitio poljupcima i ružama, a sada modricama. Mnoge modrice sam dobila pred mojim sinom. Njegov nijemi pogled i oči pune suza, dok se mama bori za dah... Zatvorena sam sa zvijerkom. Užasno je, ali nisam jedina na zemaljskoj kugli koja ima ovakve probleme...

Sinoć me je Miša pitao: „Mama boli li te oko?“ A ja nisam znala šta da mu odgovorim. Ne boli mene oko sine, mene boli duša...

„Sine, mama je dobro“, odgovorila sam mu nakon čega je zaspao, a ‘on’ je bio u garaži... Radio je šta je radio, ali ne mogu se žaliti, jer su to moji trenuci mira.

Nikada nisam imala hrabrosti da mu se suprotstavim, čak ni da se nekome obratim za pomoć, jer šta onda da radim sa djecom? Nisam radila, nisam imala primanja, a djeca mi rastu u toksičnoj sredini. Ne znam kakvi će ljudi od njih postati.

U izolaciji je postajao sve nervozniji... Ja sam se molila da ovo što prije i bezbolnije prođe...

Imao je šifru, koju nisam znala dešifrovati.

Bože... vjerujem u Tebe. Zašto mi ovo priređuješ? Molim ti se svako veče. Možda sam slijepa pa ne vidim, možda mi nešto želiš pokazati, a ja ne vidim tvoje znakove. Otvori mi oči.

Dok sam ušuškavala Mišu pitao me je kako sam. Tako je mlad, a već ima izraženu empatiju... „Sine, majka je dobro.“ Slagala sam ga. Ne zbog sebe, već zbog njega. Samo da ovo prođe. Biće valjda bolje.

Pomolila sam se za sve žene koje je korona na silu zatvorila sa njihovim monstrumima.

Amin.

Goran Kremenović, Banjaluka

BAKA

Izolovani smo. Da, usljed pandemije virusa korona, svi smo se obreli u izolaciji. I šta? A šta je sa onim ljudima koji godinama žive u izolaciji od ostatka svijeta? Šta je sa onim osuđenima na samoću, izopštenost, uniženost, poniženje, patnju, bol, tuđu pomoć i milosrđe? Šta sa njima, ne u ovo doba izolacije, no šta sa njima i kako kad ovo čudo stane? Kako im pomoći, a ne uvrijediti im dostojanstvo, kako im pomoći i sačuvati im tu posljednju iskrucovječnosti? Ko će i da li će se naći neko da im se nađe? Da li će neko zastati, prikočiti, zakočiti na tren, jer oko nas je toliko zgaženih pasa...

Vidim ih, dugo već primjećujem te tužne pseće oči penzionera svuda, na svakom koraku. Vidim redove, tačnije izbjegličke kolone pred bankama. Uredno i strpljivo čekaju sljedovanje i odmah daju državi njeno, a njima šta ostane. I šta im to ostane? Golo ništa začinjeno zadovoljstvom i ponosom što nikom u državi ne duguju ništa. A da li država njima duguje još nešto, koliko i šta? Vidim njihove poluprazne korpe u supermarketu, vidim ih dok se zimi griju po tržnim centrima, dok drugi, ne obzirući se na njih, izlaze punih kesa i praznih, okamenjenih srdašaca. Vidim tu uniženu starost, vidim težak hod i slab vid, vidim kesice pune lijekova i recepata, vidim na njima tu kvalitetnu garderobu od prije dvadeset i kusur godina koja se opire svim pravilima trajanja. Osjetim miris reume i kostobolje, čujem kako im škripe ostarjele kosti. Vidim i registrujem, a potom i živo osjetim taj talas radosti koji ih pokrije kada im neko uputi toplu, ljudsku riječ, sasluša ih ili istupi mjesto u nekom od redova. Čujem njihove brige,

jer osluškujem šta zbore dok čekamo u redovima zajedno. Slušam sa sjetom, strahopoštovanjem i divljenjem njihove priče o prošlim, nekim srećnijim i čovječnijim vremenima. Puštam da me te priče nose. Upijam tu nostalgiju.

Znam kako i koliko teško dišu. Znam kako i koliko se grčevito, bez respiratora, bore svakog novog dana za vazduh, za komad sunca novog dana pod ovom nebeskom kapom. I znam koliko ih svako novo buđenje ujedno usrećuje i boli. Znam to sve preko najbližih posrednika, direktno sa prve borbene linije. Znam, jer brinemo nas dvoje o njima dvoma. Odnedavno je knjiga sa dva spala na samo jedno slovo. U sam osvit korone ugasio se jedan život.

Vidjela sam i prije pet godina jednu usamljenu baku na prozoru pokraj parka. Vidjela sam kako me gleda i maše mi da dođem. I prišla sam joj sa ćerkicom u naručju. Tražila je da je dodirne. I podigla sam je da je dodirne. Gledala sam sa kakvom je čistom ljubavlju gleda i miluje. Živo sam mogla da osjetim bakinu sreću, prelila se na mene. Samo je to željela, toplinu i blizinu, iscjeljujuću nježnost koju budi i daje majušno mladunče ljudskog bića. Slala nam je poljupce dok smo odlazile. I mi smo joj odgovarale zajedno, mašući i šaljući poljubce majušnom ručicom.

Nakon pet godina srećem je ponovo, u doba korone. Maše mi ponovo. Prilazim joj, ovoga puta sama. Traži cigaretu, mimikom mi to kazuje. Igrom slučaja ili sudbine, imam paklicu u autu. Idem po nju i nosim joj je. Pitam je da li joj još nešto treba, a ona odmahuje glavom. Odlazim. U povratku joj nosim sitnicu. Stavljam joj na prozor, zovem je kucanjem.

Praznik je. Imam želju da i baku obradujem. Ne zaboravljam na cigarete! Odlazim, na njenom prozoru spuštene su roletne, na ulaznim vratima

zgrade stoji posmrtnica. Ne mogu da prepoznam ženu sa fotografije jer je mlađa od one osobe sa prozora barem dvadeset godina. I ne boli me njena smrt koliko ta fotografija, to živo svjedočanstvo da je živjela zaboravljena. Milost namjenjenu njoj nosim mom penzioneru, ali on ne puši tanke, ženske. Zato te cigarete nosim i onako paganski palim na jedan svjež grob – majčin. I pričam joj priču, priču o baki.

Ana Perić, Bijeljina

УЛИЦА СРЕЋНИХ ЉУДИ /прича је инспирисана истинитим догађајем/

Динг-донг! Динг-донг!

Добар дан, изволите!

„Добар дан. Моје име је Страх. Сврха мог доласка је...” Затварам врата.

Тако су дивни! Тако их волим! Боже, чувај их! Шта ако једног дана....?! Марија, окани се тих мисли! Диши дубоко! Веруј, Марија! Довољно је да верујеш.

Дан пети или пак можда седми: Не могу да седим. Не могу да читам. Не могу да мислим. Осећам се труло.

Дан десети: Осећам.... Не осећам ништа. Може ли бити горе?!

И још један обичан дан. И онда још један. И сваки следећи је исти.

Комшије су у мом дворишту. Безнадежно стање у свима нама. Мудрујемо, а нема мудрости. Наше приче постају отрцане. Неко рече: „Хајде да садимо цвеће поред пута! Ено, тамо преко пута наше улице.“ Један цвет, други цвет... Читав низ дивних, жутих цветова. Улица нам оживљава. Ми бојимо њену душу. Она је весела. Што од боја, што од нашег осмеха и смеха. Овде пањ, онде пањ и тако редом до цветних прозора и мердевина. Пролазе људи. Са неверицом гледају. Наредног дана људи не пролазе. Они нам долазе. Диве се. Ми стварамо. Много је елана на једном месту. И мерак наш пешачи улицом руку под руку са радошћу.

Једна јелка, друга јелка и још ко зна која и, наравно, наш летњиковац створен за наше кафе и колаче, за наше звездане ноћи. Ноћ је тако пуна наде и усхићења. „Како нам је улица чаробна! Следеће године садићемо једну липу овде и тамо. Кад нам се браћа ожене да...” - Шта мислите да јој дамо име: Улица срећних људи? Добијам хорски одговор.

И тако настаје Улица срећних људи. Растајемо се касно у ноћ. Улазим у кућу.

Страше, дедер сад да те видим тако охолог! Дођи да ти покажем душу пуну живота и свој осмех! И свемир је мали наспрам радости у мом осмеху.

*Марија Кенић,
село Томанице, Косовска Каменица*

ŠTA ME TO CORONA NAUČILA?

Trideset i neki dan izolacije. Trideset i neki dan mene same sa sobom. Trideset i neki dan izlaska samo eto tu ispred kuće. Zašto? Zato što nemam taj luksuz da se smijem virusu u oči, ni ovom, ni bilo kojem. Zato jer sam ja ona rizična grupa u koju ne spadate vi.

Šta me to korona naučila u samo trideset i neki dan iziolacije, pitate se, pa nije me naučila da heklam niti da umijesim hljeb. Sigurno nije onaj zaostali ispit iz prve godine. Niti sam otkrila način da se simpatija zaljubi u mene. Nije to, ali nastavite čitati, nešto mnogo bitnije jeste.

Naučila me:

- Da ostanem sama sa sobom, onako ogoljeno, ja i ja same da pijemo kafu svaki dan, znate najteže je piti kafu sam sa sobom;

- Da se slušam, znate jako je bitno da naučite da se slušate, da upoznate sebe, da sami kažete sebi šta želite;

- Da pravilno dišem, jer sam se nakon dugo prvi put čula kako dišem;

- Da šutim, da ne trčim, da ne laprdam nego stanem i saslušam, šuteći, sebe iznutra;

- Da je dan stvarno dug, da ima u njemu prostora za sve i da sam ne znam kuda trčala i nastavila trčati čak i kad me je život povukao za kapuljaču i reko: „E, stani, nećeš moći dalje tako“;

- Da slušam tijelo, čujem šta mu smeta, šta ga boli, šta sam mu radila sve ove godine, ne pazeći ga, jer sam mlada, jer mogu tako;

- Da volim mamu najviše na svijetu i da ne mogu dočekati 16h da dođe sa posla i da mi više nije bitno šta mi je donijela nego samo da je došla;

- Da volim tatu najviše na svijetu i da sam na ivici suza svaki put kad čujem da je zabranjen ulaz putnicima iz Njemačke i da je on tamo sam dok smo mi svi tu zajedno;

- Da je dobro isplakati se, isprazniti, i da ću možda prestati plakati svake prestupne godine, da ću sebi mjesečno bar dvaput zakazati rutinsko plakanje, da se duša odmori;

- Da su ljudi tako sebični i ubijedeni da im ništa ne može biti;

- Da su pohlepni;

- Da živim u tako maloj i tako hrabroj zemlji koja je preživjela i gore i sve, koja se razdvajala hiljadu puta, a milion puta se sastavljala, jedina koja tako lako izbriše granice i dokaže svima da ih zapravo nikad i nije bilo;

- Da ima dobrih ljudi;

- Da simpatija može da ti nedostaje i da ti sreću čine tako male stvari kao što su kad ti pregleda 'story', eh kad bi sve simpatije ostale zauvijek one nevine zaludenosti bez problema i komplikacija;

- Da treba da volim sebe i da sam sebi sve i da će doći dani kao što su ovi da ću biti sama sa sobom, a od sebe ne mogu pobjeći pa onda kada naučim da živim sa sobom, naučiću i sa drugima. Za samo trideset dana ono što nisam za ove svoje dvadeset i dvije. Da vam kažem, ostanite kući, upoznajte sebe ili ako baš morate izađite i prijavite se za volontiranje, pomozite starijima, neka ostanu kući.

Nemojte da govorite kako od toga umire samo rizična grupa, a ti hvala Bogu nisi među njima, ali

zapamti da jesam ja, ali ja ti možda ništa ne značim, ali možda je neko kao ja u tvojoj okolini i znači ti, tu je i tvoja baka, nana, dedo, deda, roditelji.

Razmisli, nemoj da se igraš sad kad vrijeme za igru nije.

Ne dešava se baš svaki dan da spašavaš svijet u pidžami. Ti si naš heroj. Obuci najljepšu pidžamu i sjedi na kauč i gledaj omiljenu seriju, omiljeni film.

Važno je. Ti nas spašavaš.

Branka Raljić

BEZ NASLOVA

Možda sam luda, ali mi baš i odgovara ovo vrijeme. Nema mejlova, rokova, zvonjave telefona. Poslije 13 godina sam imala vremena za sebe. Za nas. Žao mi je svih ljudi koji su ostali bez posla, isto kao i onih koji su ostali bez prilike da se zaposle kad je ovo stanje počelo, a imali su obećanja, neke je stvarno čekao posao.

Proći će i ovo, prošle su i gore stvari. Zaboravili smo kako je bilo za vrijeme rata, one godine kada nije bilo ni struje, a za internet i računare tada nismo ni znali.

Šta sam naučila? Moj komšija je u nedjelju napunio 92 godine. Svaki dan mi on ili njegova supruga zahvale zato što im muž ili ja bacimo smeće i kupimo novine ili nešto što im nedostaje. Teta Rada pravi najbolju sirnicu, kao da jedem onu koju je moja pokojna baka pravila. Svaki dan se nas dvije mladice ispričamo zahvaljujući fiksnom telefonu. Nisam ni znala koliko je bio težak njen život, ali to je nije spriječilo da postane divna žena koja ne osuđuje, trudi se da nikoga ne opterećuje.

Teta Tanja je prije nekoliko dana pala kad je išla u kupatilo, komšinica mi je javila jer bi možda trebalo da je moj suprug odveze u bolnicu, ako zatreba. Divna žena, kičmu je istrošila dok se brinula o pokojnom mužu. Ne viđam je, ali me ohrabri kad čujem da iz njenog stana dopire glasan zvuk TV-a. Sada nema najoštrij sluh i ne čuje kad pozvonim da pitam treba li joj nešto, ali je, kako sam čula, bila divna nastavnica njemačkog jezika.

Naučila sam i to da nije najteža stvar ne vidjeti roditelje, rodbinu i prijatelje, teže je gledati ljude koji nemaju šta jesti, a ne možete uvijek pomoći.

Proći će ovo, prošle su i teže situacije. Hoćemo li ostati mi, ovakvi kakvi smo sada?

Nataša Kecman, Banjaluka

FOTOAPARAT

Opet mraz. Bjeličasti hladni kristali prekrili aprilsku travu, mirisni behar i šajbu mog juga, koji je i sinoć spavao pod zvijezdama jer mi komšija ne dozvoljava praviti garažu pored tarabe zbog Zakona o strehama, a prostor mi ne dozvoljava da uđem u avliju, jer je otac kuću napravio blizu puta, računajući da osim mutvaka u kojem smo živjeli nikada neće ništa drugo biti tu, a kamoli neko motorno vozilo, naš jedini motor je bio u stražnjici, radili smo kao pčele i živjeli kao stršljenovi. Tako se živjelo tada, đuture, u toplim sobama sa drvenim pendžerima prekrivenim zelenim tkaninama. Sve je bilo isto, ali nekako čisto. Sjećam se, sada, kada sam ugasio motor u svom robotskom tijelu, koje zujajući po gradu trči za karijerom i novcem kojeg trošim na održavanje, servisiranje dijelova i pravljenje prostora u kojem se najmanje zadržavam. Sjećam se svega što je imalo malu materijalnu, ali ogromnu sentimentalnu vrijednost, sjećam se i onih ljudi koje sam obilazio u širokom luku, ne obraćajući pažnju, baš poput robota. Mislim prolazim korzom kao odrpanac i molim za milostinju, za jedan dodir, slučajni udarac laktom. Izoliran u svojoj prostranoj kući poput hladnog kosmosa bez zvijezda, bez ptičijeg gnijezda, zatrpan sam u besmisao mog tumberanja svijetom bez igdje ikoga. Da umrem ne bi se niko sjetio mog lika, niti mi prepoznao sliku u novinama ili na banderi. Sve što imam od bogatstva jeste nacrtana slika porodice na zidu spavaće sobe i jedan stari fotoaparat prepun negativa. Danas je postalo važno biti negativan. Postalo je važno gdje si bio zadnjih 14 dana, a ne 92. Mene je u stvari lako kontrolisati, živim u sjenama

breza od firme do kuće i nekoliko kilometara šetališta oko toga. Ja sam izoliran selotejpom poput mumije od usta do stopala još od dana kada sam prvi put zapucao na liniji, još od dana kada sam pognuo glavu pred profesorom koji je tražio da platim ispit, od dana kada sam one grozne kape bacao u zrak sa ljudima pored sebe koji su me udarali laktom sve do sada, i krali mi hljeb držeći se za skute svojih uspješnih roditelja. Izoliran sam strahom od promjene, bolesti, od nevidljivog neprijatelja, a godinama sam nevidljiv, i ne primjećujem ljude. Perem ruke mahnito i grubo, tražeći otiske prohujalih godina, nestalih ljubavi, ubijenih (ne)prijatelja, osušenih spermija i gatarskih planova za moju budućnost. Danas je važno biti negativan kada su drugi pozitivni. Negirati deklinacije, brisati predikate i praktikovati jednosmjernu komunikaciju. Praktikovati sigurne brakove, siguran seks i sigurne lijekove. Nigdje nisam bio negativniji nego u tome, brak ne konzumiram, seks je dobar kada ga imaš, komuniciram sa knjigama, naročito uz sigurnu dozu sertralina. Gutam ih iz naftalina. Imamo sigurnosne kamere, sigurne kuće, sigurne sajtove, a umiremo od virusa potpuno sigurni u svoju moć. Mi znamo sve o satelitima, somatskim mutacijama, 5 G mrežama, elektromagnetskim valovima, čak smo prije Watsona i Cricka otkrili DNK-a u raspadnutim kostima ubijenih civila, očeva.

- Uđi, oče, sjedi. Ne obraćaj pažnju na pileća krilca na stolu, danas sam ih kupio u zgradi gdje je nekada bila biblioteka. Ne znam zašto tako rijetko dolaziš. Zašto se čudiš? Ekonomija je ono što možeš uvaliti drugima. Jučer je bio Robert Langdon na kafi. Svrate tako, ponekad, ljudi, u ovu kuću.

U svakoj nesreći nema sreće. Rekao bih da su izreke pisali ljudi koji su htjeli da se utješe, da

negiranjem i projekcijom sakriju svoje psihološke nedostatke kao što protezom sakrivam bataljke ruku pa se zaokupljen takvim mislima pokušavam grudvati, ili zagrijati izgubljene šake iznad furune nakon skijanja. Postao sam Alkemičar. Čovjek koji traži čovjeka u svojoj sjeni. Ledeni krčag Narcisa. Zid za sliku porodice sa kojom ponekad zaigram odbojke. U izolaciji je najbitnije sanjati i jesti. To nekako i ide jedno sa drugim. Ako jedeš meso sanjaš mrtve koje si ubio, koji su te ubili. Ako jedeš hljeb pa nagaziš na mrve možeš postati vatra. Sjećanje. Od toga se živi.

U fotoaparatu su slike koje nikada nisam izradio zbog sramote koju je nosio taj stari kodakov antikvitet. Ali, one su izgradile mene, ovako ništavnog. Njegovu blendu sam stavio na svoje oči. Pored toliko digitale ja sam nosio aparat za koji je trebao oružani list, da uslikam Neum kojeg vidim prvi put, da uslikam jelku sa ćibradima, oko komšinice koja nas je tražila po sobi sa naopako okrenutim aparatom. Sliku pravog života u jednoj velikoj državi koja je bila jedno zatvoreno tržište i izgledala nasmrt dosadno što ama baš svi peru zube kalodontom, što svi usisavači bruje istu pjesmu, a telefoni „zovu” istim zvonom. Gdje su svi nosili starke, leviske, mirisali na jeftinu kolonjsku vodu, pitralon i čunga lungu. Gdje su kuće bile male drvene šeperuše. Gdje su svitnjaci bili puni oraha, srca puna tovara i škole pune djece. Kupali smo se u Drini, poput onih leševa ispod baršunastih ada, gologuzi, radili na pruzi, jeli kise, trnjine, kakav virus, kakvi bakračići. Bili smo sudionici, a ne nijemi posmatračići. Glupi glasačići.

Jasmin Dorić, Seona-Srebrenik

MISLI U IZOLACIJI

Čovjek se često zapita, da li su njegove odluke u mladosti, a i kasnije, bile ispravne. Šta da sam uradio ovo umjesto ono, da li bi danas bilo drugačije ili ne? Da li nam je ipak nešto zapisano u zvijezdama i da li, ma koliko se mi trudili, ne možemo pobjeći od onog što nas stvarno čeka? Ako postoji vječnost, hoćemo li te odluke uvijek ponavljati ili ćemo u jednom od pokušaja uspjeti promijeniti tok sudbine?

Često sam govorio da je život serija raskrsnica, pa kud okreneš, to ti je. Sljedeća te vodi samo dalje, nikad nazad. A šta će dalje biti na tom putu, teško je čak i pretpostaviti. Barem meni...

Prošlost je prošlost i treba tako da bude. Ali šta je u stvari budućnost? Ponovljena prošlost? Ne želim da vjerujem u to. Ako postoji Bog, i ako sve posmatra, zašto nam dozvoljava da uvijek pravimo iste greške? Ili nas pušta da to sami vidimo i odlučimo sami. On valjda samo nadgleda.

Čovjek se se uči dok je živ. Ja bih rekao muči. Patnja. Voliš, pa onda patiš. Kazna ili nagrada? Tko to zna. Kažu da se samo magarac uči na svojim greškama. To mi je rekao još profesor na fakultetu. Ja sam mu odgovorio da smo onda svi magarad. A on mi reče da nije baš isto biti mazga i magarac, jer magarac kad dobije batine, nauči školu i krene dalje, a mazga opet i uvijek po svom. Mazga i magarac, žene i muškarci možda? Bojim se da ga nisam shvatio.

U jednom videu postavljenom na internetu, jedan čovjek je poslao poruku šesnaestogodišnjem SEBI. Da li biste i Vi to uradili i šta biste uopšte rekli? Povratak u budućnost, ili nešto drugo? Ako promijenite tok

stvari u prošlosti, hoćete li promijeniti i budućnost? I ako imate odgovor na to pitanje, imam za Vas i drugo pitanje: svoju budućnost ili nečiju drugu? Šta ako ste popravili svoju budućnost, a pokrenuli slijed stvari koje su uništile nečiji savršen život? Je li bilo vrijedno? I da li biste bili toliko sebični i ipak uradili to?

Mislim da je čak i za Boga, barem kao posmatrača, to malo previše podataka. Zato mora postojati pravilo, mora biti neka šema po kojoj stvari teku, jer ovako se sve zapetljava da iz svega može nastati samo kaos. Onda mora postojati i sudbina, jer to je jedino logično objašnjenje....

Vidio sam članak u novinama gdje je stariji bračni par doživio saobraćajnu nesreću. Završili su u bolnici, jedno pored drugog. Ona ga je držala za ruku do samog kraja, a nekoliko minuta nakon što je njegovo srce prestalo kucati stalo je i njeno. Doktori su se kleli da je imala samo lom ruke. Umrla je jer je htjela da ide za svojim prijateljem. Do kraja.

Kraj? Ili novi početak? Ne znam, stvarno ne znam. Volio bih da imam barem pojma.

Samoća je možda i najteža stvar na svijetu. Sve ostalo je lakše od nje, jer čovjek sam ne može baš ništa. A poseban problem je to što ljudski mozak ne funkcionije najbolje kad u samoći razmišlja sam o sebi. To su opasni trenuci, jer ti tada na pamet pada i ono što treba i ono što ne treba. I misli te vode u pogrešnom pravcu, teško ih je kontrolisati, jer nedostaje bitna stvar – osjećaj. To je ono što u stvari čini čovjeka takvim kakav jeste, a sebe ne možemo lagati. Može se probati, ali ne uspijeva uvijek. Kažu da ogledalo daje sliku tačno onakvu kakva jeste. Pod uslovom da je ravno.

Kad sumiram, jedna stvar ostaje jasna. Samo ljubav. Ona je vječna i proteže se kroz sve ove stvari.

Nije joj bitno niti tko si, šta si, jesi li lijep ili ružan, imaš li novca, jesi li bez ruke ili noge, bolestan, sam, ostavljen. Ona je uvijek tu, u svom najljepšem obliku. Zrači snagom i nosi te kroz život, tjera te da ideš dalje i da radiš nezamislivo. Slijepa jeste, ali tako mora biti. Kažu da je sretan onaj koji je doživi, jer se taj osjećaj ne može usporediti ni sa čime.

Ali tu ima jedan veliki problem. Kad je neuzvraćena, ona izblijedi. Još uvijek je tu, ali je prati prvo bol, a onda tuga. Beskonačna, ogromna, nesavladiva tuga. I teško je tugu vratiti u ljubav, u punoj svojoj snazi i ljepoti. Jer koliko god ljubav izoštrava čula, toliko ih tuga otupljuje. Ravnoteža? Pa ne bih baš rekao, nema baš smisla.

Ja ipak mislim da se ljubav ne može potrošiti, kao da stojite pod vodopadom, a on vas udara svom svojom snagom. I vodopad neće nikad lagano oslabiti, ali se može desiti da stane, najednom. To ne znači da vode više nema.

Znači da stojite na pogrešnom mjestu. Vodopad se preselio na drugu stranu, a vi ne znate gdje je to. Samo ga odaje šum vode koja i dalje teče.

Elvir Mujagić, Banjaluka

GRAMAFON (intimni dnevnik iz izolacije)

- Ti još uvijek imaš gramofon u stanu?

Posmatrao sam je kako stoji naga, tik uz gramofonske ploče, tako tanana, tako mlada, krhka poput mjesečine koja obasjava njene bokove.

- Kao što vidiš.

Nasmiješila se. Prstima je prelazila preko prašnjavih omota. Činilo se kao da osluškuje svaku. Divio sam se lakoći njenog pokreta.

Činila je to tako prirodno, tako daleko. Kao da se gubila u vremenu svake koju dotakne. Godinama, čak decenijama nisam slušao ploče. Čini mi se, da sam potpuno zaboravio kako muzika zvuči. Čuo sam je tu i tamo u prolazu, na radiju, u prodavnicama, ali sam je nekako potpuno potisnuo.

- Nadam se da nemaš ništa protiv ako pustim ovo.

U rukama je držala Piter Gabriel III

- Baš to?

- Baš.

I nisam ni stigao da je ispratim, već je sjedila na podu, pored gramofona, u svojoj omiljenoj pozilotosa. Kako je to činila, pitao sam se.

I da li je oduvijek bila takva.

Gledala je kroz prozor. Posmatrala je nebo.

A ja sam posmatrao nju.

I što sam je više gledao, postajala mi je sve dalja.

Kao san. Kao neka izmaglica.

Pogledao sam njene ožiljke na lijevom boku.

Pokušavao sam da ih protumačim.

Nisam mogao da razumijem kako tako zastrašujuće stvari izgledaju tako prirodno i skladno na njoj?

Primjetila je da je gledam.

Osmijehnula se.

I pogledala me očima koje su upile mjesecinu. I kao da je željela da prekine svaki tok mojih ili sopstvenih misli, pitala me je:

- Kafa?

Klimnuo sam glavom.

Ubrzo se vratila sa dvije šolje kafe.

- Izvini, ne snalazim se najbolje u tvom stanu.

Spustila se pored mene i poljubila mi obraz.

- Spavati samo na dušek u i nije tako loše.

- A i pušenje je dozvoljeno... rekla je to, zapalivši cigaretu.

Istina je da nisam imao mnogo namještaja u stanu. Smatrao sam da mi manje-više bespotrebni predmeti oko mene remete slobodu razmišljanja, ponašanja, govora, mene.

Valjda mi djelimični minimalizam donosi neki spokoj, neko odbacivanje odgovornosti prema bilo čemu, okrenutost samo sebi.

Bijeg.

- Podsjeća me na mene.

- Šta - upitao sam.

- Tvoj stan. Tako je nekako prazan, a toliko toga u njemu... ili obrnuto.

Uozbiljila se.

Voljela je da razmišlja u svojim malim tezama, malim poredenjima, nekim malim idejama koje

su mijenjale njen unutrašnji svijet. Ili ga ljuljale, potresale.

Osluškivala je reakcije u sebi.

I svaku je željela da zna i da rastumači.

- Ljudi svoje samoće popunjavaju stvarima, ormarima, nepotrebnim čašama.

Ti se baš dobro držiš.

Nasmijao sam se.

- Valjda sam dovoljno odrastao da mogu da se nosim sa nekim stvarima.

Gledala me je. Znam da je očekivala mnogo više od rečenice bez ikakvog značenja.

Ponekad se pitam kako uopšte ima volje da razgovara sa mnom.

Pasivan sam, isuviše.

Govorim na predavanjima. Govorim o književnosti koju čini mi se poznajem više od bilo čega u svom životu.

Proživljavam sve izgovorene rečenice.

Pogledi su nam se sreli onog trenutka kada sam im po ko zna koji put ponavljao svoju teoriju o tome da je poezija mrtva.

Uhvatila je moj pogled i prošaputala, a ja sam joj sa usana pročitao.

- Nije tako.

Propraćeno smiješkom.

Izgubio sam se u jednostavnosti njenog poimanja.

Njene usne i njen osmijeh bili su apsolutno negiranje i pobijanje moje teorije da poezija ne postoji.

I evo je, sada leži pored mene.

Potpuno naga.

Potpuno svoja.

I poželio sam da je zadržim zauvijek.

Kao da je znala o čemu razmišljam, poljubila me
je i spustila se na moje rame.

- Hoćeš dim?

Sonja Petrov, Sarajevo

GLAVE SMO U PIJESKU

Dopisivala sam se s prijateljem prije neko veće. Izolacija iz nas izvuče najbolje poruke. Napisao mi je:

„Ujak mi je skroz puko!“ Onda mi je kopirao njegovu poruku, koja ide ovako: „Bilo je stresno. Onda je postalo deprimirajuće. Udarne vijesti, udarale su sa svih strana. Kovid-19, idite u izolaciju, lezite na podove i ne činite ništa! Opasnost po zdravlje! Zabijte glave u pijeskovske! Saksijama napravite bunker na balkonima! Ko ima dvorište, vreće s pijeskom okolo, a glave unutra. Ne smijemo se opuštati! Početna opasnost nije prošla. Dvije ključne sedmice traju godinama. A već smo mjesec dana u ovome...”

Nasmijala sam se. Odgovorila sam da mu je ujak skroz u redu. Napisah da uzvratim i on nekoliko smajlija i da kaže ujaku da će se čuti sutra. Baš u tim momentima, razmišljala sam da i ja nazovem svog ujaka. Da ga pitam je li on nabavio pijeska i kako mu je glava. Ali, bilo je kasno. Vrijeme za seriju, no baš kada smo podesili prevod, pristigla mi je poruka iz jedne od zemalja Beneluksa:

„Kako ste gospođo T? Izvinite što kasno pišem, ali izvadila sam glavu iz pijeska evo maloprije, pa Vam kuckam. Voljela bih da se čujemo sutra, imam jednu molbicu za Vas. I, još jednom, izvinite na smetnji, čujemo se sutra, laku noć.“

Odgovorila sam da sam poprilično dobro i da me okolnosti oko pandemije uzdrmajaju od blagog do snažnog intenziteta. Kada god doživim snažan intenzitet – to je znak da sam puno vijesti čitala i pratila. Zatim, napravih pauzu s kuckanjem poruke. Mogla sam joj napisati još o strahovima, ali sam završila ovako:

„Nadam se da se dobro držite gospođu D? Sutra Vam se javljam, svakako. Laku noć i mirne snove.“

Razmišljajući o snovima, zaključujem da su nestali bestraga. Počelo je to prve večeri policijskog časa, neki trasnporter je prošao nekoliko puta gore-dolje glavnom ulicom, a svijetleća rotacija je šarala po plafonu sobe. Kako taj neki trasporter prođe, pogledam dijete koje se uvalilo u naš krevet kako spokojno spava. Ja ne mogoh, već uzeh slušalice, i pustih pjesmu „Grane smo na vjetru.“ Prevrnuh se još stotinu puta da bih se opustila i zaspala. I sinoć sam loše spavala. I veče prije loše sam spavala. I večer prije te večeri.

Sutradan, odmah poslije jutarnje kafe, nazvala sam gospođu D. Nije mi se odmah javila. Ostavila sam joj glasovnu poruku, uzvratila je u roku četrdeset minuta. Pitala me da li bih mogla otići do njene majke da vidim kako je i da li joj išta treba. Zabrinuta je zbog cijele ove situacije. A Rosa je starica, doduše žilava i pravo autentična.

Nasnimila sam „glasovnu“ sa mnogo „naravno“ i „ne brinite“. Završila sam: „Vaša majka Rosa biće posjećena već sutradan.“

Sutradan, uzem masku, rukavice, provjerim da li sam zapamtila adresu starice Rose i odjurim na biciklu. Prišavši njenoj kući sa krajnje čudnim arhitektonskim uređenjem, uvidjeh da nema onih vreća pijeska okolo. Hm. A, ona, prepoznala me je.

„To si ti, mala“ – reče. I dodala je da joj je D javila da će doći jedna mlada žena.

„I dalje nosite svoj šljašteći šešir na glavi“, upitah je. Ona odgovori: „Ko što ti sad tu masku nosaš, ja nosam svoj šešir. To je moja zaštita od uroka.“

Pomislim kako ja volim ovu babu, a jedva je poznajem. Zatim mi, skoro pa graciozno za njenu

zdepastu figuru, prebaci jednu stolicu preko ograde i tako na distanci, sjedosmo i raspričasmo se. Ona u svom dvorištu, ja faktički na putu. I pričale smo, i pričale, pa na kraju zaključih da joj ništa ne treba. Ona je sve nabavila, bar tako reče. Pokaza i kesu s lijekovima, veli da ima lijekova za godinu dana. Spakova mi usputno i kesu jabuka.

Obećala sam joj da ću iza Vaskrsa opet doći. Samo mi je rekla da joj kupim kadifice, to joj jedino fali da posadi u vrt. A što se tiče pijeska, Rosa reče:

„Reci, bona, ljudima, da ne zabijaju glavu u pijesak. Nije nam to potrebno. Vrijeme će sve pokazati i samo hrabro, ali oprezno kroz ovu izolaciju, karantin, šta li je već. Svi znamo šta nam je činiti.“ Zatim stade metar i po ispred mene i to ko kakav kauboj pa doda:

„Mala, što se tiče babe, za ovu babu se ne brini, babi niko ne prilazi!“

Uz to nešto sočno opsova o koroni. Nakrivi onaj svoj šešir, a ja popravih rukavice i salutirah joj, valjda nesvjesno. Ona blago klimnu glavom i dotaknu obod šljaštećeg šešira, sad ko kakav oficir.

Sjedoh na bicikl i odjurih kući u izolaciju, i to sa planom za kadifice i sa više neke čudne hrabrosti. Pomislih kako je Rosa pravi šerif u onoj svojoj baštici u kojoj uspijeva sve, sem drveta masline koje joj je kćerka prošle godine donijela iz jedne od zemalja Beneluksa.

Tamara Todorović, Banjaluka

GLAS

U redu je mjesec dana biti izgubljen. Ne moraš svaki dan raditi nešto. U redu je, spavaj.

- Imam ADHD za odrasle.

- Daj, jesi i ti luda. Do karantene je, nije do tebe.

- Čitala sam sinoć, nemogućnost zadržavanja pažnje, netolerancija na dosadu, ubrzan tok misli... ponekad mi se čini da će mi živčani završeci iskočiti kroz čelo.

- Do karantene je, vjeruj mi.

Ne znam mogu li joj vjerovati. Osjećam se drugačije, kad prođem prstima po obrvama osjetim nabore. Hoće li uspjeti izaći iz kože? Ostavili su me samoj sebi, oni koji me nikad nisu iznevjerili. Ja sam upravljala njima.

Ostavila me 2020. godina za koju sam znala da će biti najbolja. Bila ih je prepuna.

Dopustili su mi sve vrijeme ovoga svijeta da napravim od sebe što god poželim. Dali su mi da dišem, tuširam više od pola sata, gledam se u ogledalo, promatram tko sam, vidim sebe. Da smislim za dalje.

Nisam napravila ništa.

Ništa svjetovno, ništa važno. Nisam trenirala, nisam kuhala nova jela, niti sam osmislila ideju zbog koje ću se obogatiti. Nisam poslagala ormar, dala odjeću u humanitarne svrhe, pročistila datoteke na računalu. Bacila suvišno smeće. Nisam iskoristila vrijeme i zbog toga sam se, kunem se, do ovog jutra i do ove priče osjećala baš tako.

Smeće s osjećajem krivice.

A onda sam napisala riječ..

..osim.

Osim pisanja. Napisala sam na desetke priča, rečenica, stihova i riječi. U jedan mjesec. Napravila sve što sam trebala napraviti. I to što je svijetu Ništa, sad znam, moje je Sve.

- Čekaj, nisi mi rekla, tko te točno ostavio?

- Planovi.

- I što ćeš sad?

- Ne znam, ovako je trebalo da bude. Da zaključim kako sam stvorena samo da pišem, kuham kave i družim se s prijateljima u svom baru, za svojim šankom prepunim šarenih šalica, koje sam ja odabrala. Mislim da je to fer od mene prema njoj. Da dopustim svojoj duši život kakav želi živjeti, ne gušim je planovima, već idem onako kako mi ona govori, ne šapuće.

Šapate joj doživjela nisam, bilo je suviše glasno oko mene.

Antonela Bokan, Betina (otok Murter)

ЗЕМУНИЦА

Био је то април 1941. године у Врњачкој Бањи, у Србији. Баба је причала да су четници ноћу ходали око куће.

Ударали су петама о под и куцкали у прозоре. Тако су их плашили.

Њих троје је седело у једном ћошку и плакало тихо, повремено су се борили да успавају малог Рацу јер га је будила глад. Имао је само осам месеци тада. Био је бабин најмлађи и једини брат. Баба је имала 8 година, а њене старије сестре Лела и Дула, 11 и 16.

Четници су једне ноћи дошли по Душана, њиховог најстаријег брата, и одвели су га. Имао је тада 17 година и тек је из четника прешао у партизане, али му четници то нису опростили. Када је те ноћи дошао да види родитеље и децу, опколили су кућу. Покушао је кроз прозор да побегне, али су га одмах ухватили и одвели. Онда су, након неколико дана, позвали њихове родитеље по тело брата, али се никада нису вратили. Тек касније су сазнали да су их заклали. Главни кољач је, после рата, држао продавницу у Крушевцу. Нико га није оптужио ни за шта јер је на време прешао у партизане.

Деца су остала сама и гладна у кући. Нико није смео да им дође. Четници су претили да се не прилази партизанској копилади.

Једна стара бака се прикрадала до врата и остављала мало млека и хлеба. Тако су преживљавали дане и недеље. Онда су их раздвојили и послали у нове затворе: домове за

сирочад, вашљиве собе, куће сељака којима су требале слуге за њиве... Кад су порасли, оковали су се несрећним браковима и животима. Баба је стално говорила: охо хо јој, цео живот нека мука...

Слушала сам често ту њену причу, размишљајући о томе како би требало ископати неке земунице. Земунице би нас могле спасити уколико почне рат. Јежила сам се замишљајући тај мрак, осећајући влагу и црве које миле по кожи у мраку. Али тако бисмо се могли спасити.

Не бој се, сине. Неће више рата да буде, каже баба.

У априлу 1992. године почео је рат у Босни. Границе су се затвориле. Продавнице су се затвориле. Живот се затворио... Таман сам стасала довољно да удахнем ваздух слободе и живота када се све затворило око мене. Удисала сам ништа. Само празнину око себе. Младост је побеђивала празнину жељама и сновима о бољем животу.

Баба је гледала слике рата и уздисала. Ја сам се бојала да наглас предложим рационалним родитељима да ископамо земуницу у дворишту.

Био је 1. април 1999. године. Нас двоје смо били у подруму зграде на Миријеву у Београду јер је поново почела ваздушна опасност. Сви станари те огромне зграде су били овде и једва смо дисали у мраку. Напољу су одјекивале бомбе у Панчеву. Бомбардовање је трајало тек 7 дана и још увек смо реаговали бежећи у та склоништа без ваздуха. Опет сам мислила на земуницу у дворишту. И на бабу која се тресла од страха кад чује сирене и авионе. Страх од грмљавине, усађен у детињству и повезан са великом траумом, сада се спојио са звуком НАТО авиона.

Требало је ископати земуницу, бетонирати је са свих страна и опремити је за живот. Била је то идеја мог суманутог ума пре неколико година, али сада би то било решење, бар на почетку бомбардовања које ће, очито, потрајати.

Април је, 2020. године. Сваке вечери се јежим од звукова хеликоптера који надгледају поштовање полицијског часа. Не могу да изађем у 20 часова на прозор да тапшем здравственим радницима. Желим, али не могу. Тај звук аплауза ме подсећа на аплаудирање у демонстрацијама 1997. Сметају ми звуци. Више ме плаше него чињеница да морам седети у стану. Стан ми је бео и простран и има пуно прозора. Ни налик земуницама, али земунице сада не би помогле. Вирус се може пренети свуда, не знају још увек ни како тачно. Нагађања су бројна, а предвиђања су ужасна. Можда ћемо провести године и године у становима. Кад будемо излазили напоље, уста ће нам бити зачепљена маскама, а руке затворене у пластици. Неки спомињу и чипове којима ћемо сви бити затворени у једну апликацију за праћење. Границе између земаља ће остати затворене за све, а и кад треба неко да је пређе, прво ће 14 дана бити у карантину. То је медицински еуфемизам за привремени затвор у ком треба да се испоје или не испоје симптоми заразе. Свет је постао затвор из кога нема излаза. Вирус ће заувек мутирати и прелазити из хемисфере у хемисферу и, да бисмо преживели, морамо живети и радити и учити у својим становима.

Имам среће. Мој стан је бео и простран и има много прозора. Могу понекад да погледам кроз прозор и да се правим како нормално живим.

Моја баба је имала много више среће од мене.

Живела је 81 годину и умрла је пре овог вируса.

Ја не знам хоћу ли умрети од овог вируса или од страха. Ноћу се браним од четника, усташа, НАТО-а, политичких партија и вируса.

Можда би, ипак, било добро ископати земуницу, бетонирати је и опремити за живот. А пре уласка у земуницу, све скинути са себе, дезинфиковати, ући и нестати са ове планете смрти и страха.

Сандријела Касагић, Бањалука

PEDESET ČETIRI

Na metalnoj tabli prepoznatljivo plave podloge visio je broj na oštećenoj fasadi jedne kuće.

Pedeset četiri.

Tabla je prkosila raznim vremenskim prilikama i postala godinama nekako lakša nego onog trenutka kad su je postavili. Iskrivljena jedino takva mogla se držati o samo jednom zavrtnju već mjesecima nazad.

Metalna tabla bila je pohabana, ali i takva čuvala je onu stranu fasade na kojoj je visila. Desnu. Tri metra od tla. Sve obaveze iz pravilnika o postavljanju brojeva su bile ispoštovane onog trenutka kada je postavljena.

Ništa od svega toga nije vidjela Jasna.

Ili joj nije bilo stalo. Tako je sa svim onim stvarima koje nas okružuju, a koje viđaš svakog dana toliko često da zapravo i ne znaš kako one izgledaju.

Kada bi te neko ljubazno zamolio da ih opišeš, ti ne bi znao, iako bi htio da budeš pristojan. Prizivao bi sliku u glavi, ali jednostavno ne bi išlo.

Tog jutra Jasna je posle dugo vremena oprala svoje bijele, zdrave zube zubnom pastom marke „kaladont“, zavezala kosu gumicom koju je skinula sa poklopca tegle domaćeg pekmeza, potom je svukla dugo nošenu pidžamu i stala se ogledati u svom velikom okruglom ogledalu.

Kao da se vidi prvi put.

Kao da se ne prepoznaje.

Dvije horizontalne duboke bore na njenom čelu činilo joj se da doprinose njenom tupom pogledu. Pramen sijede kose na omiljenom razdjeljku činio je starijom više nego bi ona to htjela.

Kako je samo teško biti izolovan od svega onoga čime svakodnevno prekrivaš svoje razne nedostatke, pomislila je iskreno.

Jedna mala suza skotrljala se niz njen hrapavi obraz. Jedna suza puna gorčine. Taloga nezadovoljstva koji nije znala da postoji u njoj.

Sjela je u dvorištu kuće.

Jedan gutljaj bajate kafe i nekoliko brzih poteza palcem prema gore, po ekranu svog velikog crnog telefona koji nije mogao stati ni u jednu Jasninu tašnu.

„Još dvadeset pet novih slučajeva...”

„Produžen policijski čas...”

„Broj razvedenih parova u Kini naglo je porastao nakon epidemije korona virusom...”

Čitala je Jasna naslove internet novina.

Htjela je da nastavi, ali nije mogla. Refleksija svjetlosti na njenom telefonu koje je sunce uz pomoć pohabane table bacalo na veliki ekran crnog telefon nije joj dao da vidi sadržaj.

Pomjerila se malo u desnu stranu, teškom stolicom napravila je četiri nove rupe na suvom zemljištu. Stvar bi na neki čudan način ostala ista.

Zatim ulijevo, ali kao kakva crna rupa njen telefon kupio je svjetlost. Okrenula se iza sebe da vidi o čemu se tačno radi i shvatila odakle dolazi ova jaka refleksija svjetlosti.

Ostala je zagledana u tablu čija boja već odavno nije bila tamnoplava.

Odjednom kao da i nju vidi prvi put, baš kao i sebe maločas u ogledalu.

Nešto se desilo.

Nastao je kratak spoj u Jasninoj glavi. Zapravo, ni sama nije znala šta se dešava. Neki dijelovi neurona

kao da su promijenili smjer međusobnog povezivanja, i ona je sada svijet oko sebe vidjela sasvim drukčije.

Boje su postale drukčije, toplije.

Vazduh je mirisao intezivnije. Najednom je primijetila mrava koji šeta po stolu punom prašine, čula je zvuk policijske sirene u daljini. Kad se osvrnula oko sebe shvatila je da je živa ograda već odavno prešla u komšijski dio, a da u svom vrtu ima samonikle narcise.

Jak naboj krenuo je njenim krvnim žilama i ona dobi boju u licu. Koliko je samo bilo jako to osjećanje. Taj momenat istine. Trenutak njenog buđenja nakon godina sna.

Mogao je to da bude i neki drugi momenat, a ne baš taj – prosvjetljenje isprovocirano pohabanom tablom na kojem je zjapio odštampan u već davno izbačenom iz upotrebe fontu, broj pedeset četiri. Metalna tabla u kombinaciji sa izlocijom...

Znala je da će svoju bajatu kafu ispiti do kraja.

Znala je da će spakovati svoj kofer koji prazan kupi prašinu na vrhu zajedničkog ormara.

Znala je da će pričekati kraj policijskog časa.

Šta je još znala Jasna?

Znala je da će otići.

„Ljubavi da li da nam kuvam novu kafu?“ Začula je njegov glas sa verande kuće.

A onda kao neko loše predskazanje, poslednji zavrtanj sa table napokon je popustio i pao.

Sunčevi zraci osušili su natopljenju vlagom fasadu koja je kao ljepilo držala poslednji zavrtanj i metalnu tablu, a sada kada je sunce uradilo svoje, poslednji zavrtanj nije imao više za šta da se drži. Predao se.

Baš kao i Jasna.

Metalan zvuk zaparao je vazduh.

Metalna tabla zagrebala je fasadu ostarjele kuće, dugo je zvonila kada je pala na tlo dok se napokon nije poptuno smirila.

Koliko slobode je bilo u tom padu. U toj zvonjavi. Znala je u tom trenutku da će otići zauvijek.

Bojana Uskoković Krvavac, Podgorica

LADA

Zgrada je izgledala manje-više isto. Polomljeno staklo na vratima haustora, mračno stepenište bez lifta. Nikakav problem u mladosti, u starosti veliki.

Na četvrtom sam spratu čuo škripu vrata. Okrenuo sam se, malo zadihan. Bijela mi se glava osmjehivala.

- Mirza!

- Teta Lado!

- Kad si došao?

- Sad sa stanice.

- Dugo te nije bilo.

- Šest godina.

- I kako je u Njemačkoj? Oženio se?

- Imam i sina.

- Ah, što će se Nenad obradovati. Hajde, uđi da ga sačekaš. Sad će on s posla.

Rekao sam da me majka čeka i požurio, uz obećanje da ću svakako svratiti da vidim Nenada.

Mater me šćepala za ramena i utisnula mi dva gotovo bolna poljupca u obraze.

- Čedo mojeee - jeknula je moja Munira, taze udovica.

Stari je, naime, proljetos umro u snu, na balkonu. Infarkt. Nisam bio na dženazi. Moj poslodavac nije imao preširoku dušu, a sve mi se čini da se i moja suzila.

- Kako su mali i ona tvoja Švapka?

- Dobro, mati – rekoh, odvajajući njene koščate

ruke, prst po prst, od svojih grudi – kaži mi kako si ti.

Mater je pripremila podugačak monolog o grlobolji, glavobolji i kostobolji, a ja sam za to vrijeme razgledao okolo. Zidovi doma moga djetinjstva smanjili su se, skvrčili, kao i leđa moje roditeljice. Moja stara soba gledala me krišom iza poluotvorenih vrata. Nekakva tuga savila je ruke oko mene. Više nisam bio taj mali dječak.

- Kako je u komšiluku, mama? – pitao sam.

- Mersiha je umrla. A Samkina 'čer o'šla u Švecku. Kažu da je prebigla u kamionu pod ceradom.

- Vidjeh Ladu, nastavnicu. Puno se postarala. Zvala me da uđem, da sačekam Nenada. Reko sam da žurim. A volio bi Nenada vidjet'.

- Sine! – mater se zagledala u mene ko da imam kakvu veliku bubu na licu – kakav Nenad, sine?

- Što, mati? Da i tebe nacionalizam nije pozvao u stado? Da blejiš ko ovca – beee?

- Ama, nije to, Mirza!

- Nego šta je?

- Umro je Nenad, sine, ima pet godina.

Milada i Nenad doselili su u našu zgradu, pred sam početak rata. Milada, Lada, zaposlila se kao nastavnica muzičkog, iako je nekad, navodno, svirala u sarajevskoj filharmoniji. Bila je prefinjena, nosila je one kostimiće, uske, kakve žene danas rijetko nose. Ava Gardner naše provincije, šaputali su muškarci. Žene su se ljutile: što su toliko bitni ona i ono njeno kopile, pa da svi vratove izvrću?

Lada je bila ljubazna i nasmijana. U ratu, kad nije bilo struje, otvarala je prozore stana i svirala nam na klaviru, sve, od Olivera do sevdalinki, a mi smo skakutali po haustoru i derali se: Muzika, muzika!

Nenad je bio dobar dječak i slagao se sa svima, a bio je šampion u uličnoj košarci.

- Nigdi nije mogao naći pos'o. Nije imao oca da ga gura, a ni ime i prezime se nekima ovdi nije sviđalo. Malo konobariso i tu ga i snajde ... Pojde krivim putem. Svašta se pričalo. I da je materu tuko jerbo mu nije pare davala ... Najdoše ga na kraju mrtvog u jezeru. Jal droga, jal ko zna ... Merebit da ga je kogod ...

- A ... Lada ... ona ... od tada?

- Nije odma'. U početku bi pri sebi. Znali smo je ćut' noću kako ječi kano odojče. A onda, odjednom, pojde iz kuće izlazit'. Mi se obradovali ... oporavila se. Al', moj sinko, ona pojde izlazit', da izvineš, ko prikaza. Crveno usne nakarmina do ušiju, u poderanim nekim haljinama... Haj, i to, nego pojde pričat' o Nenadu ko da je živ. Pa, stane na vrata, stoji po vascili dan: pitaš je koga čeka, a ona kaže: Nenada, sa'će s posla. I tako, eva, pet godina.

Sutradan sam krenuo do grada, da se nađem s nekom rajom i pozavršavam poslove. Nisam kanio dugo ostati u Bosni. Ništa me za nju nije vezalo osim matere, a i nju sam 'kuhao' da krene sa mnom. Tad bih mogao prodati stan i obezbijediti i nju i sebe. U povratku sam morao proći pored Ladinih vrata. Sjedila je ispred, na trpezarijskoj stolici, sa šoljicom kafe u ruci. Sjeda pletenica žene koju su nekad zvali Ava Gardner, a sada Luda Lada, bila je prebačena na rame i visila skoro do stomaka. Iz stana se čula muzika. Čajkovski, „Valcer cvijeća“, prepoznah. Nekada davno, svirala nam je tu kompoziciju.

- Kako ste, teta Lado? – upitah.

- Psssst. Nenad spava. Znaš da on voli zaspati uz muziku.

Htjedoh joj prići, uhvatiti je za krhka ramena, protresti je iz sve snage. Htjedoh joj reći: Nenad je mrtav, nema ga više. Nema. Mrtav. Razumiješ li?

Ali zastao sam kad sam vidio njene oči. Zračile su srećom.

- Da, znam, teta Lado, znam – rekao sam.

Ona mi se toplo nasmiješila.

- Divna melodija, Mirza, zar ne?

Aida Šečić Nezirević, Sarajevo

DAN KADA SE RODILA JEDNA BAKA

Opet se probudila prerano. Nije ni morala gledati na sat, godinama se budila u 5h. Navika iz vremena kada je imala razloga da sa elanom iskače iz tople postelje.

Sada je leškarila i puštala turobne misli da je prekriju, poput teškog jorgana. Nije im se opirala. Polako se okrenula na bok da može gledati na praznu stranu kreveta. Spustila je ruku ispod pokrivača i osjetila hladnoću čaršafa. Ta strana kreveta bila je hladna već 7 godina. Dignu pogled na slike na zidu. U sredini njihova, zajednička. Dva nasmijana lica, njegovo i njeno. Dala je da se uveća i uokviri kad je umro. Slika lijevo, on u JNA. U njega se takvog i zagledala, nekada davno.

Onda pogleda treću sliku. Opet osjeti onu bol koji je svu prožme. Parališe. Na slici mladić. Očeve oči i visoko čelo. Njena usta. Zajedno sa slikom uramljena i crna traka ukoso. Da ga je bar zagrlila onaj posljednji put. Bila je ljuta tada na njega. Zaljubio se u Milicu. Otišao sa njom u Njemačku. Dvije godine kasnije Milica ju je nazvala telefonom sva uplakana. Saobraćajka. Tamo su ga i sahranili. Javljala joj se Milica s vremena na vrijeme. Da joj kaže da je trudna. Pa šta? Ona ga je odvela. Ona je kriva. Više joj se ni Milica ne javlja. Sad je stvarno bila sama.

Uzdahnu duboko i pokri se preko glave. Neće ni ustajati danas iz kreveta. Zašto bi?

Učini joj se da neko kuca na vrata. Ko bi njoj pokucao? Jedina komšinica sa kojom se družila je bila u karantinu. Opet kucanje. Ustade iz kreveta i otvori vrata. – „Dobro jutro, teta Savka. Kako ste? Ja krenula u prodavnicu, pa da vas pitam treba li vam nešto?“ -

zvonko je odrecitovala djevojka na njenim vratima.

Savka je gledala u nju zbunjeno. Nije imala pojma ko je to. – „Ja živim u stanu ispod vašeg. Ja sam Janja. Ako vam ne treba ništa, navratću opet ujutru.“

Savka se nasmiješi. I dalje je samo zbunjeno gledala, ne progovarajući. Nije mnogo obraćala pažnju na komšiluk. A i zašto bi? – „Hvala ti.“ - doviknula je za njom.

Zatvorila je vrata i shvatila da se smiješi sve vrijeme. „Luda žena“ – promrmlja sebi u bradu, i krenu da skuva kafu. Odjednom je prenu zvuk telefona. Mrzila je taj zvuk.

- „Halo, Savka. Kako si? Danima te zovem. Znam da ne voliš telefon i sve to... Ali, brinem se...“

- „Znam, izvini. Dobro sam.“

Lijepo se to jutro ispričala sa bratom. Brinuo je za nju. Htio je da joj pošalje bar lijekove, da ne mora čekati u redovima. I zamolio je da se javlja na telefon. Obećala je da hoće.

„Možda bih mogla neki kolač ispeći.“ - mislila je, „imam sve potrebno. Da ne propadne.“

Oglasi se zvono na vratima. „O, Bože, pa šta je ovo danas?“ - požurila je da otvori.

Pred vratima je stajao poštar sa paketom u ruci.

- „Imate pošiljku iz Njemačke.“

Koljena joj klecnuše. Kao iz daljine je čula poštarov glas: „Potpis, gospodo.“

Unijela je paket i pažljivo ga spustila na pod. Klećala je dugo i gledala u njega, dok konačno nije skupila hrabrost da ga otvori. Namirnice, higijenske rukavice i maske, neke fine i mirisne kreme za ruke... Album sa fotografijama!!!

Pukla je, Savki, duša napola, kad je otvorila album. Njegove oči, njegovo visoko čelo... Bucmasti,

jedri obrazi i slatka, rumena ustašca. Dječčić, milog pogleda i dugih trepavica, gleda u nju. Krv njena. Život života njenog. Sve što je ostalo iza njega je tu, na toj fotografiji. A ona ga se odricala, gurala od sebe, pravila se da ne postoji... Isplakala je Savka sve što se taložilo u njoj sve ove godine. Svugorčinu i bol, jer je ostala sama. I sav bijes, jer je sama kriva što ove mile oči na slici vidi po prvi put. Što se izolovala od najljepšeg što ti život može dati.

Prelistavala je album po treći put kada je opet zazvonio telefon. Javila se odmah.

- „Halo. Mama Savka, ja sam.“

- „Milice...“

- „Zovem vas danima, ne javljate se. Jako ste me zabrinuli. Jeste li dobili paket?“

- „Jesam, snaho moja, jesam. Nisi trebala. Ali, album...“, zadrhta joj glas.

- „Znam, mama.“

Sve je Savka saznala u tom razgovoru. I koliko je bio težak kad se rodio, kad su nikli prvi zubići, kad je naučio na nošu... Čula mu je i glasić, pile babino, ali nije sebi dala da se opet slomi. Neće nju više ništa lomiti. Ni njena dobrovoljna, a ni ova nametnuta izolacija. Doći će njih dvoje kad prođe ova zaraza, sve su dogovorile, Milica i ona. Sunce babino. Taman će imati vremena da sve uredi.

Ustade, pripasa kecelju i raspjeva se po kuhinji dok je pekla kolače. Taman će se do sutra ohladiti. Spakovaće malo za Janju, a malo za drugaricu u karantinu.

Neka zna da nije sama.

Svjetlana-Seka Miličić, Banjaluka

SJEĆANJE JEDNOG PSA

Dani prolaze, izolaciji se ne bliži kraj. S obzirom da ljude ne viđam, većinu vremena provodim sa svojim psom. On mi je oduvijek bio kao član porodice, ali sada smo se još više zbližili. Toliko da mi je jednog jutra, dok smo sjedili na balkonu i upijali zrake sunca, otvorio svoju dušu. Izolacija ga je natjerala da se sjeti svoje nikad neprežaljene ljubavi, a i teškog psećeg života. Kroz promukli lavež počinje da mi priča svoju priču. Imao je jednu kugu, Belka se zvala, s njom nikada nije imao kućice, ali kako kaže, puno ju je volio.

Pitam ga: „Gdje je ona sada?“ „Reče mi da je otišla u Berlin, da ju je usvojila neka penzionerka, i da je od tada nije vidio.

„Tužno zar ne? I mi psi kao i vi ljudi imamo neprežaljene ljubavi“, reče mi on.

„Da, izgleda da je tako“, odgovorih mu.

Imao sam ja i kućice, sa svojom sadašnjom ženkom Lusi, pet ih je bilo. Dok nas jednog dana nisu rastavili ljudi iz šinteraja. Sjećam se, lajao sam mjesecima za njima, ali uzalud, nikada se nisu vratili. To je bio grozan dan, prvo su nas na prevaru sve skupili, slikali nas i njih odveli“, priča mi dok drži glavu na mom krilu.

„Skoro sam saznao da su i oni u Njemačkoj, ali zbog ovog stanja, koronavirusa i zatvorenih granica ne mogu da ih tražim. Vidiš, moj ljudski prijatelju, da nije samo vama ljudima teško u izolaciji, i nama psima je. Sjetio sam se svog života, onih koje sam volio, jer imam previše slobodnog vremena, a i ti me ne izvodiš van kao prije. Ne mogu se istrčati u psećem

parku, družiti sa svojim prijateljima, a i onih dvadeset minuta što smo dobili za izlazak mi je malo...”

Zagrlih svog psa Brunu.

„Znam da ti je teško, ali ne brini, sve će ovo brzo da prođe, da bude bolje, a onda kada se granice otvore i budemo slobodni, moći ćeš u Njemačkoj da tražiš svoju Belku, i svoje kućice, dobri moj psu.“

Branka Ćirić, Banjaluka

САРАГОСА

Допиру и ове вечери неки мокри и олујни вјетрови од Сарагосе, довикују се пригушеним хуком са намргођеним планинским кланцима и разбијају се у ваздуху, праћени далеким бљесцима муње на хоризонту. На обронку села скривеног међу двије оштре горостасне стијене, умотан у стари похабани шињел, на влажној земљи сједи човјек шездесетих година и пуши. Очи су му тамне и дубоко упале, просто не знаш гдје гледа. Причају људи, посљедњих 5-6 година излази сам на планинску косу, посједи неко вријеме и враћа се кући подно планине. Ни са ким не проговара ни ријечи.

А налазио се на том истом мјесту сињор Мигуел и те, за њега кобне, 1936. године. И тада на његовом лицу није било ни трага садашње укочености, обамрлости и душевне клонулости. Штавише, изгледао је необично весео, у углу усана временом би му заиграо осмијех, а у очима дала се примијетити и једна суза, али не суза бола, него нешто налик на свијетлу искру, као у старца који се након дугог мучења и испосништва, напоскон домогао обећаног раја. Стигло је тога дана дуго очекивано писмо из Сарагосе од бригадног генерала који га је обавјештавао да му млађи син Алваро, усљед лакшег рањавања, долази кући на опоравак. А колико ли је само пута помислио Мигуел на њега, творећи у глави најстрашније слике. А тек кад би му у сан дошао: сад би га видио како лежи рањен у блату без десне ноге и узалудно дозива у помоћ; наредни пут угледао би га мртвог међу тијелима осталих војника, а понекад би му у

сан дошао и на конопцу, клатећи се на грани неког старог ораха у Сарагоси. Мјесеци туге, очаја и неизрециве бриге сада су иза њега: Алваро долази кући. А та рана, боже мој, зарашће брзо, и он ће бити исти као и прије. Нека се само оконча једном та мучна изолација оца од сина, нека се напакон утиша и нађе спокој немирно родитељско срце.

За Хосеа, свог старијег сина, одавно није бринуо, још од оног дана када му је писао да се налази у слободном дијелу земље, и да ће, чим се ситуација у већем дијелу Шпаније нормализује, кренути кући. Велика је утјеха била то за Мигуела, тим више што се у његовој кући већ неколико мјесеци налазила Роса, Хосеова супруга, са којом је очекивао дијете.

Алваро је требало да стигне сваког часа, па је Мигуела обузимао несвакидашњи немир, који га је, на крају крајева, и довео на падину изнад села, иако се са тог мјеста готово ништа није могло видјети од џиновских планинских тјелеса, која су повећавала његов немир и изазивале благу дрхтавицу. Није могао да се заустави на једном мјесту, кретао се у ритму разбацаних мисли, док се, напосљетку, не одлучи да пође кући.

И заиста, не прође дуго, а на уској капији се појави Алваро, у пратњи другог војника, који му је, очигледно, помагао при кретању. Мигуел му полети у сусрет и од усхићења и радости што га види, умало да га на земљу обори. Сузе су му сада у млазевима текле низ лице, док је грлио сина и истовремено Господу узносио хвале што му га је живог вратио кући. И као да се цијели његов свијет у том моменту поче састављати и добијати смисао и боје, осјећао је да се опет родио, а живот га је ослободио ланаца бриге и усамљености. Знао

је да ће, када Хосе стигне кући, све опет бити по старом и цијелу ноћ је провео у дјетињастим маштаријама, без сна, једва чекајући јутро па да опет види сина.

И тек што се на истоку забијели јутро, пред Мигуеловим вратима појави се омањи човјек, у војничкој униформи, али без оружја. Чим је покуцао на врата Мигуел скочи и потрча у сусрет сину, чији повратак је очекивао сваког трена. Међутим, када угледа пред кућом непознатог човјека, лице му потамни, а очи постадоше испитивачки блиједе. Непознати младић се збуни, и тек што успједе проговорити:

- Хосе... Погинуо... На путу кући... Кроз Сарагосу... Засједа...

Не хтједе судбина ту да се заустави, него након два мјесеца, још измученији него кад је дошао, Алваро се врати на фронт. Погибе од удара гранате, крај ријечног насипа, приликом пробоја фашистичког утврђења недалеко од Сарагосе. Жена му умрије на порођају, уз крике, јауке и плач који нису значили оно што обично значе...

А Мигуел? У сутоне излази на обод планине, из дана у дан, послушкује вјетрове што долазе од Сарагосе и проклиње... Некада Бога, некада судбину, питајући се, у големој тузи, зашто су се с њим тако сурово поиграли... Сам, као станац камен, загледан у крај свијета, изигран нечим вишим и злобнијим од простог људског срца, гледа Мигуел у обронке планина, поглед му лети далеко изнад њих, чак тамо, негдје, до Сарагосе...

Лазар Тица, Рибник

IZOLACIJA IZ MOG UGLA I NIJE TAKO LOŠA

Hm, kako početi uopšte? Možda da razjasnimo šta je izolacija.

Pa ovako, nekada je to bila ona reč koju je retko ko znao i pominjao. Koristila se u nekim drugim kontekstima, ali da ne dužim previše... Danas izolacija ima toliko značenja, često spada u one fensi reči, čak sam čula da se pominje i u rijaliti programima. Ovaj je izolavan od društva, ona se izolovana od problema, a ja evo u izolaciji kuckam po tastaturi dok stvaram ovaj tekst...

Ako vas je moj uvod malo zbunio, ne brinite, nadalje ću biti jasna i glasna. Otkako je počela cela ova situacija, u mom životu se nije nešto mnogo promenilo, sem što mi je poremetila planirana putovanja oko sveta. Da razjasnim, putovanja sam samo odložila, nisam ih se odrekla. Iskrena da budem, otkako sam se odselila većinu vremena sam provodila u dobrovoljnoj izolaciji. Prosto sam uživala u njoj, neka dobra knjiga u ruci, šolja kafe i ceo prostor samo moj. Ja sam neko ko sme da ostane sam sa svojim mozgom, retko kada vodimo ratove, odavno smo sklopili mirovni sporazum. Znae, kada nemate ograničenja i kada se ne borite sami sa sobom, sami sebi počnete prijati. Ne, ja nisam usamljena. Naprotiv, okružena sam svojim ljudima sa kojima volim provoditi vreme. Samo, eto cenim i vreme kada nisam u velikom skupu ljudi.

Što se mene tiče, izolacija mi je donela mnogo čega dobrog. Moj muž već par nedelja radi od kuće, što meni tako prija. Ceo dan smo zajedno u istoj prostoriji, povremeno se i sretnemo i popričamo. Šalu na stranu, odlično se slažemo i provodimo kvalitetno

zajedničko vreme. Igramo karte i društvene igre, gledamo filmove, pravimo klopup i još dosta toga. Da li se on slaže sa mnom, to vam samo on može reći...

Ja sam se na skype druženje već navikla, tako da mi to nije nepoznato i strano. Kao i pre, sa roditeljima i prijateljima komuniciram preko interneta. Šaljemo virtualne poljupce i ispričamo se mnogo bolje nego uživo. Zapravo, sada se trudimo da pažljivo salušamo svaku izgovorenu reč. Više smo posvećeni jedni drugima i cenimo svaki video poziv. Sa drugaricama imam sklopljen dogovor da uveče odigramo makar jednu partiju, koja se uvek završi na 101 „ne ljuti se čoveče“. Ne štedimo se, jedemo se kao lude. Na taj način održavamo kontakt i pomažemo jedna drugoj.

Jedno što se promenilo jeste to da mi je apetit skočio, ja ne važim za ješnu devojkup, ups ženu. Ali se ne bunim, i onako mi treba koji kilogram preko. Frižider dnevno otvorim više nego sva vrata u stanu. Mislim da vam je jasno. Proveravam i čekam da se stanje u frižideru promeni, odnosno da se stvori nešto čega nije bilo pre čitavih pet minuta. Ali jedino što se promeni jeste količina hrane, koja je sve manja i manja. I onda sva srećna stanem na vagup, a ono smršala kilogram. Pa kako? Ali, ajde da ne kukam, nego da nastavim jesti, odnosno pisati. Što se tiče marketa već se sama služim maskama i dezifekcinim sredstvima koje nude na samom ulazu nekih radnji. Ko će da čeka dok mi prodavačica pride i objasni, kao da ne znam ništa... Trenutno retkup idem u prodavnicup, ali kada odemo muž i ja zajedno onda... dalje znate.

A da, izolacijap, pa nije ona lošap ako je umete držati pod kontrolom da vas ne pojede. Kada ogladni, nahranite je nekom novom idejom ili zanimacijim, jer u suprotnom će pojesti vas.

Svetlana Pantović, Srbija

BITNE SPOZNAJE U IZOLACIJI

Bolna je razdvojenost od bliskih osoba, pogotovo od nekog koga mnogo voliš. Granica ranije nije predstavljala problem, svega tri sata su me dijelila od njega. Nisam razmišljala da će možda doći vrijeme kada se ne može preći. Između nas kao da se postavila vječnost.

Pred svima glumim da sam jaka. Svakog dana se čujete, dopisujete, nije toliko loše. Međutim, kada dođe noć, kada ostaneš sama u svojoj sobi, krevetu, mraku, shvatiš koliko je zapravo loše. Usamljena si. Mnoge noći provodiš uplakana. Više ni razgovori s njim, ni sa prijateljima nisu isti. Kontakt se gubi. Jednoj strani dosadi dopisivanje, telefon sve manje koristi. Naravno, treba biti jak, ne treba dozvoliti da izolacija, zabrane kretanja, zatvorene granice pokvare vaše odnose. Nije to ni do toga što se ne vidamo, nije do toga što smo fizički daleko, jer je uvijek tu u srcu. Ali psihički počinjemo slabiti, svakog dana zatvoreni, blokirani dušom i tijelom. Gledamo serije, filmove, učimo nove jezike, želimo da pravilno iskoristimo izolaciju. Sve je to lijepo, pametno i poželjno. Počinjemo da tonemo u svoj svijet. U njemu ostaje sve manje prostora za druge, za ljubav. Kome bi trebalo da bude do ljubavi kad nam kažu da samo goli život treba spasavati? Samo svoj život i samo sebe. Ionako smo jedni drugima već odavno dosadili. Izolacija je došla da završi ono što smo već godinama mi odrađivali – odvajali se jedni od drugih. Dani su prolječni, a monotoni, turobni, teški. Sporo prolaze.

Jedne večeri stiže njegova poruka. „Moramo razgovarati! Možda nije vrijeme za to, ali ne ide. Primijetila si i sama koliko smo se udaljili, koliko smo

čudni postali. Koliko sam se trudio da očuvam našu vezu, kao svih ovih godina, ali mislim da je došao kraj. Ova izolacija me je samo podstakla da razmišljam o nama. Mladi smo, a previše godina smo potrošili na ovu vezu. Žurimo. Mislim da je vrijeme da se razidemo na neko vrijeme, bar dok ne prođe ovo da se vidimo. Znaj da te volim, samo, guši me sve ovo. Želim pauzu od svega, mislim da će i tebi dobro doći.“

Odgovorih: „Slažem se. Čuvaj se! Čao!“ Pročitah: „I ti, malena!“ dok su mi se suze slivale niz lice. Bilo je očigledno da će se ovako nešto dogoditi. Ali, nije kriva izolacija, to nije problem. Problem je u ljubavi. Ako je ljubav prava, uspjeće, ma i da potraje sve ovo još mjesecima. Ako nije, ovo će biti dobar izgovor svima koji žele završiti neke veze, prijateljstva.

Od te noći, ništa više nije bilo isto. Znala sam da povratka nema, da je ljubav izgubljena. Završeno je. I bila sam svjesna da bi došao kraj i da se nije desilo ovo. Možda bih tada lakše preboljela. Uz prijatelje, žurke, putovanja lakše je zaboraviti. Ali, kada smo sami, u svoja četiri zida, kada shvatimo da su svi koje volimo daleko, tuga je jača. Trudimo se da ne postanemo depresivni do kraja. Emocije se pojačavaju, svakog jutra budila sam se sa krvavim očima, glavoboljom. Naravno, noći su mi prolazile u krevetu, slušajući muziku, plačući. Dani su tako prolazili, izlazila sam samo do marketa po potrebi. Volja za životom mi se smanjila, nikad ovako nije bilo. Dani su prolazili, moja tuga nije prolazila. Izgubila sam se u vremenu, nisam znala ni koji je dan više. Ponekad, tu i tamo, pročitam koju vijest. Vanredno stanje je i dalje, policijski čas. Ništa se ne mijenja, samo broj zaraženih se povećava. Tuga. I sa prijateljima sam kontakt izgubila, nisam pričala nikome o tome. Željela sam sama preboljeti. Počela sam ponovo pisati pjesme, priče, gledati serije.

Shvatila sam da, ma koliko bilo teško, ne smijem se predati.. I shvatila sam da sam baš to ja uradila. Predala sam se. Pala u depresiju, nisam razmišljala pozitivno.

Tad sam shvatila da mi to ne treba, da to nikome ne treba. Teško jeste, ali biće teže ako budemo uvijek negativni. Odlučila sam promijeniti to. I promijenila sam. Počela sam misliti pozitivno i sve je bilo bolje. Shvatila sam da nijedna bol, nijedan raskid, nijedan virus, ništa nije vrijedno svjetla koje moramo nositi i čuvati u našim dušama.

Milana Dragosavac

LIJEPA USPOMENA

Zar je ovo trebalo da se desi pa da primijetim sve što mi je do jučer nevažno bilo?

Zar je trebalo da virus trebao pohara sve pa da me uspori i otriježni? U kolotečini životnoj sve je bilo oko mene, a ja nisam imala vremena za posmatranje, za izlete duše svoje u prostranstva ljepote, za odlaske na proplanke uživanja.

Žurila sam nekuda. Tek sada mogu u hladovini svoje avlije da na miru počistim misli i poslažem prioritete. I da pustim sebe na slobodu.

Voljela bih da se nikad i nigdje nije desio COVID-19.

Mnogo je ljepše pisati o miru, slobodi, nesputanosti, neotuđenosti, o bezbrižnosti i sreći, ali pandemija je tu. Ukrala mi je posao, prijatelje, izlaske, šetnje, ali pokazala da, zatočena u okvirima svoje avlije, trebam dušu da odmaram i odvedem sebe na ekskurziju.

Oh, kako je sve lijepo oko mene. Proljeće je dalo još jednu notu na sve što sa proljećem dođe. Oduvijek je bilo ljepote, ali ja kao da sam bila slijepa i gluha za sve. Sad mogu sve natenane da gledam, da napajam oči i tijelo i da glasno kažem: "Bože, kako je svijet napolju lijep!"

Sunce mi miluje oči dok posmatram vodenjake. Dozivam u sjećanje uspomene da zajedno prošetamo. I evo ih. Tu su.

Pred očima mi kao na filmskom platnu počеше izranjati slike iz dana kada se nije bilo u izolaciji, kad se putovalo, družilo, vozilo u punom autobusu,

grlilo, dok se slikalo... I ničega se nije bojalo. Nije bilo nikakve distance, barijere, maske. Nije bilo praznih ulica, parkova, gradova.

Sunce miluje mi lice, a oči upijaju njegov sjaj. Miriše behar. Zuje pčele. Do nosnica dopire i miris lala iz cvjetnjaka. Oči primijete sve: guštera na zidiću, mrava na obližnjem nišanu, vrapca koji se igra na grančici tek izbeharale trešnje. Gleda i oblake što slobodno plove nebom.

Eh, što ti je čovjek. Sada bih ja sve ono što ne smijem, ali i ne želim. Ni zbog drugih, a ni zbog sebe.

I odjednom, da li zbog sunca ili vreline, izbi mi pred oči slika Hercegovine. Čista je i bijela. Zajeca duša jer ne osjeti onu milinu koju je osjetila prošle godine kada je sa grupom kolegica otišla na izlet po Hercegovini.

Smjenjuju se slike od početka do kraja. Prolaze brzo, pa uspore, pa se opet zaletе. Zalahori bajka o Mostaru i Neretvi, Konjicu i Stocu, stećcima...

Kamena je, krševita i topla Hercegovina. Sunce prži. Jezikom svojim žari. Nigdje hlada. Nigdje vjetra da rashladi čovjeka. Plamti vrelina nad Mostarom. „Još malo pa smo u srcu njegovom. Doći ćemo na Stari most i gledati ljepotu. Ljepota će nam milovati oči. Još samo nekoliko stotina metara“, tješim samu sebe dok mi znoj kvasi kosu. I evo nas. U strogom smo centru. Klizi kamen pod nogama. Stari most prepun je turista. Sve vrvi od života. Ljudi nas nose. Jednostavno, guraju naprijed. Popeh se na zidić da ovjekovječim taj veličanstven prizor. Iza mene kula, a ispod smaragdnazelena Neretva. Kako je lijepo u Mostaru. Fasciniraju me skakači koji kao laste lete i padaju u hladnu vodu Neretve. Prolazimo most i spuštamo se lijevo kroz dvorište jednog restorana, gdje sjedi Nazif Gljiva, i silazimo dolje. Hodamo po

hercegovačkom kamenu. Poželjesmo da skvasimo noge, pa uđosmo u njenu vodu. Vodena ledena. Godi. Poslije ispijanja kafe u restoranu opet se vraćamo na most. Ne zna čovjek gdje i u šta da gleda. Koliko je ljepote na jednom mjestu.

Kupujemo magnete da nas zauvijek sjećaju i opet hodamo, i slikamo se. I smijemo, i uživamo u maju, u suncu, u životu.

Sada u izolaciji sjećanja mi pomažu da putujem, da živim, da puštam sebe na slobodu.

Hvala vam, sjećanja moja. Uz vas slušam povjetarac u krošnjama Konjuha i Majevice, mirišem more, družim se i smijem sa drugaricama, putujem po našoj domovini, plovim Drinom... I sa kolegicama hodam Mostarom.

Samo sretni ljudi imaju uspomene.

Amira Hukić, Tuzla

RUŽA

Zatvorena u kuci, policijski je čas.. A vani sunce, proljeće došlo, ono ne zna za koronu..

Gledam pustu ulicu, nigdje nikog. Kroz otvorene prozore čuju se glasovi ljudi, zveckaju tanjiri, odnekud se čuje i muzika. Samo ti zvukovi odaju da postoji život iza zidova kuća i zgrada. Nevjerovatan osjećaj...

Ruža mi iscvjetala, crvena kao krv, razgranala se i stoji veličanstvena u svojoj ljepoti, najljepši cvijet. Misli mi lutaju, dok vjetar s vremena na vrijeme nanosi miris ruže.. Mirisi mi najviše bude uspomene.. A ovaj me odvodi u djetinjstvo...

I mi smo imali ovakvu crvenu ružu, imali smo ih nekoliko, al crvena je najjače mirisala.. Mama i ja smo brinule o njima. Voljela sam raditi sa njom vani, na zemlji. Bila sam dijete i sad više ne znam da li sam to stvarno voljela ili je to bilo zbog nje. Sjećam se samo tog lijepog osjećaja, kad završimo što je trebalo, a ona me nekako prećutno pohvali, pa zajedno znojave i umorne pijemo sok. Sve bih ja radila, samo da ona bude zadovoljna sa mnom, da se smije i bude vesela...

O kako bih voljela, ovo što sada znam, da kažem sebi malo...

Nemoj biti tužna, nemoj se tako krivom osjećati jer mama nije raspoložena. Ne možeš ti popuniti prazninu nezadovoljstva u njenom životu, samo si dijete.. Nisu to mogle popraviti petice u školi, ni što nikad nije mislila o mojoj zadaći, ni to što nikad nije brinula da se neću kulturno i pristojno ponašati pred njenim prijateljicama.

A ja sam stalno mislila, ako sredim kuću, ako napravim ručak da je iznenadim, da će se obradovati

i pohvaliti me.. Ponekad je i toga bilo, ali urijetko i nikad onako kako sam se ja nadala i iščekivala. Nosila sam sa njom teški, veliki tepih iz grada, možda sam išla drugi razred, sjećam se kako su mi ruke drhtale od tereta.. Moglo se to autom dovesti, ali ona je bila ljuta na tatu...

I ne bih se sad ni sjećala težine tog tepiha, da nisam nosila i taj prokleti osjećaj krivice, koji mi je ona nabijala godinama.. Koliko god sam se više trudila da ispunim njena očekivanja, toliko sam se više osjećala krivom, ja, osjetljivo dijete, koje je dobijalo i temperaturu zbog njihovih svađa. A oni su tako živjeli, njima je to valjda bilo normalno, takvi su i danas. Njega nikad nije bilo, a ona, ne znajući drugačije, na mene je prebacivala svoju nakupljenu gorčinu, kao da sam ja mogla popuniti prazninu njegovog mjesta.. Ja sam sa njom nosala namještaj po kući, potpuno nejaka, ali sam uspijevala dizati teške ormare, dok mi ruke potpuno ne otkazu.. Ni to mi nije bilo teško, samo da ona bude raspoložena.. A ona je na to sve znala, na čistu miru, da mi ne zabrani da idem vani sa djecom kad dođu po mene...

Kasnije se, kad sam odrasla u djevojku i počela malo izlaziti, trudila da budemo drugarice, borila se sa tatom da me pusti da izađem, da obučem haljinicu iznad koljena.. Sve me je pitala i sve sam joj pričala. Kasnije sam joj pričala i da me ne pita.. I tad sam mislila, moja mama je super, sad smo drugarice. A ona mi ni tad nije baš vjerovala i uvijek me nešto propitivala što tad nisam ni razumjela, ali sada znam. To njeno otvoreno nepovjerenje me toliko razočaralo, opet mi je vratilo ono teško breme krivnje iz djetinjstva...

Zašto kad sam joj sve rekla, zašto kad sam uradila sve što je htjela, pa i ono što nije rekla, a ja osjetila da

treba? Natovarilo se meni tog osjećaja krivice, bivalo sve teže, ali nosila sam ga, ne znajući i ne pitajući se zašto.. Nosila sam ga i kad sam svoje dijete rodila...

Jednog dana, ne znam tačno više ni kada, odjednom mi više nije bilo važno šta moja mama misli. Kakvo oslobođenje, kakva sloboda! Nju je to dabome, pogodilo kao grom, trajalo jedno vrijeme, ali prestala je.

A ja, ja sam znala da neću svome djetetu to nikad napraviti. I ja imam svoje tuge i praznine u životu, ali nikad nisam njega gurala da ih popuni, ni da mi zamjeni prijateljicu, muža, sestru...

Moja majka je govorila, ja živim za vas, mene i sestru. Često čujem da to majke kažu i naježim se, ali oćutim. Sad ću reći, kome god se ne svidjelo, svako živi svoj život, dijete koje će postati čovjek i ona koja ga je donijela na svijet, ima svoj život.

Ja sam majka koja je, živeći svoj život, naučila sina da razlikuje dobro od zlog, da bude čovjek sa svojim stavovima i uvjerenjima. Ne moraju se slagati sa mojim, njegova su. Dala sam mu ljubav, sve što mogu, a ponekad i ono što ne mogu.. I slobodu.. Dala sam mu da bude slobodan, ni gram krivice iz ove kuće, sa crvenom ružom, na sebi da ne iznese.

Vesna Bosnić, Gradiška

DINO

Eto, dočekali smo. Izolacija postade aktualna tema. Velika tragedija i mora za sve normalne živote. Sa sjetom se priča o profesionalno negovanoj kosi, kafi iz kafića i susretima. Posao onlajn, prijatelji onlajn, kupovina onlajn, život onlajn.

Ipak, skoro sve imamo i znamo da ćemo ponovo živjeti ma koliko se te dvije sedmice, dva mjeseca ili dvije godine činile duge.

Daleko od svih, od novonastale strahote u svome već odavno izoliranom svijetu žive pojedinci koji ne primijete razliku. Posao nisu imali, niti prave prijatelje, u kupovini ne uživaju, a u kafiću često osjećaju nelagodu. Žive uz članove svoje najbliže obitelji i tek par godina u svome životu provedu aktivno, kratko živeći inkluziju-iluziju da će nekada izaći iz izolacije u koju su ušli svojim rođenjem.

Ne volim žalopoljke, ovo nije jedna takva priča. Ovo je priča o ljubavi, percepciji koja nudi motivaciju i vjeru da svaka izolacija ima i svoju lijepu stranu.

Kada se trebao roditi, te ratne '94. jedina briga mi je bila da preživim taj porod.

Iako sam tek napunila dvadest i tri, bio mi je drugi, a prvi je bio kritičan. Koliko god bilo nerazumno u tom vremenu rađati drugo dijete, ja sam vjerovala da starijem sinu trebam roditi drugara za igru, da će uskoro sve biti bolje, da će moja dječica kada dođe mir već stasati za sve normalne stvari kojima se nadamo i koje nas sigurno čekaju u našim budućim sjajnim životima.

Tek što smo ušli u prostrani bolnički hol, uz strašnu detonaciju na kiosk ispred ulaza pala je

granata. Briga oko poroda nestala je u trenu. Nisu me uspjeli ni odvesti na odjeljenje, a svijet je ugledao Dino. Ugledao pa zaplakao.

Babica ga je kupala nježno, mjerkala, vagala, zagledala pa opet mjerkala.

Beskrajno rasterećena kao nikada do tada ležala sam, ne osjećajući ni bol, ni strah. Neka čudna topla i nježna sreća grijala je moje tijelo. Misija ispunjena, drugar rođen, ja preživjela.

U bolnici se ostajalo tek par sati i već ujutro smo krenuli tati u zagrljaj.

Ušli smo u lift. Sestra je držala zamotuljak, ljekar otpusni list, ja krajeve ogrtača.

- Dobro ste?

- Super, doktore.

- Da li ste primjetili nešto neobično na vašoj bebi?

- Nismo se još dobro upoznali. Ali sladak je, to vidim.

- Zna li šta je mongoloid? Sada se to naziva i Daunov sindrom. Obično ih rađaju starije majke.

- ...

- Vaša beba će imati probleme u razvoju. Ništa neće ići kako to obično ide kod zdrave djece. Teško će prohodati, progovoriti, izgledat će drugačije. Trebat će puno truda da ostvarite neke rezultate. Javite se odmah pedijatru. Sretno.

Lift je stao. Svijet je stao. Ljekar je izašao i samo produžio niz hodnik. Sestra je držala Dinu dok ga nisu preuzeli. Lopata teškog betona za temelje skliznu kroz grlo u utrobu i istisnu sve vrećice suza koje čuvamo i na mjestima koje zvanična medicina ne poznaje.

Već u prvoj godini mi smo se složili da je baš bogatstvo što je ovo dijete tom čudnom igrom podjele pripalo baš nama.

Otvore se svjetovi za koje ne znaš ni da postoje, prošire se vidici, shvatanja i srce.

Možda baš i nije bio drugi za igru kakvog smo naručili, ali je postao momak kakvom se nismo nadali.

Njegov zagrljaj i fore koje prosipa nisu samo posebni, nego nevjerovatno topli i okrepljujući.

Borili smo se za sve, korak, riječ, snagu, pa i život sam. Sa svime smo se izborili, ali ne i sa izolacijom, nevidljivom granicom koju je nekada neko postavio i učinio da svijet i život bez obzira na sve, ostaju na distanci.

Još sedmica ili dvije, možda mjesec, možda godina. Sve će biti kao i prije.

Skoro, kao i prije.

Viktorija Ibrahimagić-Perković, Lukavac

IZOLACIJA KAO ISCJELJENJE

Strah je korisna emocija koja nas štiti ako smo u opasnosti. Ali, šta ako je ona tako intenzivna da nas vodi u anksioznost, užas ili paniku? Slušajući o italijanskom ili španskom scenariju izmaštali smo milion horor istih u svojoj glavi. Gubili smo vjeru i povjerenje u život. Tuđa uvjerenja i tuđi strahovi zacarili su se u našem umu. Postajali su veliki i zastrašujući toliko da su se pretvorali u glavni uzrok i naše patnje. Vodili su nas u neizvjesnu budućnost, a mi smo i dalje prebivali u sadašnjosti. Gubili smo čarobni trenutak sadašnjice.

I tek kada je strah toliko narastao da ga naša pleća nisu mogla nositi i kada su prijetila pucanjem, mi smo se pokrenuli. Kuda? Pa na promjene. Na konačni obračun sami sa sobom. Svom žestinom smo se ustremili na unutrašnji sukob, koji duboko u nama leži. Da li smo se zaista toliko uplašili virusa ili smo samo aktivirali negativne emocije i traume pohranjene duboko u sebi koje vučemo iz prošlosti? One koje nas opsjedaju i ne dozvaljavaju da budemo nesputani, srećni i da dišemo punim plućima. Analizirali smo ih i pitali se da li imamo dovoljno samopoštovanja i ljubavi prema sebi. Ako smo mahnito pustošili rafove sa osnovnim životnim namirnicama jasno je da nismo imali ni ljubavi ni poštovanja prema bližnjem. Da li je uzrok toga nedostatak istih emocija prema sebi? Sebičan čovjek ne voli druge, ali ni sebe. Njemu je uvijek kriva država, nadređeni, komšiluk. On bi da mijenja cijeli svijet, a sebe ne može i neće. Da, ljubav je ta koja nas mijenja. Ona je i osnovni lijek u doba izolacije i za svako drugo. Ona je ta koja ponosno i prkosno stoji nasuprot strahu. Uz ljubav ide i vjera

da može biti bolje, da smo kreatori svog života i budućnosti. Samo ako vjerujemo da je sve što nam se dešava za naše dobro, tek tada ćemo biti ispunjeni i srećni. Ljubav i vjera su davanje, duhovne dimenzije. A život je stalna promjena. Kao što ni voćka u našem dvorištu nije prekinula ciklus obnove i listanja, tako ni čovjek ne smije biti paralisan strahom i zaustavljati se na životnom putu.

Misli su te koje nas pokreću. Jedan američki filozof je rekao da smo ono što mislimo. Ljudi razmišljaju koliko i dišu. U samo jednom uzdahu mnoge misli prolaze u naš um. Iz toga se razvijaju naši osjećaji, a naposljetku i naša djela. Dakle, ono smo sto mislimo. Misli određuju to ko smo.

Sladana Stojanović, Bijeljina

BIJELA BUKA

Otac je cijelog svog života čvrsto zastupao teoriju da svaki čovjek za svog vijeka, pod uslovom da mu on nije tragično presječen bolešću ili pogibijom, mora da proživi dvije katastrofe. Kada smo brat i ja željno dočekali svoje prve plate i uzbuđeni dovukli kući pune kese svega i svačeg, posmatrao nas je iz ćoška dnevne sobe, okružen dimom crvenog marlbora iz mekog pakovanja sa upozorenjem da štedimo, jer smo preživjeli 'samo' rat. Ponekad smo tjerali šegu na račun toga, govoreći da, ako i nas potjeraju preko Albanije, lakše ćemo podnijeti put u novim cipelama. Ponekad bi se i on našalio, ali uvijek na kraju sa komentarom da ko preživi, pričaće. Valjda je i njemu u nekim zelenijim godinama bilo nezamislivo da će jednog dana ostati bez svih onih blagodati, uvijek nostalgично pominjanih, iz vremena u kom se isto živjelo na kredit i čekove, ali su imali čime da ih otplaćuju.

Kada su mediji prije nekoliko dana objavili pandemiju, odbijao je da nosi masku, iako je broj zaraženih ubrzano rastao, izjavivši da je on svoju normu proživljenih katastrofa već ispunio, te je sada na konju. Nakon što je majka održala monolog o svojim nedaćama i opovrgnula njegovu teoriju broja dva, spustio je ručnu, postavši svjestan bolesti koja je naglo zahvatila svijet. Iako smo imali krov nad glavom, hljeba na stolu i čisto kupatilo, svi na okupu, ne pitajući se da li je neko naš tamo negdje na borbenoj liniji još uvijek živ ili ga je granata raznijela u komade, slutili smo da ni po prestanku epidemije, više ništa neće biti isto.

Sa prozora kancelarije posmatrala sam glavnu

ulicu prožetu gustim sivim nitima jutarnje magle. Samo su dva čovjeka čekala u redu ispred pošte, a ako je vjerovati Viti Nikoliću, dok pošte rade i dok nema rata, dobro je. Pričali su da i tamo ima zaraženih i da će je zatvoriti, ali nakon što se vijest pokazala kao dezinformacija, nekako se narod umirio. Sa druge strane, kafane već odavno ne rade, a samo su one, uz pošte, bile otvorene i za vrijeme rata. Proljeće je trebalo da stigne svakog časa, a ja sam se pri samoj pomisli na njega sažalila kao nad teškom sudbinom beskućnika i litalice. Iskreno mi je žao ovog proljeća, jer će stići neprimjetno, poput zaboravljenog putnika koji poslije toliko vremena uzbuđen siđe na stanici u rodnom kraju, a niko ga tamo ne dočeka. Uzeće svoj kofer pognute glave i darove donesene iz nekih dalekih zemalja prostrijeti po livadama i pašnjacima, zagrliti krošnje i bašte, ušuškati se među tulipane i žalostan posmatrati bolnu tišinu svijeta koji je ovog marta morao da stane. A ja sam, poput oca, imala svoju teoriju da kada svijet ne dočeka proljeće raširenih ruku, malo mu je ostalo od života.

Zagledana u svu tu prazninu prostora, pokušavala sam da zamislim ulicu koju bi u ovo doba godine ispunjavao žamor glasova užurbanih prolaznika na trotoarima, pomiješan sa zvukom sirena automobila koji jure, uz poneku pjesmu što odjekuje kroz otvoren šiber. Kucajući noktima po oknu, zagrebla sam ispod debelog sloja sive i naišla na bijelu boju. U vazduhu se nije osjećao smrad izduvnih gasova, rijeke su kristalno čiste potekle niz planine, a ljudi su konačno shvatili značaj porodice, poklanjajući pažnju onom što imaju, umjesto da se stalno žale na ono što nemaju. To me na tren razveselilo, jer sam pomislila da svijet možda nije stao, nego zastao da odmori i da ćemo sljedeće godine, kada se oporavi, prirediti proljeću doček koji zasluhuje. Samo se nadam da će nam jednog dana

oprostiti sve žrtve odnesene nemarom i što smo kao ljudska vrsta podbacili.

Kada sam tog dana iznijela ocu svoja zapažanja, rekao je da budemo srećni ako nam se proljeće uopšte i vrati, da ne bismo kao i za sve u životu, plakali tek kad ga zauvijek izgubimo.

Željka Vračević, Prnjavor

BIRAM DA SANJAM DO KRAJA

Težak je ovaj višak vremena. Sa jedne strane ništa ne radiš, a sa druge ništa ne stižeš. Valjda mislim, to ću poslije. Ne mogu nikuda. Napokon imam vremena.

Ono što ne priznajem nikome... a ni sebi: niti šta posebno radim, niti se odmaram!

Nekako sam stalno pod pritiskom. U iščekivanju verbalnog okršaja. Ratnu sjekiru po nekoliko puta dnevno zakopavamo, i vadimo. Nije to zbog Alchajmera. Stvarno nam je potrebna. Dovoljno je da neko na TV-u kaže „Danas je od korona virusa“... i bummm!!! Svađa je počela.

Još na početku smo se podijelili na vjernike, i one koji ne vjeruju. Jedna polovina porodice slijepo slijedi sve preporučene savjete, a ona druga polovina... ide da šeta leptire. Nemoguće je djetetu objasniti da smo svi isti! A nemamo prava na iste privilegije. Obična kafa, odmor na obali rijeke, druženje... Nekome je i dalje svakodnevnica, a nekome više ne. Sve je luksuz. Osim života pod maskama.

Gledam djecu. Kako su se samo bacili na onlajn učenje. Ne mogu da ih prepoznam. Da su ovoliko vremena provodili za knjigama koliko sad za kompjuterima.... Baš su se posvetili školskim zadacima. Sve im je zadaća, i surfanje netom, i igranje igrice.

Dijalozi su nam se neprimjetno pretvorili u monologe. Dobro je da živimo na selu. Napolju sada ima mnogo obaveza. Rad nam donosi cikluse primirja. Ne kažu uzalud - „rad je stvorio čovjeka“.

Postalo je lakše ćutati. Sanjati zaboravljene... ili neke nove snove. Slatkim nedostajanjima

utvrditi bedeme izolacije unutar izolacije. Nismo se distancirali samo fizički. Izbjegavamo i razgovore. Pokušavamo da se spasimo od umnog nadmetanja, i bespotrebne rasprave.

Napravila sam utvrđenje na jednom dijelu kreveta. Tu više niko osim mene ne sjeda. Ispred mene se smjenjuju slike na svježe otključanim Pinkovim programima. Napokon shvatim zašto nikada nisam željela plaćati dodatnih dvjesto kanala. TV me fiksira, toliko da nemam vremena otići do WC-a. Stalno nešto počinje. Često namignem frižideru, a onda brzo sklanjam pogled. Primjetila sam da se i on meni smješka.

Dok meditiram ispred televizora izgubljena u vremenu na pola puta između jave i sna ponovo sanjam onaj san. Nije nešto pretjerano lijep, ali u tom snu sam slobodna. Truckam se u vagonu radničkog voza...

Više od dvadeset godina vozom putujem samo u snovima! Dosadi mi ono truckanje... ustajem da malo prošetam. Držim se za poluprazna sjedišta. Dok prelazim iz vagona u vagon ne gledam kroz prozore. Ne zanima me mnogo okolina. Draži mi je ovaj osjećaj da mi se nešto možda dešava. Jednom kad voz stane, a staće! Biće drugačije.

Tad ću proviriti napolje. Dočekaće me neka nedodija... ali nema veze. Biće potpuno drugačija od ove koju gledam danima. Čujem u daljini zvuk alarma, i stišćem kapke. Nastaviću da žmirim dok voz ne stane. Između jave i sna biram da san do kraja odsanjam.

Stanislava Šakota, Bratunac

TA REČENICA

Ko zna zašto je to dobro kada se izgovara rečenica: „ko zna zašto je to dobro.“ Saznao sam tek kada mi je komšija na praktičnom primjeru to pokazao.

„Pogledaj nebo nad Đemovskim poljem“, reče mi. Pogledao sam.

„Primjećuješ li promjenu“, pitao me.

„Plavo je“, odgovorih.

„Plavo je jer nema aviona. Ne lete. Ne ispuštaju kerozin. Ne radi kombinat aluminijuma. Nema zagađenja. Nema automobila na ulicama. Nema auspuha. Oblaci su prozirni. Znaš li zašto? Jedna čestica je rastjerala sve čestice. Jedna čestica je pobijedila.“

„Misliš na virus?“, upitah ga. Odgovorio je potvrdno i dodao: „Ko zna zašto je to dobro.“

Rečenica zbog koje sam se do juče osjećao zbunjen dopade mi se. Usvojio sam je. Kada sam ženi prenio utiske o djelotvornosti čestice, gnjevno je uzvratila:

„A strah. A obavezna distanca. Ta čestica nas je razdvojila. Oduzela nam slobodu. Zaključala nas u kuće. Zbog nje patimo!“

„Ko zna zašto je to dobro“, odgovorio sam. Razbjesnila se govoreći da moje riječi šire zarazu, guše individualne slobode i ponižavaju je kao borca za ljudska prava. Ukazala mi je na drugo, pogubno lice rečenice. Odustao sam od rečenice, ali rečenica nije od mene. Bez pardona su me komšije, prijatelji, poznanici nastavili bombardovati tom rečenicom. I u najprostijoj priči, praveći se mudri, ugrabili bi

trenutak da izgovore „ko zna zašto je to dobro.“ Rečenica je postala neizbježni pratilac moje jave i mog sna. Dopirala je do mene s televizora iz filmskih dijaloga, s ulice iz razgovora nepoznatih mi ljudi. S tom rečenicom neočekivano su me prekidali stručnjaci kojima bih se nekim povodom obratio. Na sve moje nedoumice, dileme, molbe, žalbe, demantije, komentare, predloge, zahtjeve odgovarali bi: „ko zna zašto je to dobro.“ Rečenica se poput virusa prenosila sa situacije na situaciju, postajući uzročnik samoj sebi u svemu što se oko mene događalo. A događala se epidemija s česticom i rečenicom u glavnoj ulozi. U nemoći da je izbjegnem ili joj se suprostavim, rečenica me malo-pomalo ophrvla, oslabila i na kraju razboljela. Od nje sam počeo da haluciniram. Vidio sam kako poput kišnih kapi iz plavog čistog neba padaju ljudi u mantilima s polucilindrima na glavi. Oslikani rukom velikog majstora nadrealizma zaustavili su mi vrijeme. Kapljice u ljudskom obliku držale su kišobrane u ruci, a kiše niotkud. Bilo je to ono isto plavo nebo pod kojim je jedna čestica pobijedila ostale čestice.

Ljudi u vidu padajućih kapljica pomutili su mi mozak. Čas su bili dio čuvene nadrealističke slike, čas dekorativne šare na tapetima moje spavaće sobe. Gdje god bih bacio pogled vidio sam lebdeću gospodu. Strpljivo su stajali na, od strane zdrastvenih komiteta, tačno propisanom odstojanju, poštujući takozvanu socijalnu distancu. Čekali su svoj red da se pridruže opštoj konverzaciji. Svaki od njih donosio je istu poruku. Bez naklona, ne podižući šesir govorio je „ko zna zašto je to dobro.“

Davio sam se u beskokonačnom mnoštvu ljudi u odijelima koji su izgovarali rečenicu „ko zna zašto je to dobro.“ Znojio sam se, buncao, ne uspijevajući

potisnuti onu koju čujem nijednom drugom rečenicom. Prestao sam da razlikujem ljude, njihovu odjeću, govor, nebo, pejzaže. U mom vidnom polju sve je postalo identično i u svojoj zamrznutosti nespokojno. Kod ljekara nijesam imao što da tražim. Tjelesna temperatura, krvna slika, metabolizam, disanje, rad srca bili su normalni. Kada sam se obratio psihologu rekao mi je „ko zna zašto je to dobro.“ Isto je ponovio i psihijatar. Nije mi bilo spasa. Zaglavio sam u karantinu, suštinski izolovan od svijeta u kom sam dotad živio. Ko zna zašto je to dobro?

Ranko Rajković, Podgorica

MORNAREV BLUZ

– Kad sam ih prvi put vidjela zajedno, rekla sam Paoli da će se, ako se ikad rodi, njihov sin zvati Amerigo. Odgovorila mi je da je to prekrasno staro ime i da joj se mnogo dopada. Tada sam shvatila da je potpuno luda, to jest da je prava i jedina žena za Karla – govorila je Karlova sestra Karlota Branku, koji je gledao fotografiju na zidu malog B&B hotela.

– Ovo je ona, a u sredini je Amerigo – upita on tek da nešto kaže.

– Jeste, upravo tako.

Da mali nimalo ne liči na oca i da je muška kopija Paole, ipak nije htio da naglašava svojoj sagovornici. Iako je dječaku tetka, uvijek odnekud vreba pitanje kako bi reagovala, pa zato Branko ostade zagledan u bogato uramljenu porodičnu fotografiju vlasnika pansiona koja mu se grohotom smijala sa zida.

Ako bi neko pomislio da je ovaj detalj vladao tim prostorom, grdno bi se prevario. Naime, kao zastava cijelog prizemlja objekta, negdje među gostima i malobrojnim osobljem, strpljivo je povoljan vjetar hvatao veliki akvarel koji je prikazivao trenažni jedrenjak italijanske mornarice, za mnoge remek-djelo cjelokupne svjetske brodogradnje, a za Karla jednostavno najljepši brod na svijetu, to jest najljepši brod sa najljepšim imenom na svijetu. Ovaj ljepotan u mrežu svoje krmene ograde boje sjevernog Jadrana uhvatio je zlatna slova koja su imala sljedeći poredak: AMERIGO VESPUCCI.

I dok je razgledao okolo, pokušavši da sazna bar još nešto o mjestu na kojem se našao pomanje svojim umijećem, a poviše spletom srećnih okolnosti, Branku se činilo da sa viših spratova dopire osunčani

i topli, ali ipak tužni zvuk električne gitare. On bi ovo jednostavno opisao kao izvedbu nekog mediteranskog BB Kinga.

Uvijek kad pomisli na to, sjeti se onoga što je valjda samo on vidio, dakle, sjeti se kako se jedra dodirnuti tim zvukom polagano pokreću, kao da pale neke unutrašnje motore i trepere u ritmu frekvencija što su stizale odozgo. Činilo se da će brod sa slike svakog trenutka da se pokrene, da polomi ram i kroz ono malo slanog vazduha što ga razdvaja od njegove vječne ljubavi da se zaputi do stotinak metara udaljenog mora.

– Da, dobro čuješ. Osim toga što je lud za brodovima, pauzu za ručak troši na svirku. Napravio je sebi i prostoriju za to u potkrovlju – valjda je Branko na lice okačio onaj svoj glupavi izraz na koji je svako, pa tako i Karlota, morao nešto da kaže.

– I to ne smeta gostima i komšijama?

– Pa, smeta li tebi?

– Ne, čak mi prija.

– Eto – reče Karlota i ode da usluži neke Engleze koji su već oko dva popodne bili pijani kao burad.

Kad je vlasnik sišao nekoliko spratova niže, u prizemlju, to jest u baru, nije bilo nikoga osim pomenute pijane četvorke, čiji jezik se odbijao o zidove kao čekić o nakovanj i prijetio da polomi sav ugostiteljski inventar. On opsova nešto sebi u bradu, zategnu konobarsku kecelju tako da bi ama baš svako iz tog gesta shvatio da prezire taj komad uniforme, zahvali sestri na pomoći i reče joj da je njena smjena za taj dan završena.

Četiri-pet godina poslije, kad su ljudi nakon ogromnog truda konačno uspjeli prevariti gravitaciju i pljunuti visoko u nebo, rugajući se svim svojim i tuđim bogovima, oni im odozgo, baš kao u drevnim

epovima, odgovoriše kugom. Sad, kako se ta kuga zvaše, đavo bi ga znao, možda kuga, kovga, koviga, kovida, kovid... više se niko i ne sjeća. U posjetu su im došli smrt, njen brat strah i njegova blizanka panika. Nestalo je brašna, noćnih pijanki, zagrljaja, buke sportskih motocikla, čestitanja, fudbalskih i finansijskih utakmica, inauguracija, tržnih centara, prekookeanskih letova, kruzera, turističkih agencija, gradskog prevoza i nervoznih penzionera u bankama i parkovima.

Zamijenio ih je svjetski maskenbal.

Malobrojni su krili lica koja se podmuklo i zadovoljno smiju trljajući rukavice pune ekstraprofita, a mnogobrojni su ispod svojih maski nosili ljubav, hrabrost, humanost, bore, ožiljke i suze. Maske su bile samo maske, a maskenbal je ionako igra za djecu ili za perverzne bolesnike.

U to vrijeme gotovo cijelo čovječanstvo ponavljalo je jedan te isti iritirajući latinizam – izolacija, izolacija, izolacija... Činilo se da svi kukaju za slobodom koju nikad nisu ni imali, ali za pohlepne i pljuvače i nije sloboda. Van izolacije bili su, kao i uvijek, radnici i seljaci.

I desile su se još dvije naizgled nebitne stvari.

Negdje u sjevernoj Italiji, gdje su se ljudi grčevito borili protiv gnjeva bogova, jedan lokalni bluzer na društvenim mrežama dijelio je izvanredan muzički album pod imenom „Mornarev bluz ili Amerigo Vespući“, dok se malo jugoistočnije, dobro zaklonjen Dinaridima, jedan izolovani vagabundo, slušajući tu muziku opijao svojim hroničnim ubjeđenjem da je cijeli svijet malko proširen komšiluk i da je onaj nestvarni jedrenjak zapravo kugolomac koji samo što nije zaplovio u svoju najvažniju ekspediciju.

Saša Ćetojević, Banjaluka

СОБА

- Зашто си ме напио? – мрмљала је, седећи пресавијена на фотељи, главе спуштене на колена. Глатка, расута коса, боје кестена прекривала јој је лице.

- Нисам те ја напио – одговорио је младић немарно, седећи на једном крају кревета.

- Пст! – подигла је нагло главу. Гледала је унезверено лица уквашеног сузама и улепљеног расутом косом. Немарно је склонила косу са лица, обрисала га рукавом, а онда га погледала.

- Ти, ти си ме напио!

- Не, нисам ја. Сама си се напила – и даље је младић разгледао собу у којој су се обрели. Девојка је поново спустила главу на колена.

Размишљао је шта је све појела на том ручку на којем су заједно били. 'Много чега', помислио је.

- Подигни главу, забога. Повратићеш.

Подглаје главу, овог пута полако. Покушавала је да погледа у њега, али је њен поглед био уперен негде изнад његове главе.

- И хоћу. Боже, како ми је мука. Ти си крив за све!

- Ја? Не, нисам. Сама си пила.

- Да, али ти си ми сипао!

- И теби и мени. Па, то је ваљда нормално?

- Пст. Тише! Не дери се!

- Не дерем се ја. Ти се дереш.

- Ја?! Све ја. Ништа ти. Ти ниси ни за шта крив.

А напио си ме.

Видео је да нема сврхе да се расправља са њом. Разледао је собу у којој су седели. Ормани, кревет и све оно што је могао назрети, било је прекривено белим засторима.

- Где си ме ово довела?

- У своју собу.

- Зашто је све прекривено белим постељинама, као у некој болници?

- Ха-ха-ха... почела је неконтролисано да се смеје. Онда је одједном ставила прст на нос.

- Псттт. Рекла сам ти да будеш тиши. Насмејао си ме. Постељине. То на чему ти седиш на кревету је постељина. Ово су прекривачи. Ово је моја дечија соба. Видиш како је кревет мали. А све је прекривено да не би падала прашина на ствари.

Ех, ви мушкарци. Како сте зли. Слагао си ме!

- Рећи ћу ти нешто. Људи лажу.

- Људи, али пријатељи не лажу.

- Пријатељи нас лажу највише. Зато нам и јесу пријатељи.

Устао је и скинуо покривач са ормана. Велики облак прашине пао је на под. Девојка је и даље лежала заваљена у фотељи, главе забачене на наслон. Жмурила је и мрмљала неку песму.

Посматрао је полице са књигама. Узео је једну, обрисао прашину са ње и насумично отворио. Она је и даље мрмљала текст неке песме.

- Почнеш ли да мислиш на мене, знај, биће то дуга игра за твој ум. – прочитао је једну реченицу и одложио књигу на полицу.

- Ти само оно што теби одговара. А има ли у тој књизи неки цитат о мушкарцу који је напио жену?

- Ти опет исто. Нисам ја то учинио. Сама си се напила. Случајно прекорачила дозу.

- Случајно? Ах, ништа није случајно у животу.

- Мислиш?

- Знам! А сад тише мало.

Вратио се на кревет и поново сео. Гледао ју је како се мучи. Размишљао је о тим њеним речима. Да ли је била у праву да ништа није случајно. Да случајно нису били на тој вечери, да се она није случајно напила, а он нашао у њеној соби.

- Овде сам волела да се играм када сам била мала. – прекинула га је у размишљању.

- Да ли ти је мало боље?

- Неее. Мука ми је. Ни та мука није случајна. Знаш, живот је тако чудан. Када си мали желиш и умеш да машташ и да се играш. Колико само светова тада створиш. А сада? Одрастао си. Идеш на ручкове, завршаваш факултете и радиш, радиш, радиш... Ох, тако сам уморна. И када дође време одмора, ти не можеш да заспиш. Знаш, у последње време поново сам почела да долазим овде. У собу мог детињства, спокоја и мира. Касно у ноћ устанем из кревета и...

- Зашто не спаваш више овде? – прекинуо ју је.

- Рекла сам ти, забога. Кревет је мали.

- Зашто не купиш већи?

- Да знаш и да хоћу. Ти зли човече!

- Ах, зар ћемо поново о томе? Вино те је ухватило, јер си била гладна. Вино се пије уз јело.

- Да, сада си паметан да ми то кажеш. Не знам зашто сам те уопште довела овде, у моју собу тајни и успомена? И само нешто причаш, а не слушаш.

И много се дереш. Лепо сам ти рекла тише.

- Зашто, забога?!

- Пробудићеш ми лутке!

Устала је неспретно до друге фотеље, лагано подигла бели покривач са ње. Угледао је неколико лутака уредно поређаних на фотељи. Први пут те вечери чуо је добовање кише по стаклу прозора.

Игор Браца Дамњановић, Београд

TUŠIRANJE KAO PSIHOTERAPIJA

Opet sam se tuširala. Dvije sedmice to radim, par puta na dan. To je moja psihoterapija. Svaki stresan događaj ostavlja fizičke, socijalne i emocionalne posljedice na mene. Nemiri koji plove mojim tijelom jesu razorni. Moja čaša je puna do ruba. Ali... Ja sam od onih ljudi koji su sami sebi ljekari, tako prelazim u kontraofanzivu. Jača sam od pandemije... „Hoćeš li da ti donesem čašu vode? Blijeda si“, tiho govori moj muž. Samo ga poledam, osmijehom pomilujem i krenem u kupatilo. Tuširanje mi je najbolja psihološka pomoć. Nutrina oprana, molitvom. Vanjština vodom. Nekako najviše ‘molim’ dok suze se slijevaju, pomiješane sa pjenušavom pjenom mirisnog šampona od koprive. Ne volim plakati dok me neko posmatra. Kupaonica mi dođe pravo mjesto ‘čišćenja’. Nakon rituala, obavljam sve kućanske poslove. Smijem se, a duša plače. Uz Božiju pomoć, dolaze bolji dani. Nedostaje mi majka, peti mjesec, a da je nisam vidjela. Da je drugačije, bila bih sa porodicom pored nje. Sve u meni boluje za njenim zagrljajem... Jedna je majka. Zabrana kretanja. Tuđina. Sudbina. Trebala je unuka da ženi. Sve svoje želje u naš dolazak zaključala... Tako je, kako je. Ono što čovjek ne zna, ne zna šta će biti u dolazećoj minuti. Samo nada ne bi trebala uvenuti. Doduše, nije uvela, bodrim majku riječima, sebe molitvama. Danas je tehnika uspjela dostignuti vrhunac. Besplatne razgovore skupo plaćamo. Opet idem da se tuširam...

Mirzeta Wöhr, Lukavac

ČOVJEK I STJENICA (BASNA)

Neki čovjek stade da se češe i češe dok najzad ne natrapi na stjenicu. „I ti misliš da me dovjeka možeš kinjiti! Sa uživanjem ću te zgnječiti.“

Stjenica zavapi: „Čekaj, mene ćeš se otarasiti, ali ima nas nebrojeno mnogo. Nego, daću ti dva savjeta ako me pustiš: prvo, obrati pažnju na higijenu i drugo, razmrđaj se, kreći se što više možeš u granicama ovih pandemijskih uvjeta. Videćeš da ćemo pobeći od tebe.“

Čovjek, kao što je i obećao, zgnječi stjenicu i obrnu se na drugu stranu da spava.

POUKA: Zlo je ko ne zna, a učiti se ne da (narodna poslovice)

Dragan J. Ristić, Niš

RASTANAK

Prvi put letim avionom. Od stijene sam otkinula kamen koji je počeo da se kotrlja. Iz rodne Dalmacije putujem za Beograd. Grad u kome sam provela deset godina svog života. Često sam slušala da su lijepa sjećanja na minula vremena, ali ja se svojih nisam željela sjećati. U Beogradu se kratko zadržavam. Ujutru oko osam sati nastavljam put ka Nišu, gdje avionom letim za Italiju. Znam, čitala sam u novinama o virusu koji hara Kinom, ali nekako nemam strah da će baš sada đavo da ga i u Italiju donese. Iako u sebi osjećam nemir, naravno ne zbog virusa, nego zbog činjenice da ću biti na visini, a ja se visine bojim, čekam predviđeno vrijeme za let. Engleski pričam nedovoljno, italijanski razumijem dovoljno. Snaći ću se već nekako u tom dvoboju.

Grad ko grad. Njegova ljepota zavisi samo od stanja moje duše. U narednih nekoliko dana proći ću njegovim veličanstvom i u svom sjećanju ostaviti neke lijepe tragove. Bar mislim da će tako biti. Zarobljena u ludilu koje je otpočelo da zaposijeda svijet našla sam se usamljena među hiljadama ljudi. Izgleda da đavo ipak dolazi po svoje, ali čini mi se da se gura preko reda. Autobus koji me je trebao vratiti natrag ljubavi obustavio je polaske iz grada mode do daljnjega. Nemoćna pred nevidljivom silom koja me ruši morala sam brzo pronaći rješenje za odlazak. Ranim jutarnjim vozom odlazim za Cirihi, ostavljajući iza sebe suze na peronu kao znak da sam jednoga dana bila gost u Milanu. Iz Ciriha hvatam prvi autobus za Zagreb i dalje u moju Dalmaciju. Ali da zlo nikad ne spava pri ulasku u autobus saznajem da je samo prije neki dan baš ovim autobusom dovezen prvi

zaraženi nesretnim virusom. Koronašem ga nazvaše ljuti vozači. Sa maskom i rukavicama putujem zbog pojačanih mjera na granicama. Kada sam postala bjegunac pred sobom? Ćutim istinu odakle putujem, jer ako je kažem sva vrata će mi biti zatvorena. Ko bi još dozvolio da u autobus uđe putnik iz grada proglašenim jednim od najvećih evropskih žarišta. Grad mode je postao grad nevolje.

Još dok putujem zovem nadležne institucije da ih obavijestim o svom dolasku. Tražim da me upute kako da se ponašam i šta da radim. Ako nemate nikakve simptome ostanite narednih četrnaeset dana u kućnoj izolaciji. U slučaju da primjetite bilo kakve promjene odmah nam se javite. Odgovorna kao i u svemu do sada zatvaram se u kuću i ne puštam ljubav da mi priđe. U meni gori kao oganj pitanje da li sam zaražena ili ne? Ne bojim se te mogućnosti zbog sebe nego zbog voljenih osoba koje su uz mene. Znam, ne vrijedi mi da palim moždane vijuge pitanjima bez odgovora koja te mogu potopiti ukoliko u njihovom moru ne naučiš na vrijeme plivati. A čovjek se u strahu hvata za bilo koju slamku. Boriš se sa mnogim avetima prošlosti, ni ne sluteći kolika te avet može sačekati u budućnosti. Ni jednu ni drugu ne želiš, ali obje ti dođu nepozvane. Danas mi nedostaju svi oni koji sa mnom nisu. Jedni su živi na ovom svijetu, drugi na onom. Doći će trenutak kada ćemo se jednoga dana ponovo sresti.

Moram da savladam nemir koji me opsijeda i čekam da dani prođu. Čini mi se s vremena na vrijeme da ću izludjeti od neznanja, a ne od zatvorenosti u sopstvenoj kući. Sati se tako sporo kreću, dani jedva prolaze. Kao da je sve stalo. Tumaram od sobe do sobe izgubljenih snova koji mi nisu suđeni. Drugi dio mene ne dolazi na vrata. Moja srodna duša. Tako smo

blizu, a tako daleko. Strpljivo čekam taj četrnaesti dan kada ću moći da dobijem dugo čekani zagrljaj.

Konačno sam slobodna. Moje tijelo je zdravo. Nisam više tempirana bomba spremna da eksplodira u svakom trenutku, kako su me doživljivali svi oni koji su znali gdje sam bila. Na vratima sam ugledala najdraže zelene oči. „Znaš, moramo biti oprezni, nećemo se više viđati“, bilo je sve što mi je rekao. Nastojala sam da razumijem riječi i nađem objašnjenje i opravdanje za čovjeka kojeg volim. Distanca koja se među nama stvorila postala je veća od predviđena dva metra. Sedam godina dugog pronalaženja rasulo se za samo sedam dana na kvadrat. Jedan virus, jedan nevidljivi neprijatelj nadjačao je sve ono što smo godinama gradili. Mrzim broj sedam. Nisam mogla da vjerujem da je ljubav poražena, iako me je uvjeravao da je to sve za naše dobro i da ćemo nakon ovog virusa ponovo biti cjelina. Jednom razbijeno ne može više da bude isto ni kada se sastavi.

Sloboda je pravo koje nam se svaki dan sve više i više ograničava. Udišem je punim plućima spremna da je čvrsto branim pred svima. Nisam izgubila nadu da ću jednoga dana pronaći ljubav koja neće odustati nakon prve svjetske prepreke koja nam spotakne nogu. Virus je i dalje u nama i oko nas. Ali ne koronavirus, on će otići kako je i došao. Virus zlobe, pohlepe, ljudske gluposti jeste onaj koji će nas dokrajčiti kada bude kasno da se spasimo. Zbogom, pameti, koje u ljudima najmanje ima.

Valentina Berić, Knin

МАЈКА

„Рада је убица!“ полуизбледјела хистерично исписана слова на балконском зиду сусједне куће заустављала су случајне пролазнике. Прозорске ролетне биле су спуштене већ данима. Из трошне куће кроз ситне пукотине кућала је токсична тама у дебелим праменовима. Прену ме рески звук телефона.

„Сине, Рада је. Хајде, види, молим те, има ли свјетла у кући.“

„Нема, тета Радо. Читав дан ролетне су спуштене. Нисам га видјела да је излазио.“

„Добро, сине. Извини што те узнемиравам, али бринем се за њега. Сам је.“

Борим се са сном. Казаљке часовника одавно су направиле пун круг, сусреле се накратко и наставиле лијено даље. Врисак чопера на пустој улици подиже ми уморне капке. Тешка тишина попут сунђера упијала је учмали ваздух који се стровалио на француски лежај. Отварам прозор. На балкону сусједне куће силуэта и жар цигарете. Из туберкулозних плућа пиште једва чујни звуци. Тамни лик нервозно удара о ивице балконске ограде. Враћам се у кревет. Звонки цвркут птица најављује свитање и закаснио сан.

Кошмарни снови опсиједају обамрло тијело попут роја пријетећих стршљенова. Црно-бијеле слике тупо ударају у очне јабучице. Тијело се клати на поломљеној греди у поткровљу. Бљесак кухињског ножа у рукама пијаног мушкарца. Врисак жене у бадемантилу. Пригушени дјечји плач. Сувоњаво тијело, орошено чело, кржави

испљувак. Просиједа жена у изблиједјелом баде мантилу и подераним папучама одлази низ улицу. Кошчати младић насрће сјекиром на подстанара.

Тешки звуци разбијају се о зидове собе и заглушују ми чула.

„Добро јутро, сине. Рада је. Извини ако сам те пробудила. Да ли си га, можда, видјела?“

„Ма, ништа, тета Радо. Видјела сам га накратко синоћ на балкону. Добро је.“

„Хвала ти, сине“, уморни глас ишчезава у даљини.

Излазим да избацити смеће. Сочни мирис јоргована из сусједног дворишта голица ми ноздрве. Празан балконски зид умирује ми тјескобу која се још јуче увукла у грудни кош.

Иза угла, помолила се мршава женска фигура у изношеној дјевојачкој хаљини, косе тек исфениране, са смеђим ружем на избразданим блиједим уснама. Модре ноге ишамаране јутарњим мразом саплитале су се о невидљиво камење прошлог живота. Испљунувши тешки уздах из туберкулозних плућа, увукла се као сјена у празну кућу. Бетовенова Девета нагризала је дотрајалу столарију, халапљиво упијајући заглашно бректање косилице у прегаженим откосима запуштеног травњака. Вјетар љепљив од сока јоргована љуљао је невјештом руком тек опрану стару тренерку и пар дотрајалих чарапа. Кошчата рука нестрпљиво је посезала за флашом нектара низ коју су се лијено котрљале блиставе капи. Гласом евнуха зазивао је главне кривце свог промашеног живота. Када се замућени поглед срушио на стаклено дно, наталожени фрагменти сопствене кривице покуљали су на површину, да би се нагло зауставили у уском грлу пролазности.

Танки шавови времена некако су закрпили
распопућени живот препун празних страница и
лоше исписаних редова.

Слутим још једну бесану ноћ на помолу. Очи
тињају. Кошмарне мисли се роје. Бјежим на терасу.
Сићушна свјетлост пробија завјесу кухињског
прозора сусједне куће. Вреле сузе слијевају се
низ витко воштано тијело и натапају исфлекану
мушему на кухињском столу. На чађавом зиду
осмијех мајке.

Отишла је у тишини ноћи. Са свјеже
исфенираном косом, у дјевојачкој хаљини
и љетним сандалама. И смеђим ружем на
избразданим блиједим уснама.

Дијана Зрнић, Бањалука

DA LI SMO SE SAMOINICIJATIVNO IZOLOVALI I PRIJE KORONAVIRUSA?

Hej, mali čovječe! Stani! Moram ti ispričati priču o tebi, tvom životu. Moram ti reći ono što godinama kriješ sam od sebe, ono zbog čega se budiš usred noći. Sad bar imaš vremena, sad kad je sve usporilo, usporio si i ti. Ovo je istina o tebi, meni, većini nas.

Veliki snovi, još veće ambicije, udaljili su čovjeka od čovjeka. Valjda je to u ljudskoj prirodi da vazda traga za većim i boljim. Trčimo za poslom, karijerom, školom, mužem, djecom, bogatstvom. Zavaravamo sebe, kao dijete zvečkom, da to nešto možemo dosegnuti. Ruke nam pune raznog blaga, a duša željna zagrljaja.

Ti, obično, živiš u nekom većem gradu, sa sela si pobjego poslije rata. Kojeg? Nije ni bitno, bar u njima ne oskudijevamo. Tamo ti još uvijek žive roditelji. Misliš dobro im je, javim im se dvaput sedmično, posjetim jednom mjesečno, ostavim neki dinar da im se nađe. A roditelji ko roditelji, vole te bezuslovno i za svaki tvoj besmislen postupak nađu smisleno opravdanje. Navikli su da porodične odnose održavate preko video poziva i tako smo stvaran život sveli na virtuelan.

Za djecu nađeš vremena između zagorele šerpe ručka od juče i pune korpe neispeglanog veša. Za muža izdvojiš pet minuta svog, ionako oskudnog vremena, kad djecu otjeraš u krevet. Pod istim krovom, za istim stolom, u istom krevetu, a potpuni stranci. Bez razgovora, bez pogleda, bez dodira. Kriviš druge za lošu sudbinu, a samoinicijativo i tiho si se udaljio od svih, od sebe.

Braća i sestre, obično, žive u inostranstvu. I oni su pobjegli prije ovih ratova. Zajedno odrasli, sanjali slične snove, a sada se takmičite ko će više, ko će bolje. Čujete se od rođendana do rođendana, na koje biste zaboravili da vas pametni telefon ne podsjeti ili nazove majka sa sela, a vidate se na slavamama i proslavama. Za koju godinu stariji, za neku boru bogatiji, a da li je duša ostala ista?! Putujete različitim drumovima, drumovi dugi, prevoz loš, a stanice ni na vidiku.

Trčiš za nečim što ne možeš stići, boriš se sa jačim od sebe. Boriš se sa vremenom, stojiš na dva puta, između sebe iz prošlosti i idealnog sebe iz budućnosti. Zar je korona morala da te zaustavi, da ti pokaže da tvoje srce još zna da voli, da nisi otupio, zamrzio, da još uvijek znaš da se nasmiješ, da te vrati korijenima, da te vrati tebi. Korona, iako je zauzela značajno mjesto u našim životima, nije preuzela glavnu ulogu. Da li je trebala da se desi pandemija da nam vrati ulogu žene, majke, djeteta? I zašto nam je ona vraća kada smo je sami sebi uskratili?

Sad kad konačno imaš vremena za sve, nadoknadi sve što si godinama propuštao. Izvuci na sunce i ono što si gurnuo pod tepih. Osim doma očisti i osvježi svoj um. Baci stare stvari i pripremi police života za nove.

U vrijeme kad se priroda budi, probudi se i ti! Raširi ruke i zagrlj život! Pogledaj kako je stiglo proljeće, nenajavljeno, a opet na vrijeme. Nikad mu se više nismo obradovali, a nikad manje bili u mogućnosti da u njemu uživamo. Možda zato naučimo da ga volimo više.

Gradovi i ulice pusti, a sela nikad punija. Da, isto ono selo iz kojeg si pobjegao i koje godinama zjapi prazno. Ponovo se u njemu čuje komšijski glas, škripa

zahrđale stare kapije, zvuk oštrog kosa, miris pokošene trave, dječija graja. Probudio si se i ti. Ponovo počinješ ispočetka. Bog ti daje novu šansu. Poslušaj moj savjet, kada se sve ovo oko pandemije okonča i kada skineš masku sa svog lijepog lica, ne zaboravi da je skineš i sa srca.

Sanja Ivanović, Prnjavor

OSAM GODINA TIŠINE

Slušam razgovore komšija o izolaciji zbog koronavirusa. Čitam na internet društvenim mrežama kako su ljudi podneli skoro dva meseca izolacije.

Slušam i čitam. I ćutim.

Osam godina sam u izolaciji. Osam godina ne slušam muziku. Osam godina samo životarim.

Kako sam? Kada čujem to pitanje mehanički odgovaram „dobro“.

Kako objasniti ljudima da bol ne jenjava, da nikada neće proći?

Pre osam godina i poslednji komadić mog srca pretvorio se u pepeo.

Nemam srce. Na njegovom mestu je kamen. A telo nije ljuštura kako ga obično opisuju oni koji vole opšta mesta.

Postala sam debela devojka. Debela žena. Moja podsvest je to želela. Izgledom odbijam ljude. A više i ne znam šta bih sa nekim pričala.

Osam godina te nema. Osam godina želim da budem sa tobom. Sanjam o tome. Želim to. Nešto me ipak spreči, neka sila kojoj ime ne znam.

Osećam se prazno. Usamljeno. U izolaciji.

Ne volim kada neko naruši tišinu. Prija. Tada u mislima razgovaram sa tobom.

Grize me savest. Malo sam te volela i nisam čak ni to malo znala uvek da pokažem. Mislila sam, ima vremena. Promeniću se. Voleću te više.

Onda se srušio svet. Kamen je zamenio moje

srce. Robot je preuzeo moje svakodnevne obaveze. Život. Tačnije životarenje.

Oni koji me poznaju ali i oni koji me slabo ili nimalo ne poznaju, kažu da život teče dalje. Da je vreme da izađem iz samonametnute izolacije. Vreme je, kažu, da ponovo oživim. Sredim se. Zavolim.

Pitam se kako. Da li postoji neki doktor koji će moći da izvadi kamen i da na njegovo mesto stavi srce? A čije će srce staviti i kako će ono kucati?

Ćutim u izolaciji. Prazninu ubijam čitanjem i pisanjem. I ponekad ovaj kamen pusti suzu dok čita tužan roman.

Da li ta suza može da zdrobi kamen, onako da ga sitni i sitni...

Šta će biti kada nestane kamen? Da li ću ti se tada pridružiti na onoj planeti koju zovu VEČNA LJUBAV?

Ne znam. Lagano se već ubijam čokoladama. Kukavica sam i ne znam drugačije.

Na izolaciju sam se navikla. I ova izolacija zbog strašnog koronavirusa nije mi smetala.

Kako nekome ko je već u zatvoru može da smeta još jedan zatvor?

Teško mi je. Razmišljam o tebi. Da, znam, ti bi voleo da ja nisam u izolaciji. Ti bi želeo da sam ja srećna, da ja volim.

Šta je sreća? Samo skup lepih trenutaka koji dođu i odu. Šta je ljubav?

Da li kamen može da voli? I ako zavoli, zašto je kamenu ta ljubav platonska ili u potpunosti nedostupna?

Osam godina u izolaciji o svemu razmišljam. I vrtim se ukrug.

Lagala bih kada bih rekla da baš nikoga ne puštam u svoj svet. Puštam. Ali retko. I to moraju da budu ljudi, bar po nekim osobinama, slični meni.

Uvek se tebi vratim. Vratim se u onu oluju koja te je odnela. Milion puta postavila sam sebi pitanje – zašto? Odgovor nikada nisam dobila.

Eto, pišem ti iz ove moje izolacije, iz čamotinje koja se kao zove život.

Pišem da znaš da si još u mojim mislima.. Ne samo ti već zajedno sa tobom i oni koji su otišli pre i posle tebe.

Rado bih vam se pridružila. Ali vrata izolacije neko čvrsto drži.

Tišina je. Neću više da je narušavam. Izolacija se nastavlja.

Radmila Čeh, Beograd

VASKRS

Mislim da je Vaskrs najljepše dočekan u mom selu na reci i ove godine. Među nas pedesetak seljana, u mom dijelu sela bilo je prelijepo. Gdje god krenem mirišu pečenja, pogače i kolači. Opijaju te predivne priče starih osoba.

„Moje, dijete“, kako bi pričao komšija Mirko, „u moje vrijeme ja sam Vaskrs, slično, ovako dočekivo. Ali, samo što smo mi djeca za Vaskrs znali da idemo po selu, noseći svako od nas po petoro jaja. Zatim se po komšiluku tucamo jajima i kome ostane jedno ili više jaja taj je pobijedio.“

Tu priču sam čuo više puta. Komšinica Milja, ona bi nam ispričala svoju priču, ali tek kada je zamolimo: „Baka Miljo, ispričaj nam neku svoju priču iz djetinjstva vezanu za Vaskrs!“

„Draga dječice, ja sam Vaskrs u svome djetinjstvu provela predivno i radno, ali uživajući. Svojoj majci bi pomagala farbati jaja. Išla bi na našu šarenu livadu, trčkala po njoj i tražila raznih travčica da dam majci i da ona taj oblik stavi na jaje. Uvijek sam bila srećna kada joj pomažem“, osmjeivala se, prisjećajući se.

U mom selu i pored priča i mirisa pečenja, kada se dočekuje Vaskrs, sređuje se i dvorište, divna dvorišta moga selceta. U tim dvorištima sam radio, pomagajući komšijama. Iako u selo malo ko dolazi, osim nas koji u njemu živimo, nama nije ružno, već predivno što uživamo u miru za naš praznik Vaskrs. Onda se spremimo i uzmemo svoje korpe, sastanemo se u jednu manju grupu, pa je tada put naš vođa do kuća mještana koji nam daju vaskršnja jaja, ukrašena predivnim ukrasima i bojama, naljepnicama.

Kod teta Slavice je bilo uvijek radovanje. Ona

nas ugosti, kao i ove godine, i ona nama da slatkiša i jaja, pa nas počasti domaćim kolačima koji su ukrašeni krivudavim linijama i kockicama, zekama i svim i svačim vezanim za Vaskrs. Barem je tako ove godine bilo, ali bude i svake, skoro isto, samo su svake sljedeće godine kolači ljepši.

Odemo kod deka Stanimira i bake Stane. Oni nemaju slatkiša, ali odemo i kod njih. Kada dođemo kod njih, uvijek se raspričamo sa njima jer znamo da su usamljeni i nedostaje im društvo i razgovora sa nekim. Iako nemaju novca, imaju jaja, a baka Stana ih ukrasi prelijepo. Kod nje uvijek se borimo da dobijemo najljepše jaje, a baka nam ispriča kako ona nas mnogo voli, a posebno što ih ne zaboravimo. To nas posebno raznježi, poljubimo baku Stanu i krenemo dalje u naš pohod.

Naše korpe, različitih boja, bile bi sve punije i punije. Ima tu i jaja i slatkiša, neki su čak dobijali i novce. Ali nikada nije bilo da dobije neko, a da ovaj drugi nema šansu, dešava se nekada da nam dadnu izazov, poput toga ko pobijedi u tucanju jajima dobije novac.

Stvarno, uživamo! Volio bih da je Vaskrs svaki dan.

Došli smo kod baka Radojke, ona nam je uvijek skretala pažnju na opasnosti, kao i ove godine. Pošto se ova korona pojavila, majke su svima spremile rukavice i maske, ali ih nismo nosili jer nam svi vjeruju i svi se znamo u selu i ne ide, uglavnom, niko nikud. Baka Radojka voli da nam skreće pažnju na životne probleme, što je nama zanimljivo i poučno. Ona je bila kod kapije, a mi na cesti i viknula je:

„Imate li maske i rukavice, djeco?“

„Imamo, spremile su nam majke!“ mi smo joj odgovorili.

„Jašta, nego ih navucite, ova korona treba da nas masakrira? Joj, joj, djeco, treba da pazite na zdravlje drugih i sebe! Nije ovo igranje, jeste, ali igranje sa životima. Gledajte da pomognete svijetu, ne odmažete, ajde stavite te maske i rukavice i dođite da vam baka da jaja, imaju i bombone!“

Kada je spomenula bombone, a ona ima one bombone od kafe koje svi obožavamo, mi smo vrisnuli: BOMBONEEEE!!!

Mnogo lijep događaj! Došli smo kod nje u dvorište, ona je nosila rukavice i maske, onda nam je izvadila jaja i mi smo odabrali ko će koje i svima podijeli bombone. Polako smo izašli iz njenog dvorišta, pjevušuci pjesmu koju smo sastavili: „Vaskrs nam je došao, kroz selo veselo prošao, ruke nam je umio i dušu opio.“

Bili smo srećni taj dan. Onda smo obišli cijelo selo i otišli kući.

Otvorili smo slatkiše koje smo dobili i nešto pojeli, jer nam je energije ponestajalo. Sišli smo do nasipa, gledali u kanal, vodu.

Okupili smo se u krug i isprobavali koje je jaje najtvrdje; ako izgubiš s obje strane, ispadaš. Podijelili smo slatkiše koji su ostali. Nikada nismo rekli nikome za okupljanje na nasipu, jer čuvamo tajne. Vaskrs je praznik koji djecu spaja u jedno srećno dijete, a ova korona naše društvo ne može razdvojiti, kakav god to bio virus nije jači od drugarske ljubavi!

Milan Đujić, Brod

SMEH (I SUZE)

Bilo je pet stepeni ispod nule tog januarskog poslepodneva, kada je grupa zaposlenih u jednoj od nebrojanih osnovnih škola u prestonici, morala da se, po završetku desetomesečne pauze, izazvane globalnom epidemijom, vrati na posao i preuzme stare radne uloge.

Sumornu sliku prekinutog produženog odmora upotpunila je informacija o smrti učenika koji je, samo dva dana ranije, preminuo u bolnici usled pogoršanja virusne infekcije, čije posledice njegov iznureni mladi organizam, uprkos odvažnoj borbi, nije uspeo da nadvlada.

Dok su se kapi smrznute kondenzacije polako topile sa prozora kancelarije, dvoje kolega se pitalo da li je dečakova dugogodišnja nastavnica već obaveštena o njegovoj smrti, ili će, kada bude došla na posao, oni biti ti koji će morati da joj saopšte neprijatnu vest. Njihov razgovor je ubrzo okončalo pojavljivanje očekivane osobe, čiji je telesni stav ukazivao na pomalo neočekivano raspoloženje.

Uz opštu odsečnost pokreta, dečakova, sada već bivša, nastavnica je, par trenutaka po ulasku u školu, zastala na vratima kancelarije i, gotovo u dahu, izgovorila: „Jeste li čuli da je Saša umro? Juče me je zvala njegova majka da me obavesti... Eto kakvu sam čestitku dobila za Božić, Novu godinu i kraj pandemije... Šta drugo čovek i može da očekuje? Katastrofa!”

„Uf, znači čula si... Baš smo se malopre pitali da li ti je neko javio... Šteta”, izgovorio je mladi kolega, u pokušaju da utvrdi nastavničino emotivno stanje, o

čemu je razmišljao još od trenutka kada je saznao šta se dogodilo.

„Ma, javili su, kako nisu. Užas. Šta ćeš, bio je bolestan već neko vreme, nevezano za virus... Koliko su ga samo tako bolesnog slali u školu, dobro da je i ovoliko izdržao...”

Tišina koja je usledila potrajala je dovoljno da dugogodišnja koleginica upita sagovornicu, na čijem se licu ocrtavala napetost mnogih, još uvek, neizgovorenih reči, čuveno i nezaobilazno: „Kako si?”

Odgovor je usledio brzinom komete, pri čemu su serečenice nepredvidivo smenjivale u nezaustavljivom nizu, dok je sadržaj ukazivao na probleme najvišeg nivoa: „Pa, kako da budem? Elektronski dnevnik mi opet pravi probleme. Koja je to glupost! Ja uopšte ne znam šta da radim sa Sašinim izostancima. On je bio u bolnici od 15. do 30. decembra... što znači da nije bio u mogućnosti da prisustvuje ‘online’ nastavi... i sad pojma nemam kako to da sredim! Ko će meni uopšte da donese opravdanje za taj period?! A i kad bi mi doneli, kako da to uskladim sa elektronskim dnevnikom?! Gledala sam u padajućem meniju koje su mi opcije, ali nigde nema kategorije ‘smrt učenika’ i sad mi se u programu sve crveni. Uskoro će kraj polugodišta, a meni se sve crveni. Katastrofa! Onaj ko nije koristio tu glupost od programa, uopšte nije svestan koji je to pakao!”

Nakon kraće tišine, dok je pogled sagovornika bio usmeren ka nesrećnoj nastavnici, kancelarijom su ponovo počele da odjekuju glasne reči velikog naboja: „Šta god da klikneš, crveni se. Neko rešenje mora da se nađe... jer kako da to uđe u učenički dosije? Do kraja sledeće nedelje treba da uradim polugodišnje izveštaje, a ne znam kako ovo da evidentiram. Ipak je potrebno da se zvanično pokrijemo. Saša je bio osmi

razred – što znači da to mora da prođe i kroz zapisnik tima za profesionalnu orijentaciju i prosvećivanje, a o odeljenjskom veću drugog obrazovnog ciklusa da i ne govorimo. Zavrti mi se u glavi čim pomislim na sve to. Ma... bitno je da nekako počnem, makar deo da završim...”

„Samo kad bi prestalo da se crveni”, ponovila je pognute glave, uz pogled najdubljeg očajanja. Ubrzo nakon toga se ispravila, spazila jaknu, pažljivo postavljenu preko naslona stolice, okrenula se ka koleginici i u dahu izgovorila: „Lepa ti je ova jakna. Gde si je kupila? Je l’ na popustu?”, dok su kapi smrznute kondenzacije sa prozora kancelarije nastavile svoj put prema podu.

Zoran Bar, Beograd

ŠAMPITA ZA RUČAK

Mogla bih napisati priču o ženi koja se, od gubitka muža, svakodnevno bori sa svojevrsnom izolacijom. O dobroti muža, koji je bio tihi heroj u neprilikama. O hrabroj majci, koja je pobijedila najgore i koja se trenutnim okolnostima srčano smije u lice, kao što je to činila i karcinomu. O dragoj baki i njenim zlata vrijednim savjetima za sve životne nedaće. Možda o nekom posvećenom zdravstvenom radniku, dobrim ljudima u zlu vremenu, srdačnoj prodavačici ili nevjerovatnoj djeci, koja i ovo posmatraju na samo njima svojstven način. Jednostavno, mogla bih napisati priču kao sav normalan svijet. Ali, budimo realni, decenijama ne živimo baš normalno pa tako ni ova situacija nije izuzetak. Zato, dozvoliću sebi dozu luckastosti i napisaću priču protkanu humorom, uz prstohvat ironije i sarkazma. Priču kakvu bi moj dobri muž, hrabra majka i draga baka voljeli.

Mislim da maske i rukavice trebamo nositi i kod kuće, naravno i dok spavamo. Kada ustanemo, prvo treba da otvorimo sve prozore i vrata. Tu moramo biti posebno oprezni jer znamo da postoji neprijatelj veći od svih virusa i bolesti, a to je promaja. Higijenu trebamo obavljati što duže, posebno pranje ruku, dok domestosom jedino ne trebamo ispirati zube. Možda varikinom zbog izbjeljivanja, ali domestosom nikako. Slijedi doručak, kafa, čaj, kako ko voli, ali samo pod uslovom da smo prethodno sve zatvorili i da nema promaje. Dan je tek počeo. A bio bi prekratak i da traje 48 sati. Šta ova žena trabunja, zna li ona u kakvoj smo situaciji?! Zna i te kako, iako je moguće i da trabunja. Sada je situacija za heklanje, pletenje, šivanje, usisavanje, crtanje, slikanje, kuhanje, pečenje,

ribanje, pisanje poezije i blogova, snimanje vlogova, sijanje i sađenje, uzgajanje, rad na sebi, pogotovo rad na sebi, jer tu tek imamo posla. Pa dok zamijesimo hljeb, nadodu kiflice, razvijemo jufke, zalijemo, okopamo, pročitamo Tihi Don, Čarobni brijeg, silne Hari Potere; odgledamo Dvadeseti vijek, sve moguće Igre gladi, prijestolja, prstenja... dan će i te kako biti prekratak. Na društvenim mrežama, vijestima i portalima treba da ispratimo apsolutno sve: politiku, medicinu, baštovanstvo, recepte, vježbe... pritom, nikako ne smijemo zanemariti komentarisanje. Tu imamo nepreglednu slobodu i možemo da komentarišemo SVE, nije bitno da li nam je tema bliska. Takođe, trebamo lektorisati i ispravljati one što 'sumljaju', 'neznaju', nekog ko 'nesmie' ili je nešto 'ostavijo', da ne govorim da imamo moralnu obavezu da ukažemo na lijepe manire i kulturu izražavanja. Shvatićete kako je dan prekratak samo za internet pretraživanje, a gdje je sve ostalo?

Prije spavanja, ni slučajno ne smijemo preskočiti generalnu dezinfekciju sebe. Dok smo u kupatilu, kuća ili stan opet treba da budu izloženi promaji. Znam da tada već padamo od umora, ali pomislimo samo kako je onaj nesretnik iz filma Gataka svaki ubogi dan strugao sa sebe DNK i ubijao tragove porodičnog stabla sve do sto pedeset drugog koljena. Možemo, naravno da možemo. Jer, mi vezemo, hekiamo, štrikamo, kopamo, uzgajamo, završavamo online časove stranih jezika i programiranja, razvijamo pite, čuvamo djecu, brinemo o porodici, čitamo, peremo, ribamo, peglamo, pravimo namještaj, krečimo, dezinfikujemo, friziramo, pišemo...

Nedostaje priroda, izlazak napolje? Vrijeme radi za nas, proljeće je i bliži se ljeto, možemo izaći na terasu, balkon, u dvorište, a neko ko nema ništa

od toga - fino uz prozor, ima tu dovoljno vazduha i sunčanih zraka. Ne treba kukati za džogiranjem i parkom, pa ljudi u svijetu su istrčali pomaratone na balkonima dva sa dva, a dok mi završimo sve silne obaveze, eto ga i istrčan maraton! Nedostaje odlazak u kafić? Koliko bješe onih „moramo“ i „ćućemo se“ odlazaka da popijemo kafu? 2365 ili ipak 2897? Imamo blagodat interneta, napravimo kaficu i video pozivom zvrtnemo koga god želimo pa polako, a tema je napretek. Fali izlazak vikendom, neka svirka? U petak ili u subotu se dotjeramo, naspemo piće, pustimo koncert po želji, okolo postavimo živopisne kartonske likove koje takođe pravimo! Nema zagušljivosti, gužve, smarača, buke. Nema ni većih troškova, a kada smo kod njih, ne zaboravimo da je kupovna moć sada manja. Zato, u skladu sa potrebama i situacijom, uopšte ne trebamo ići u velike markete i gomilati zalihe. U lokalnu prodavnicu po najosnovnije, ionako sve izmišljamo i pravimo. Tako smo i manje u kontaktu, prodavačici damo spisak i novac u kesi, ona nam donese robu do vrata, milina. Šta je s poslom? Pa ne može posao baš toliko da nedostaje. Većinu nerviraju kolege, maltretira ih šef, plata nikakva. I toliko smo željeli ono „samo da ne moram na posao“ pa još u mrski ponedjeljak. Ostaje ono najvažnije – zdravlje. Šta ako se prehladimo, nakašljemo, ako nešto zaboli? Pa, svi imamo sodu bikarbonu u kući.

Vrijeme i okolnosti rade za nas, na svim poljima. I opet nećemo sve (po)stići dok traje pandemija, životni vijek bi nam bio malo. Uh, ja sam se raspisala, a moram da idem. Ohladila mi se šampita za ručak.

Maja Đurić, Banjaluka

КЊИГА КОЈА ЋЕ ВАС РАСПЛАКАТИ

Живот је непредвидив и понекад нам се дешава да упадамо у неке ситуације које су нам тешке, неразумљиве и једва подношљиве. Тако и данас кад је потребна мотивација да наставимо даље, да се боримо, да очврснемо. Страх од неизвјесности како ће и кад завршити пандемија која је до сада однијела на хиљаде живота, оставља нас у паници. Наше је само да будемо стрпљиви и да вјерујемо у боље сутра. Сада када имамо времена напретек, треба да га искористимо. Вријеме provedено у кућној изолацији треба да буде креативно и занимљиво, а не усамљено и досадно.

Понекад ми се јављају мисли о завршетку пандемије и будућем животу. „Како ли ће овај свијет на крају изгледати? Да ли ће бити као што је био или...?“ Такође мислим о драгим особама, пријатељима који ми јако недостају, дружењу у школским клупама, па и понека препирка, све ми недостаје! Због тога се некад осјећам усамљено, иако сам окружена дивном породицом, ипак ми нешто недостаје... Некад успијем да се изборим са тугом и извучем, а некад поклекнем, предам се и утјеху потражим у читању књига својих омиљених писаца који су увијек ту, поред мене. Романи и кратке приповијетке ме увијек инспиришу. Када их читам, као да се изгубим у времену и простору. Често замишљам да сам главни лик који пролази кроз авантуре, згоде и незгоде. Једна од књига коју сам прочитала била је књига „Криве су звијезде“, чији је аутор амерички писац Џон Грин. Књигу сам прочитала више пута. Та књига отворила ми је другачији поглед на свијет. Упркос медицинском

чуду, које је смањило тумор и купило јој још неколико година живота, млада Хејзел, одувијек је била у терминалној фази болести. Али онда се у Групи за подршку појавио Огастус Вотерс и њена прича је поново написана. Џон Грин показује праву љубав двоје тинејџера који прихватају једно друго у физичким и емотивним искушењима. На крају, Огастус умире од враћеног тумора на нози, а Хејзел не може тек тако лако то да преболи. Ово је књига уз коју сам се истовремено смијала и плакала. И то је, у ствари, чар те књиге, и баш зато она заслужно стоји на мјесту моје омиљене књиге. Колико год прича била „тинејџерска“, ово је једина књига која ме толико потресла. Живот и мисао аутора преточени су у писану ријеч и упаковани у корице књиге. Књига је саставни дио мог живота, незамјенљива и драгоцјена, за мене једна од најдрагоцјенијих ствари на свијету. Послије дугог времена, поново сам дошла у контакт са „Криве су звијезде“, овог пута филмом.

Филм је заиста диван, али, књига даје посебан осјећај туге док је читам. Зато свим вјерним читаоцима, препоручујем ову књигу, да је прочитају, да схвате да живот није толико диван као што мислимо, већ да је и суров и трагичан. Треба да будемо свјесни у каквој је ситуацији наш свијет. Да се трудимо да будемо обазриви, храбри, да поштујемо правила која су прописана, срећни и задовољни, испуњени срећом и љубављу. Да будемо хероји из књига који се не предају тако лако, већ иду до краја, ма колико била тешка ситуација. Једино тако ћемо бити непобједиви и заједно ћемо поразити вирус који има само један циљ, а то је да нас уништи! Зато будимо хероји, останимо код куће, док све ово не прође!

Даница Теодосић, Брод

DNEVNIK IZOLACIJE

Iskreno, dosadili ste mi svi vi što stalno kukate o ovoj samoizolaciji, o karanteni i ostalim s..njima. Dobro znate da ste i ranije bili začaureni i otuđeni jedni od drugih i od sebe u krajnjem slučaju. Jedina svjetlost kojoj ste bili izloženi, bila je od mobitela dok vam je na blijedim licima sa zakrvavljenim očima igrao izvitopiren osmijeh. Preko svih vas odavno je navučena izolir-traka. Naročito preko vaših misli. Debela paučina je na vašem mozgu, zakržljalom davno prije pandemije. Diskonektovani ste od ljudi i prirode već godinama. Sve u vama odavno vrišti na uzbunu, a virus je samo ubrzao stvari. Vaše misli su već odavno tuđe misli, ugrađene, kao u Nolanovom filmu Inception. Vaše riječi uzemljene i rashodovane. Kukate što ste u izolaciji zadnja dva mjeseca, iako ste u samoizolaciji zadnja dva desetljeća. Kupujete ono što vam je rečeno da kupujete. Radite ono što vam je rečeno da radite. Postali ste dio statistike i mnogo prije pandemije. Isključite Facebook pa ćete vidjeti ko će se sve sjetiti da vam čestita rođendan. Ajde, uradite to, ne smijete naravno, istina bi vas porazila, a neznanje je blagoslov. A maske koje nosimo su u stvari super stvar, barem više ne vidimo lažne izvitoperene osmijehe ljudi koje imaju instalirane kvaziosjećaje ljudskosti dok im oštrica noža spremno čeka iza leđa. Oštrica koju će vam najbliži prvom prilikom zabiti u leđa, jer, kao što Krleža kaže, krv najbližih je najtoplija i samim tim i najjestivija. Jedva čekate da prestanu karanteni, pa da opet sjedite u baštama kafića dok svi buljite u mobitele kao zombiji. Žao vam je što ne možete ići na odmor onu jednu sedmicu u godini, sedmicu koju otplaćujete ostatak godine,

je li? To vam je žao! Žao vam je što svi ne mogu vidjeti koliko ste sretni na Facebooku i Instagramu, dok brojite koliko imate pregleda od ljudi koje i ne poznajete, klanjajući se njegovom visočanstvu "like". To vam je žao. A svi u stvari izgledate kao slika Dorijana Greja, izvitopereni i puni ožiljaka sa onim jocker face maskama na licima koja su se toliko iskrivila od lažnih osmjeha da više i ne znate pokazati kako se u stvari osjećate. Pandemija je samo ubrzala vašu propast. Puni ste tajni koje ne smijete čak ni sebi priznati. I jedva čekate da se izolacija završi, je li? Jadni ste, bijedni, kukavni. Gadite mi se. A u stvari, kao što bi veliki Meša Selimović rekao i sve ovo što o vama govorim kao da o sebi govorim.

Feda Gudić, Gornji Vakuf

MOJ FILM SE ZOVE KARANTIN

Ulica ja bila prazna, bez ikoga, ali je on nastavio ka planiranom mestu. Kad tamo isto! Zapita se šta to što ne radi ispravno, da li je možda još u krevetu? Ali san ga je ovamo naterao, odmah kada je ustao i bez doručka istrčao napolje. Film, ta njegova velika ljubav, stoji kao strela odapet spram belog platna i – kada i poslednji gledalac zauzme svoje mesto – počinje još jednu svoju priču u bojama.

Ali tako nije bilo. Jer kada je stigao do šaltera, na njemu nije video nikog sem kase za naplatu ulaznica i mnoštvo praznih čaša srušenih u svim pravcima.

Onda pred ulazom u bioskop nešto projuri. Pa za tim ljutim stvorom isti takav. Nije bilo teško videti da je to čovek koji beži od nečega. A bilo je i jasno šta to govori, jer radio je to glasno do trešenja u staklima svih okolnih lokala.

Ovaj se primače vratima. Radio je to prepun bojazni, i u poslednjem času, kad se glas novih ljudi što su dolazili povećao, zatvori uši rukama. Sve teže se borio sa rečima koje su se kroz staklo probijale kao da ga seku i napadaju sve iznutra. Pričali su svi tu ljudi o jednoj lošoj stvari. Zvala se Virus. Jedna laka reč to beše, a sada tako naporna za sluh. Sve u glavi mu je brujalo. Udari objema rukama o vrata. Ona samo tiho škljocnuše u mestu.

Okrenu se ka šalteru. Tamo nije bilo nikoga. Otišli su kada su saznali šta se to desilo napolju i kako napada svet ljudi. Ali taj virus je samo jedna životinjica; zašto ga se svi toliko plaše? To ti je jedan obični ptičji dim i nimalo jači od sezonskog kašlja malog mačeta. Prehlada, velika stvar, sto puta ju je

preležao, pa i ovu će ako ga napadne. A napašće ga, jer ovuda mnogo crva zuji.

Stegnu vrata bolje, pa pomisli na ključ. To ga može spasiti nesreće iz dvorišta.

Hodao je u hiljadu krugova sred malog bioskopskog hodnika, pa nije video kada se čovek, čuvar, primakao vratima i stvarno ih zaključao.

Okrenut ka staklu, zaradova se još jednom sunčanom danu. Ali tada se radio najednom oglasi, sasvim se podigavši iz stanja tihog šuštanja. Vesti su bile o istom. Sada je u viruse stvarno verovao. Svi govore o njima već čitavo jutro, ima tu dosta teške istine.

Potrča ka vratima, ali se na njima zaustavi. Bila su tvrdoglava u svojoj poslušnoj zaključanosti. Nije im mogao ništa, pa se vrati u red čekanja.

Dugo se tog dana mučio sa mrakom što se na njega spuštao i podsećao ga na dom, i sve ono što tamo čeka.

A takav beše i naredni dan, prepun straha u kostima i beskonačne groznice. Gledao je ka prozorima i smišljao plan bega odavde; zalud sve, bili su za njega visoki.

Novi dan bio je isti takav, sav od lanaca i katanaca. Nema kuda sem u salu, da tamo malo privilegne. Sećanje ga vrati u mirni dom: pre spavanja malo jela. Soka ima par buradi, ali to mu ne treba. Nastavi da traži. Njuškao je kao pas. Miris kokica natera ga da ih stvarno pronađe. Tada je našao i par sendviča, u kesi spuštenoj u dubok ranac.

On je, doduše, čuo o toj pandemiji, ali nije verovao u nju. Eto, gde te je dovela tvoja slobodna misao, sedi sada i samuj u bioskopima!

Do projekcione sale lako je našao put. Pusti

projektor u rad, a film bljesnu po velikom belom platnu. Njegov omiljeni horor.

Kad nije mogao da pobedi nadošlu plimu nesreća, u sali je živeo s ove strane platna. Govorio je isto što i ljudi sa trake, glasno ih bodrio u njihovim borbama, i onda zatvarao oči, pobeđen još jednim teškim danom.

Novi film bio je prepun jurnjave na nekom ostrvu. Kada je junak stigao u slepu ulicu, našao je jedan nizak prozor.

Te ovom sinu ideja. Ustavši, zaputi se ka platnu, sada ukočenom na sceni sa prozorskim staklom koje puca pod udarom filmskog heroja. On ne može da dohvati visoki prozor, ali zato može ovaj nizak, ali veliki, onaj najbolji i slobodni. Nema čime da ga probuši i bude još jedan član filmske družine. Dugo se mislio, kad ugleda komad plastike na podu bine. Bio je dovoljno oštar, rekao bi vrh njegovog prsta.

Krenu tamo da se probija. Nova prostorija bila je manja od svih dosadašnjih, uzana kao crevce, ali puna jake svetlosti.

Odatle je sišao na mekani travnjak, zelen i usijan od Sunca.

Trčao je nazad, ka svojoj kući. Ulica je bila ona ista, jedna prava pustinjska cesta. Gde su svi ti ljudi, dugo je te reči ponavljao? Kada je stigao, na kapiji je video poruku ispisanu na drvenoj tabli, za njega. Njegovi nisu tu, otišli su gde i svi: u karantin.

Išao je gradom, tražeći istinu, ali ne beše tamo jasnih znakova čoveka, sada živog, zdravog i nezaraženog.

Teški su ovi dani lutanja, moram da se zaustavim, reče to sebi i na prvoj klupi zauze mesto odmora. Reka je bila tiha, kao prava letnja noć.

Ali kad se nebo naroguši, on krenu ka prvim vratima koje vidi. Ništa od njih, bila su pod jakim ključem. A takva i mnoga druga što je hteo da otvori.

„Idem nazad u bioskop“, glasno reče, a par ptica tada preplašeno izlete iz grma.

„Koji film večeras?“

Radovan Petrović, Niš

PANDEMIJSKA SAMOĆA

Da li si ikada razumio, moj čitaoče, ovu bol, koju sada ti pišem od sveg srca? Kada stvari više nisu iste kao nekada; gdje ptice svoja krila šire bezvoljno zato što su ostale same i napuštene. Gdje sve ulice u svijetu postaju polako prazne i tihe. Tu i tamo naiđe poneki prolaznik koji je skriven iza svog pravog lica. Gdje niko nikoga ne može više da spozna, bilo sunce ili kiša. Haos u svijetu, kolaps je počeo. Prvih dana svoju samoću nisam toliko razumio, jer sam bio mnogo čudnog raspoloženja. Smatrao sam da je sve to jedna samo igra zavjere i da je to velika laž. Mediji i ljudi su od velikog značaja, barem po mom mišljenju. Obavještavali su prvih nekoliko dana o tim događajima non-stop. Pa mnoge zemlje su tu nastradale mnogo, sa tužnim ishodom. A, moj čitaoče, još nisi saznao moju duboku bol. Onu sa kojom i dalje ne mogu da se pomirim, jer mi je teško shvatiti da mnogi ljudi su izgubili nekoga tko im je drag. Ali, ne očajavajmo jer idemo hrabro kroz život, koliko god težak bio. I tako razmišljam i dalje dok koračam tim putem svojim laganim koracima i tihim, da ih niko ne čuje. Gledao sam različite prizore, ali nisam pridavao im veliki značaj kao što sam rekao, sve dok i ja sam nisam osjetio na sopstvenoj koži taj prizor strave i užasa. A bilo je to jednog sunčanog jutra. Svako poglavlje jutra se budim nasmijan, ali ovaj put sam bezazlenim kašljanjem, sve dok se nije pogoršavalo naknadno. Saznao sam da sam pozitivan na virus koji je svijet već zatvorio u četiri zida, izolovao nas od najmilijih i načinio dodatnu štetu svima nama. A inače sam imao mnogo prijatelja oko sebe koji su bili tu za mene. Dani su prolazili. Nisam nikome želio da kažem da

nisam najbolje i da ne mučim druge svojim stanjem. Smatrao sam da svako ima svoj život i pravo da živi kako želi. Mislio sam da ću barem nekome značiti i da će moj dan popraviti, jer ja drugima uvijek mogu na neki način. Međutim, razočarala me je jedna surova stvarnost o kojoj i dan danas razmišljam i ne mogu da razumijem iako sam iole čovjek srca vedra. Niko me nije kontaktirao. „Znao sam“, rekao sam u sebi. „Niste mi potrebni“, odjeknula je moja malena soba, u kojoj najviše volim čitati knjigu i pisati dobre riječi i razne stvari. Nisam želio da plaćem zarad nebitnih osoba. Osjećao sam veliku tugu i prazninu. Osobe koje sam lično znao, sada su bezlične. Kako nevjerovatan podvig! Ni svjestan nisi, moj čitaoče, da taj dan sam bio jako umoran. Ne od obaveza, od lažnih osoba oko sebe. „O, Gospode, da samo mogu vratiti vrijeme, kako sam glup bio!“ - rekao sam u sebi. Ta riječ mi je davala suštinsku realnost i tu melanhoniju i sklad mirnoće u srcu svome. Mislio sam tada da sam nepobjediv, ljubav prema prijateljima silnim koje sam zvao ponosno i gordo, sada ih više nema. Mislim, živi su, ali više nisu sa mnom u mojoj okolini.

Inače, moja izolacija je bila veliki psihološki trik, surova realnost neizlaska iz svoje kuće mi je dala uvid da nije sve bezazleno. Da je život mnogo ljepši kada ti je dostupno sve. Međutim, mislim da to nisam cijenio, niti razumio. Da je život samo zdravo za gotovo, a dok ne vidiš kako je, opustiš se. A tako je i sa ljudima oko nas. Inače sam onaj koji voli tišinu i svoj prostor, i baš koliko sam imao jako teške trenutke da poželim da me nema, jer svaki dan su osmijesi zamijenjeni bolovima u nadi da će sve biti dobro. Počeo sam u tom razdoblju čak da razmišljam kako druge osobe proživljavaju tu sudbinu koju ja sada proživljam i koju ni neprijatelju ne želim da je ima. Distancirao sam se od mnogih osoba. Psihički je

taj dobar čovjek počeo da boluje jer više nije mogao podnijeti konstantnost boravka u kući, mjere zabrana i lažne osobe oko sebe. A sve mi je dodijalo. Počeo je tražiti prijatelje druge oko sebe, a taj put mu nije bio lagan. Mnoge je osobe sreo taj čovjek, koji je skriven iza svog lica, koje je često imao obarajući pogled i riječi ćutnje kada ga drugi žele da obrukaju. „On boluje“ - rekli su mu. „Ah, on boluje!“ - uzviknuše na sav glas. Ni prvi ni posljednji koji je proživio takvo stanje, ali po bezvoljnom načinu pisanja su mu sudili da on nije dobro. Moje emocije su polako počele da tonu i taj način razumijevanja koji sam ja želio da imam, sada više ga ne mogu osjetiti. Kao da je iščeznuo u moru kiše koja pada na ono već mokro tlo, a ostasmo samo prolaznik i ja. Mahnem tom prolazniku vrlo rado želeći da su vremena baš kao nekada prije, i da možemo družiti se skupa. Ali, on me napušta. Crna silueta polako u daljini nestaje. A često sam ga promatrao kako mu je bilo lijepo gledati tu svu prirodu oko sebe i ptice koje su krilima mahala nevoljno, osjetio se čudan miris u tom polju. Čudna je aura, zar ne, čitaoče? Prosto poželim da je sve eto kao nekada, da osjetim ponovni miris proljeća i ljeta koji su prošli već uveliko... Da ponovno ugledam svu graju oko sebe i da svi u svijetu se spoje kao niko do sada. Nikada da ne bude rata više, ni svega što sam gledao preko svog ekrana, u toploj kući. Ljubav da se ponovno vrati među ljude i da sve ono loše što se događalo više nikada ne ponovi. Samoća u doba korone najviše boli onoga tko je čitav život navikao da bude nasmijan i sretan, bez obzira kakvi ljudi oko njega bili. A na samome kraju, ne zaboravi da sve na kraju će se vratiti, kakvi god bili prema drugima, ali da najveći virus jesu pojedine osobe koje cijelog života znaš i poštuješ ih, a oni na kraju te puste kao ptica bez krila da letiš u nadi da ćeš poletjeti i biti na

usluzi. I ne zaboravi, biti sam je mnogo bolja opcija nego biti ona osoba koja ne mari za emocije. Poslije svega ovoga sam dobio 'produhovljenje', u kojem želim svima poručiti da slušate više druge nego sebe, izlazite i družite se, ma koliko god bilo to glupost, jer osnovno pravo na život ne smije niko da vam ospori. Budite onakvi kakvi jeste, ako odu od vas, trudite se biti jači i sretniji. Možda je sada moj čitalac otišao, ali ću lutati do kraja sve dok ne vidim ponovni njegov obris i osmijeh pod maskom, iako je nasmijan i sretan zato što oko sebe ima ono što je meni falilo, i još fali, i neće prestati.

Maid Čorbić, Tuzla

TETA KATE I BARBA ŠPIRO

Dvoje starijih susjeda na katu: teta Kate i barba Špiro. Ona profesorica, on doktor.

Lijepe godine, deveto desetljeće, sami, u penziji, još se ne daju. Njega malo muči srce, a ona je baš dobro. Koliko sam njenih kolača pojeo! U stvari, na katu smo samo nas troje, i ja im uskočim za neke sitnice po stanu.

- Ive moj, vidi što nas je snašlo!

- Ne bojte se, teta Kate, sve smo pripremili. Za ne daj bože, maske smo nabavili, imate i rukavice, a ja ću nabavljati što treba i bacati smeće. Svako jutro na vrata nalijepite ceduljicu, ja nabavim, zvrknem na zvonce i to je to. Ne otvarajte i ne pričajte više ni sa kim, pa ni sa mnom, ne izlazite, i sve će biti dobro. Što radi barba Špiro?

- A standardno: kavica i „Slobodna“ na balkonu.

Ma nije to ništa posebno: ujutro trknem u nabavu, bacim smeće, pa na posao. Kad se vratim, javim se na mobitel, popričamo. A teta Kate uz ceduljicu u vrećicu uvijek stavi neki kolač, zna da sam slab na slatko.

Nije njima puno trebalo, teta Kate se na vrijeme opskrbila, ali „Slobodna“ je morala biti svako jutro.

I vrijeme je išlo naruku. Kad su preporučili da se ne izlazi bez velike potrebe, zaredala neka dosadna kiša, pa pada i pada, a zatim bura, ona naša, s Klisa, što ubija volju za izlaskom.

A onda jedno jutro, bio je to četvrtak, nema ceduljice na njihovim vratima. Ništa. Trknem po „Slobodnu“ i na posao.

Kad sam se vratio, novine stoje u vrećici na kvaki.
Mobitel zvoní, teta Kate se ne javlja.

Valjda su malo prilegli, zvaću kasnije.

Zovem, nitko se ne javlja. Nije dobro, nikako.

Uzmem njihov ključ, to je ključ koji mi je teta Kate još davno dala („Ive moj, mi smo stari, što se može očekivati, evo ti, za ne daj bože”).

Ne znam zašto su mi ruke drhtale, nisam baš strašljiv, ali jedva sam ugurao ključ u cilindar.

Televizor radi, ne baš glasno, svjetlo u trpezariji.

-Teta Kate, barba Špiro, di ste?

Muk, ni glasa.

U trpezariji nikog, ni u kuhinji. Vrata sobe poluotvorena, mračno je.

Upalim svjetlo. On, na desnoj strani kreveta, leži na leđima, glava na desnom ramenu, ona do njega, desna ruka na njegovim grudima.

Nemoguće, pa nisu valjda...

Dodirnem njega, hladan. Obidem krevet, dodirnem njenu ruku, topla. Suhe suze na obrazima.

O, kako me podsjetila na moju pokojnu majku.

Polako je pridignem u zagrljaj, blago prodrmam i ona me pogleda.

- Ive moj, umro mi je noćas u snu. Jutros sam se probudila i plakala sam, i plakala, samo plakala. Što ću ja sama, bez njega?

A mi se čuvali korone.

Ivan Katić, Split

KAD MASKE PADNU

Šetali smo se, početak proljeća i ja, rubovima snova jedne mladosti, baš tih dana kada su, ratom obavijeni ljudski ego i samoća, krali posljednju pažnju pred nadirućim valom zaborava. Pomalo zbunjujuće, ali maske su pale baš onog trenutka kada su nam naredili da ih stavimo na svoja lica i tek tada sam se mogao, najčistijim pogledom sudariti sa svijetom koji me okružuje.

Srce, misli, muzika koja dobije kroz slušalice u ušima, lice sakriveno pod maskom i moje misli koje lutaju asfaltom iz kojeg isparavaju posljednje kapi kiše. Sami na ulici, ukradeni od svijeta. Sve dok nam se pogledi nisu sudarili na vječnom sastajalištu razgovora u kojem sagovornici sve razumiju bez ijedne izgovorene riječi.

Kako ga uvijek i pamtim, stajao je, ovlaš naslonjen na ogradu, kao da preko tog malog, željeznog bedema čezne za slobodom. Pomislio sam kako čudan život živimo, kakve trenutke i sudbine propuštamo svakog od onih dana u kojima se usudimo izgubiti pažnju i ne promatrati ono što nas okružuje.

Izborano lice se okrenulo prema meni, a neobično tužan sjaj očiju osupnuo me. Orošene oči tražile su samo utjehu, ali onu bez mnogo riječi, kakvu samo pogledi mogu pružiti. Njegova majka je ležala na postelji, a i on sam teško bolestan nije mogao mnogo da joj pomogne. I ta borba se prelijevala preko njegovih vjeđa u svijet koji nije mario za njegovu borbu.

Taman kad sam pomislio da ga pitam: „Kako si?“, preko njegovih usana su prekoračile riječi koje su već

danima tražile pažljivo uho, u koje će se uliti i postati misli, vječne sjene u vijugavim hodnicima sjećanja.

I već nakon prve dvije izgovorene rečenice već sam tragao za izgubljenim smislom tamo ukraj nedovršenih frejdovskih palata razmišljanja o čovjekovom stanju duha i misli. Blistavo, poput blještavila duge na majskom nebu, nijanse te misli su protutnjale putem od mog uha, preko mozga, sve dolje, ravno do srca, koje je, poslije ovog epskog razgovora, zapamtilo samo riječi:

„Pa nisam sposoban da izdržavam samog sebe, ali kako i da pomislim da niko ne stoji pored njenog uzglavlja. Ona je moja majka. Majka! Majka! Sve drugo može ostati i zastarjeti, ali misao da njoj nisam pomogao onda kad je bilo potrebno bila bi teža od bilo koje smrti. Cijeli moj život. Pa ona je majka. Moja majka“.

Stajao sam, dakle, ispred čovjeka čija bolest je tijelo usporavala do minimuma u kojem može pratiti razvoj misli. Onog kojeg sam pogrešno žalio cijeloga života, misleći kako mu je priroda oduzela svaku moguću fizičku sposobnost i ljepotu, a gledao sam u sami srž ovozemaljske ljubavi i vrhonaravne ljudskosti, što svaki dan, šutke, uskraćen za pažnju ljudi, kroči mojom mahalom. Nije mi preostajalo ništa drugo no da zanimem i šutke odam počast ovoj čovječijoj gromadi od nepunih metar i po, koja gotovo da nema sposobnost korištenja ruku, nogu, pa ni govora, čija briga za bolesnu majku mi je oduzimala mogućnost govora.

Tragao sam za ljubavlju tamo negdje u ljepoti i sreći, pišući o njenom značenju, pritom zaboravljajući da je ona tu pored mene, svakog trena, u jednom pažljivom, komšijskom pogledu. Pogledu što s druge strane ograde pridržava majku na svojim

nesigurnim plećima da ona, bolesnim, ispijenim vjeđama i izbornim licem upije što više topline iz pogleda prijatnog, proljetnog sunca.

U pogledu pogrbljenog lika, sa mučnom i bolnom grimasom na licu koje je izubijano ranama brige i nagriženo zubom vremena, a koje se posljednjim atomima snage trudi ostati dosljedno svojoj misiji, koja nalaže uljudnost i prijatnost prema svakom živom biću.

Onom što osmijeh ne uskraćuje ni pticama koje se sjete sletjeti svakog jutra na njegov prozor, podsjećajući ga da nije sam.

Čije lice vrlo brzo iščezne među razbibrigama svakodnevice nas koji samodopadno sebi umislimo posebnost.

Uzoru i idolu čija slava ne stoji ni na kakvoj naslovnoj stranici, osim mojoj, vječnoj, životnoj. Kao spomenik borcu koji nikada ne posustaje. Ni onda kada na bojišnici pada cijela njegova vojska. Ni onda kada je povlačenje jedini spas.

Vojniku bez činova što se, baš tog trenu, sprema na posljednji juriš ka vječnim sjećanjima jednog sokaka.

Enes Hodžić, Visoko

PEDESET KORAKA SNA

Svaka je šetnja sada maštanje o šetnji. Svaka minuta ukradena od stvarnosti pomaže da ovaj čudan san lakše prođe. A mnoge je minute i sate volio ukrasti stvarnosti i prije nego što je došao ovdje.

Od ove do druge klupe pedeset koraka. Tamo nedostaje nekoliko ploča na podu, već poznati zvuk šljunka pod nogama je znak da otvori oči. Tih pedesetak koraka je prigoda da sklopljenih očiju bude sam u svojim mislima. Odvojen od ljudi, zgrada i zidova koji su ga okruživali. A i prije nego što je došao ovdje najviše je volio društvo svojih misli. Daleko od drugih ljudi.

„Slušaj, znam da si možda očekivao da preuzmeš sektor“- direktor nije skidao pogled s papira koje je potpisivao.

Naravno da ne skida pogled s papira kada ga ne može pogledati u oči. A zajedno su počeli kao pripravnici u banci prije dvadeset godina.

„Gledaj, ne pričam ti ovo kao direktor nekom zaposleniku“ - nastavio je direktor - „pa zajedno smo počeli kao pripravnici isti dan. Ma ti znaš čitav naš sustav bolje nego ja. Ma bolje nego itko ovdje“ – konačno je podigao pogled i zagledao se u njega – „ali oduvijek si bio u svom filmu. Ne kažem ja da sve što ti preuzmeš na kraju i ne napraviš. I to odlično. Da bih riječ rekao. Ali te nema nigdje kada se treba podružiti s ljudima. Ma, barem otići na pivo s kolegama nakon posla. Misliš da se meni ide na sve te silne kave i ručkove? I čavrlja i druži se sa svima naokolo stalno. Ali to ti je tako, to je dio mog posla kao direktora.“

Teško je naći vremena za pivo s kolegama kada deset do dvanaest sati dnevno vučeš projekte

za sve ostale, uključujući i ne baš stvarnom poslu sklonog direktora. A onaj je nakon tri godine u firmi dobio mjesto voditelja sektora sigurno zato što ima izvanredne socijalne vještine, a ne zbog toga što je oženio nećakinju od one iz uprave.

„Ma znam da te možda muči što je on nakon samo tri godine dobio to mjesto, a ne ti, koji si ovdje dvadeset godina“ – direktor se uspravio u naslonjaču – „ali nemoj sada oko toga donositi pogrešne zaključke. Nemoj ovo sve, molim te, krivo shvatiti!“

Očito mu se događa da neke stvari ne shvati dobro. I neke ljude. Pa i svoju ženu.

„Možda je moguće da je moglo biti drugačije. Mogli smo još pokušati. Pronaći druge liječnike. Ili nekako drugačije. Biti uporniji oko posvojenja možda“ – gledala je preko njega, negdje neodređeno, pa tiho nastavila – „meni se činilo kao da te sve to jako muči, pa da zato izbjegavaš konkretne razgovore. Kao da sam ostala sama u svemu tome. A ti si, kao i uvijek, bio u nekom svom filmu. Ili si radio. Ili u šetnjama i po planinama. A onda sam i ja utihnula i povukla se u sebe. I tada je to bilo to, ono što smo imali počelo je nestajati.“

Stvarno je to želio. Moguće da mu je to bila i jedina stvarna i istinska želja u životu. S nekim stvarima mu je bilo teško suočiti se. Trebao je drugačije tada, možda bi sve krenulo drugim putem.

„Ne znam zato što si sada tako šokiran. I ljut. I razočaran“ – jedva je čekala da prođe tih nekoliko neugodnih minuta razgovora koji se morao obaviti – „razgovarali smo već prije da možda imamo otvorenu vezu pa da pokušamo tako spasiti barem nešto od onoga što smo imali nekad. Ja sam mislila da ti već odavno petljaš s nekom od onih svojih u planinarskom društvu. Ili s nekom s posla.“

Možda jesu razgovarali o otvorenoj vezi. Možda se i ovaj put nije mogao suočiti s nekim stvarima. Pa zato nije niti shvatio da su tako nešto i dogovorili. Sve do dan prije, dok nije naletio na svoju ženu s nekim drugim u čvrstom zagrljaju na parkingu. Dok se vraćao iz šetnje.

Volio je šetati. Uživao je i bosonog u dugim večernjim šetnjama i kilometarskim pješčanim plažama Andamanskog mora i Tajlandskog zaljeva.

Nakon mjesec dana u banci su shvatili da se nije vratio s godišnjeg odmora. Nekoliko dana poslije da nema niti pet milijuna kuna.

Još je nekoliko mjeseci prošlo dok ga nisu uspjeli privesti natrag u Hrvatsku. Mediji i javnost su s pažnjom pratili njegovu priču u istražnom zatvoru u Zagrebu.

S lijeve strane šumili su valovi i bijele krijeste dopirale iz mraka. S desne strane palme su plesale na večernjem vjetru. On je i danas u dvorištu istražnog zatvora ukrado svojih pedeset koraka sna.

Dario Matečić, Zagreb

MOJE ĆE USPOMENE BITI DOSADNE

15. ožujka 2020.

„Skidaj se do gola!“ naredila je mama čim je tata ušao u stan. Tata je namignuo i rekao „Opa! Može!“, a ona mu je rekla da ne bude idiot i da se s virusom ne zeza, pa je tata bacio robu u mašinu i nije se više zezao. Mama je sve u stanu našpricala nekakvim smradom. Poubijala je nevidljive viruse. Rekla mi je da to sve zapišem, pa da imam uspomene kada budem velik. Od sutra nema škole.

16. ožujka 2020.

Dosadno mi je. Pitao sam mamu mogu li na igralište. Rekla je: „Ne!“ Onda sam predložio da odemo do dućana, ali je rekla: „Ne!“ Pa sam pitao smijem li kod Roka, pa je rekla: „Naravno da ne“. Onda sam rekao: „Idem se bar voziti biciklom po kvartu kada sam na praznicima“, ali mama je rekla da nisam na nikakvim praznicima, nego u karanteni i da odem učiti. Ja sam rekao: „Nisam ni u kakvoj karanteni nego sam doma,“ a ona je rekla: „Pa da.“ Rasplakao sam se jer je naš stan sad karantena, a ja ne znam što znači karantena. Mama me zagrlila i rekla je da razumije da mi je teško, ali da ćemo biti zajedno i da će nam biti super. Bilo mi je lijepo kad me je mama grlila, pa sam još malo plakao, ali više nisam znao zašto. Opet mi je rekla da odem učiti, pa sam otišao u sobu i gledao kroz prozor.

22. ožujka 2020.

Ujutru je bio potres! Jako se treslo, baš sam se prestrašio. Kada su mama i tata utrčali u sobu, isto su izgledali uplašeno. Mama me zagrlila i zaurkala na tatu „Izgledaj normalno, isprepadaćeš jadno dijete!“

Ja sam se prepao još više. Onda je mama rekla da mora sjesti, ali je ostajala stajati, a tata je strpao kekse i čiste gaće u ruksak. Susjedi iz zgrade su se skupili pred ulazom i uzbuđeno jedan drugome skakali u riječ. Mama je tati rekla da su oni svi idioti, a meni da hodam po bijeloj crti. To mi je bilo super, jer inače nikada ne smijem hodati nasred ceste. Vani je padao snijeg i bilo je jako hladno. Kada smo se vratili doma, mama je rekla da je pravo čudo da se razbila samo odvratna vaza koju je dobila od bake. Onda mi je rekla da ne kažem baki da je to rekla.

23. ožujka 2020.

Bojao sam se da ću sanjati potres pa sam spavao s mamom i tatom u krevetu. Zaboravio sam baki spomenuti vazu kada smo pričali na telefon. Mama mi je dala lizaljku.

27. ožujka 2020.

Dva su susjeda šetala s maskama preko usta. Viknuo sam: „Dobar dan”, a mama se proderala da se maknem s prozora. Oni me nisu ni pogledali. Možda ljudi s maskama ne vide one bez maski?

2. travnja 2020.

Tata svaki dan ide na posao. Mama radi od kuće. Jučer je tata mamu pitao što je za večeru, a ona je rekla: „To nije moj problem!” i zalupila vratima od sobe. Onda ih je opet otvorila i zaurlala: „Ja sam kuharica, čistačica, radnica, učiteljica i psiholog 24 sata dnevno i ne da mi se više!” I opet ih je zalupila. Tata nam je napravio jaja na oko. Pitao sam tatu zašto mama lupa vratima kad se to ne smije, a on je rekao da je mama umorna.

7. travnja 2020.

Užasno mi je dosadno. Mama je buljila u TV i rekla da radim što god hoću, da je nije briga. Pitao sam

je zašto plače, ali je rekla da šmrca jer je prehladna i da ne moram brinuti, nije korona. Zaboravio sam da trebam brinuti oko korone. Sada brinem oko korone.

14. travnja 2020.

Morao sam učiti pa sam zamišljao da se igram s bijelim psićem. Pitao sam mamu kada ćemo kupiti psa i ona je rekla „Nikad!” Vjerojatno sam izgledao jako razočarano, jer je dodala: „Možda kada budeš imao trinaest godina.” Još tri godine bez psa.

19. travnja 2020.

Dok smo gledali film o gusarima, pitao sam mamu da mi napravi kakao. Ona je rekla „Tata će.” Tata je zaboravio, a ja ga nisam podsjećao jer su on i mama ležali zagrljeni na kauču i izgledali su jako sretno.

24. travnja 2020.

Priznao sam mami da ne učim svaki dan. Ona je rekla: „Ni ja više ne oblačim hlače za posao!” Jako se smijala pa sam se i ja smijao, iako nisam razumio zašto. Izgledala je lijepo u bijeloj košulji i hlačama od pidžame na zvjezdice.

29. travnja 2020.

Pitao sam mamu kada ću opet u školu i ona je rekla: „Nikad!” pa sam se rasplakao. Onda je rekla: „Žao mi je, zezala sam se, počće škola čim virus nestane, biće opet sve normalno.” Zagrlila me i rekla još: „Znam da ti je teško, svima nam je teško, evo, sutra smijemo malo u šetnju”, a ja sam rekao: „Mama, neću više pisati dnevnik, ništa se ne događa, dosadne će mi biti uspomene.” Ali, možda me nije čula jer sam to rekao u sebi.

Iva Bezinović-Haydon, Zagreb

SOBNO PROLEĆE

Dugo traje samoizolacija. Ne znam zašto, samoizolacija, nešto virus, nešto vlast, a ja, između... četiri zida. Kao da sam nestao. Uzalud mi se ime i prezime vuku po raznim prašnjavim papirima. Uzalud me još poneko voli ili mrzi. Nema me!

Kako?! Teško pitanje. Zovem prijatelja i odmah ga pitam: „Da li si ovih dana u gradu sreo Limba Blaženog?“

Jasno i glasno mi odgovara: „Ne!“

Sumnjam u svoje postojanje. Soba mi u poslednje vreme neka vrsta „prećutne grobnice“.

Prilazim telefonu i okrećem broj policije. Javlja se dežurni. Kaže mi da pričekam. Taman da spustim slušalicu kad me on nabusito upita da li sam još uvek na vezi. Kažem:

„Bez veze, a gde bih inače bio?“

Ljut je zbog mog ispada. Ipak, službeno mi postavlja uobičajena pitanja. Potom me uverava da osoba pod imenom i prezimenom koje sam mu predočio ništa nije skrivila, nikog nije ubila, niti je nju neko ubio. Na kraju me pita šta sam ja dotičnoj osobi. Brzo spuštam slušalicu. Uistinu, šta sam ja sebi?! I naravno, znam za jadac, pitaće me da li je pomenuti oboleo od virusa i da li smo bili u kontaktu.

Samo što sam se udaljio od telefona, on, zvoni. Ja se ne javljam. Dosadilo mi i dojadilo mi da me pitaju kako sam, da li imam šta da jedem. Niko me ne pita da li se jedem, iznutra. Eh, kako sam nekad voleo cirkus „Korona“. Meni je piće potrebno, a ne neka tamo, gotova jela. Dobro, i kafana mi nedostaje.

Eh, nekad sam se odmah javljao, posle prvog oglašavanja telefona, javljao bih se ma gde da se zadesim, čak bih ustajao i sa WC šolje – tog najvećeg svetskog izuma. Bilo gde da odem, u bilo čijem domu ili bilo kom hotelu da se zateknem, na bilo koju da sednem – odgovarala bi mi: „Bravo, majstore! Šteta što takvog genijalnog doktora nema da izmisli lek protiv svih ovozemaljskih virusa.”

Setih se Nje. Ona je uvek nečim očarana, a sobom opčarana. Zareko sam se da je nikad više neću pozvati. Opet, ona je ta koja može da reši dilemu da li postojim ili ne. Što se odlaže, ne ukida se.

Ipak, hteo sam još jednom da proverim svoje stanje. Odlazim u kupatilo. Gledam se u ogledalu. Taj sam. Pa da, nemam masku. Jutros, u nula četiri, kad krenuh u kupovinu, imao sam masku i rukavice. Kao da idem da opljačkam banku.

Hoću, neću... pozivam je. Odmah se javila. Uporno ponavlja: halo, halo, halo....! Ćutim. Grozničavo razmišljam zbog koga je tako brzo podigla slušalicu. Prekidam vezu.

Voleo sam je... i nisam. Nju, koja je zahtevala da prihvatim neke njene uslove pa da se uzmemo. Uzmemo – kako to čudno zvuči. Njeni su zahtevi bili još čudniji. Trebalo je da prihvatim svadbu bez svatova, kumova, bez muzike, nju bez venčаницe, umesto burme na prstu da nosim čen belog luka... Kod matičara, bila je izričita, morali bismo da se potpišemo perom ptice sojke – tako se moja čudesna draga zvala. Sve do tog svečanog čina nije htela da spava sa mnom. To se nekako i dalo podneti, ali naredba, baš tako – naredba da ni u snu ne smem da nagazim njenu senku, iznervirala me je. Jednog dana, kad mi je dojadila, namerno sam nagazio njenu senku. I, veza je pukla, nismo se „uzeli“.

Opet je pozivam. Izmenjenim glasom pitam je da li je u vezi sa mnom. Kaže mi odlučno da nije, da je više ne zanimam. Smejem se! Pita me zašto se cerekam. Kažem joj da on, to jest ja – ne postojim. Sad joj, eto, sve i da hoću, ne mogu nagaziti senku.

Odjednom, postaje jako radoznala. Poverava mi se da je noćas sanjala njega, to jest mene. Kao, nešto me je pregazilo, nešto poput teretnog voza, kamiona... Jedino je bila sigurna da u pitanju nisu bile gusenice. Kobajagi, to je obradovalo.

Spuštam slušalicu. Ona je dobro znala da su me gusenice i ostali gmizavci užasavali.

Dobro, nisam dete, ne verujem u svačiju priču. Ma, budimo mi stariji iskreni, i deca u sve i svašta ne veruju. Opet, onaj moj prijatelj, stručnjak za mnoga pitanja, ubedio me u neke niti, tanje od svake dlake... mislim u te crviće, gusenice... Ne znam zašto mi je Karolina, moja draga Kaća pomenula gusenice. Ako je Karolina, nije korona, nije ni Lemi, moj prijatelj...

Vraćam se samoizolaciji, to jest: nema me na javi ni u snu. Ja, pa da me neko sanja.

Zašto li se onda nerviram?! Proći će i ovo memljivo proleće. Možda je bolje reći, sobno. Ma šta sam navalio sa tim prolećem... ono i dalje, svoj život, živi; jedino što mene tamo nema.

Dušan Mijajlović Adski, Niš

IDIOKRATIJA

Pijesak. Nalazi se na svakom kraju svijeta. Sveprisutna materija koja je mnogima nepotrebna i nepoželjna da postoji. U antičko doba pijesak je služio za mjerenje vremena. Takav je osjećaj u izolaciji. Sjediš i čekaš dok ne proistekne i posljednje zrno pijeska, da bi napokon mogao da uživaš u svemu onome što te zadovoljava. Ali nekad se osjećam i kao zrno pijeska u pustinji zvanoj čovječanstvo. U toj pustinji vjetar diktira kuda će se kretati sva zrna. Ko se suprotstavi vjetru taj neće dobro proći. Sad je vjetar stao i puše u samo određeno vrijeme, te nas nosi na samo određena mjesta. Problem kod pijeska je taj što on ne određuje gdje će ići, kad će krenuti i gdje će stati. Vjetar je odlučio da pijesak treba da se nalazi u satu i da konstantno vrti isti krug u nedogled. Pješčano zrno nema pravo glasa na svoje postojanje, on ne može da odluči šta radi i na koji način. Možda želi da bude uz obalu, da uživa u Suncu, da ga voda prekriva talasima, da bude sa drugim zrnima koja su imala tu priliku da se nalaze tik uz vodu. Pijesak postoji u različitim bojama i oblicima, kao što kvarcni, vulkanski, pa čak i koralni. Svaki se različito koristi, ali su u suštini isti. Samo postoje u pustinjama jer je tako klima odredila. Ako slučajno neko zrno bude drugačije od ostalih, njega ostala zrna progutaju i oblikuju kao sebe. To je problem i kod pijeska i kod ljudi. Suprotna mišljenja i stavovi o slobodi, kulturi, nauci, religiji, pa i politici se ponižavaju i takve osobe vrijeđaju. U ovoj izolaciji, koliko god bili udaljeni od pozitivnih strana društva, udaljeni smo i od negativnih. Ovaj period nam je dao priliku da izvršimo introspekciju svoje duše, kakva je ona zapravo bez uticaja tuđih mišljenja

i stavova. Pronalaskom sebe otkrivamo u stvari u kakvom idiokratskom i dekadentnom društvu živimo. Sloboda mišljenja i govora je osporavana sa riječima: „Čuti, nemoj neko da te čuje“, „Glup si kad tako misliš“, „Ne zanima me šta ti misliš, biće onako kako ja kažem“... Na raznim internet stranicama, u intervjuima i drugim vidovima komunikacije ljudi, vide se pravi problemi našeg društva kao cjeline. Vladavina idiokratije je problem koji se ne dešava samo na prostoru Balkana, već i u čitavom svijetu. Poenta ove moje priče jeste u stvari kratak osvrt na to kako su ljudi izgubili ono što ih čini ljudima, saosjećajnost, poštovanje i razum.

Dejan Stojaković, Banjaluka

MISLI JEDNE TINEJDŽERKE

Svijet se trenutno nalazi u jednoj veoma teškoj situaciji, zadesilo nas je nešto što nikad ne bismo pomislili da se može desiti. Sve je stalo, ljudi odjednom postaju veoma uspaničeni i zabrinuti. Period koronavirusa je došao i sad ovaj nama neznani neprijatelj kruži svuda oko nas. On je u našim mislima, riječima i svemu što slušamo već danima.

Na ovom svijetu ima mnogo vrsta ljudi i naravno da svi ovu situaciju shvataju na različite načine. Postoje ljudi koji se brinu, plaču, razmišljaju o najgorem i svoj život i sebe stavljaju u još težu situaciju, a postoje ljudi koji realno sagledavaju sve ovo i u svom umu pronalaze utočište misli koje ih umiruje. Razmislite, koja će grupa od ovih ljudi provesti bolje vrijeme? Bolje je da živimo u uvjerenju da će sve biti dobro, nego da stalno mislimo na najgore. Zar ne? Promijenite način razmišljanja, jer ljudi, šta ako je pravi život taj vizuelni. Mi možemo vizualizirati i na taj način sebi podići vibraciju. Ne mora značiti da je ono što vidimo naša prava realnost, samo sklopite oči i zamislite, sve će vam biti jasno. Znajte da svijet neće promijeniti nikakva korona, već ljudi koji u svemu dobrom vide nešto loše. Svi sad svjedočimo istom, ali ne osjećamo se isto. Mnogi su sad poklekli, jer znate kako je najlakše upravljati ljudima? Strahom.

Ovo vrijeme koje vam je sad pruženo je zapravo ono za šta ste uvijek govorili da nemate. Iskoristite ga pametno, radite na sebi, opustite se i uživajte. Sada vam je data mogućnost da rastete i da se razvijate i nema veze ako nekad posustanete, to je potpuno normalno. Sasvim je u redu da ne budete dobre volje. Kada smo tužni i kada plaćemo ništa

se nije promijenilo, ali ste tad spoznali da možete kontrolisati svoje emocije.

Preporučujem svima meditaciju, kao veoma moćan alat. Sada imate dovoljno vremena da ga odvojite za sebe, vjerujte da će vam ovo jako pomoći da upoznate sebe i riješite sve ono što vas muči. Ja sam, na primjer, iskoristila ovo vrijeme izolacije za slikanje koje je uvijek bilo moja strast. Isprobajte se u svemu i tako ćete spoznati šta vam prija i šta volite. Kako nam je sada ograničeno kretanje, umanjena je i fizička aktivnost koja je jako bitna, pa tako svaki dan odradim neke vježbe i razbistrim misli. U ovo doba izolacije dosta sam zavoljela i kuvanje, pa je mojoj mami drago što sada polako mogu da je zamijenim. Htjela bih da skrenem pažnju i na to, da kada ste god u mogućnosti pomognete starijim osobama u kupovini. Čuvajte svoje najmilije, sada vam je dato ovo vrijeme koje možete provesti sa njima. To je nešto predivno, jer biste inače stalno jurili nekuda i nikada ne biste pronašli vremena za ono što je istinski važno. Sve u životu je prolazno, pa tako i ovo, zahvalite sada Bogu na svemu i znajte da je sve što vam se događa za vaše dobro!

Mnogi ljudi se sada nalaze u teškoj situaciji i dobijaju otkaze radi nedovoljno posla. Mnogi roditelji su veoma zabrinuti šta će biti ako ne uspiju prehraniti porodicu, ali ljudi, posla je uvijek bilo, i ako imate volje i hrabrosti možete sve. Nije lako ni našim nastavnicima, a naravno ni nama, učenicima. Standardno školovanje se promijenilo takvom brzinom, da smo se morali snaći kako znamo i umijemo. Svi smo mi jedni veliki heroji i čuvamo duboko u sebi neiscrpivu snagu.

Nadam se da ćete biti mnogo zahvalniji nego ranije i da ćete se radovati prelijepom vazduhu u prirodi i onom Suncu koje bi vas obasipalo zagrljajima. Naučite da cijenate ono što imate, jer i to

možete izgubiti. Ljudi, radost je ključ koji otključava sva vrata. Prihvatite ovo stanje, a tek tada ga možete mijenjati.

Tijana Marković, Brod

ЧЕТВРТКОМ, НА ПИЈАЦИ

- Је л' идеш код Неде сутра?

- У колико је сати?

- Окупљање пред кућом је у 12, сахрана је у 13.

- Морам доћи, обавезно! Не знам хоћу ли стићи, морам на још једну сахрану у 12, код Срђиних.

- Ко је то?

- Ма не знам ни сам, човјек из другог села, али ред је да се оде...

Овакве и сличе разговоре водио је сваког четвртка - на пијачни дан, кад би зауставио некога кога одавно није видио. А заустављао би све. Током седмице морао је са свим познаницима попричати. То је била седмична норма. Као да је знао ко му још недостаје за ту седмицу.

Ове активности прикупљања информација спроводио је систематично. Имао је одређене руте кретања по граду и тачно је знао: гдје се окупља нека сорта људи и у којој кафани. Све их је знао и све је знао о њима.

То је био један од оних људи с којима би разговор протицао ненаметљиво и просто нисте ни знали да сте му у пар реченица одали све оно што је он морао знати, што му је требало. Ко сте, кога имате живих од рођака, и што је најважније, ко је умро ових дана и кад је сахрана. Сахране су за њега биле гејзир информација, врело живота. Толико људи на једном мјесту, па не мора ни да обилази град да покупи редовну дозу. Живот му, осим наведеног, није имао смисла. Живио је сам

са већ остарјелом и једва покретном мајком, коју су већма комшије његовале. Није имао посао ни жену, није имао ништа и зато му је требало све из туђих живота.

- Ееееј, је л' ти оздравио ујак?, пресрете и мене једог четвртка док сам куповао сезонске јагоде.

- Који ујак?, мада сам имао само једног и знао сам како се зове и од чега болује.

- Па онај у Бору!, као изненађен што не пратим његову причу.

- Је л' ишо на хемотерапију прошли мјесец, како му је?

- Добро је добро, одговарам и сам посрамљен што не знам термине хемотерапије свог болесног ујака, али више изненађен што он зна.

- Поздрави га кад се чујете. 'Ајде здраво, идем код Ђуђе у кафану, има наших из села, па да видим шта има ново... да није ко умро...

Села његовог краја, која је стално мапирао у својој глави и систематично водио рачуна о подацима по презименима и укрштањима, која су, стицајем положаја тих села, ријетка и обично занемариве ваздушне линије, одавно не постоје са народом у њима. Рат је учинио тако да су сада то само имена у грунтовници и ни тамо потпуна, увијек разуђена, као што су у стварности и била по средњобосанским брдима. Села и људи у њима су живјели још једино у његовој глави и његовим систематичним подацима. Знао је све што је потребно да би се неколицина људи окупљених на истом, релативно малом географском простору, звали мјештанима тог села.

На сахрани код Срђиних, десило се нешто, што сам и сам касније чуо на сахрани код Нединих,

необично и забрињавајуће. Он се појавио, одслушао молитву, заједно са ожалошћенима испратио покојника на вјечни пут, али се на ручку за покој душе није задржавао. Хитрим корацима је отрчао кући, чак не бацивши жар иза себе на одлску из гробља. Сви који познају његову неодољиву жељу да се наједе и напије на сахранама, били су изненађени. А јео је и пио на тим сахранама као да му је последње. Као да тиме слави живот, и то у оним баханалијским слављима. Једе и за себе и за покојника. Једе и мљацка, пије и подригује, осјећајући како му снага расте сваким залогам. Отима живот животу на сахрани. И увијек се срећан враћао с њих. Овај пут, та изненадна мисао, којој се успјешно опирао годинама, погоди га као муња. Није данима послје тога могао да спава. Све рачунајући колико ће му се попијених и поједених даћа вратити када он буде сахрањивао мајку.

„А добро, можда Станковићи и не дођу ако им они Боровићи не кажу. Они би једини могли сазнати од Срђе, али нећу ни њему рећи. Али шта ако умре у четвртак па свако види смртовницу кад буде ишао на пијацу? Ако дођу и они (а то је само једно село), шта је са осталих двадесет? Ако сви дођу...ако сви дођу...“

Забрана кретања и окупљања више од троје људи наступила је већ почетком марта. На почетку му је тешко падало што не може до пијаче четвртком, али десило се да је мајка умрла управо тих дана.

Нико није дошао на сахрану. Нису могли, забрана је окупљања. Био је сам на последњој сахрани на коју ће отићи. Сам је испраћао вољеног.

Без јела и пића. Само свештеничке ријечи да постоји нешто друго, негдје на оном свијету. Кроз главу му прође једна мисао: вирус ме спасио трошка.

Антонела Лекић, Бањалука

DAH VJETRA

Oblak bijel, debeo. Zadirkuje sve one sa bar malo mašte, glumeći odjednom i konja i kornjaču, i vilenjaka i zmaja. Spaja se i razdvaja u usporeni ples pod maskama. Ona ga gleda, mašta. Njen crvenkasti pramen hvata ritam vjetra. U trenutku joj prekrije osunčano bijelo lice, a već za tren ga bez neizvjesnosti, oklijevanja, potpuno otkrije. Ispred nje se smjenjuju glave. Našminkane, čupave, bradate, izborane, sijede, pokrivenne, ćelave, blijede, mlade, svaka kao isključena od svega baulja prema nekom svom cilju. Ona potpuno ispravljenih leđa, bez pokreta, kao ukopana sjedi na novoj drvenoj klupi. Najednom, vjetar napravi par krugova oko njenog potiljka i negdje iz daljine donese tih, umiljat, ali strog glas.

„Lako je njima, oni jedan život gaje...“ Dočekala ga je bez reakcije, treptaja, uzdaha, samo ga je pustila da priča, kao da je oduvijek bio tu.

„...Oni se probude i zaspe istih crta lica, iste magle u očima. A šta ćeš ti? Ti, koja si ujutru mirna kao pahulja bez vjetra, a do podne se bar tri puta istopiš i ponovo smrzneš, dok si uveče već isparila u tanka zrna magle. Uvijaš se kroz pukotine života kao trbušni plesač, trudeći se da ispuniš samo prazan prostor, pa makar on bio i mišija rupa. Kao da je prostor stvaran, kao da to nije samo još jedna izmišljotina u tvojoj glavi. Umišljaš da postoji juče, pa se samo oslanjaš na utabano, preslišano. Osvrćeš se kao da će ti juče osvijetliti sutra. A u sutra se tek kuneš, njemu darove kupuješ, njeguješ ga, pripremaš i daješ mu sve kao majka sinu. Ne shvataš da sutra nema, da ne postoji, niko ga nikada nije vidio, nije doživio, ali mit o njemu je sve jači. Život ti se razlio

kao pješčani sat. Dolje brdo nasumice posloženih zrna pijeska, koje uporno pokušavaš prepraviti, u mislima ih presložiti u neki drugi raspored. Gore brdo još veće, nadvilo se nad strepnju kako će biti, gdje će pasti kada prođe uzani prostor. Stalno lebdiš u ambisu malo gore, malo dolje. Samo taj uski dio stakla je stvaran, tu si ti, iako sve od sebe daješ da pobjegneš. Pusti već jednom da zrnca prolaze, pusti da se brdo budućnosti uruši iznutra i padne u ponor prošlosti. Ti ostani između, proživi svaki udisaj, svaki korak, svaki pokret. Predaj se, prigripi, zavoli, jer jedino je tu stvarno, jedino tu postojiš.”

Crvenkasti pramen se još dvaput uvrnu i nesta među glavama. Klupa u porti hrama osta prazna. Na lakiranom drvetu svakih nekoliko minuta smjena sunca i sjene oblaka. Njegove crne duboke cipele zaustaviše ubrzan korak. Ukazaše se u mrlji crno-bijelih donova, do maloprije potpuno neprimjetne. Kao da su same ugledale novu, uglancanu klupu i kao da su baš one odlučile da tu malo predahnu, umorne od cjelodnevne žurbe. On sjede, odahnu i diže pogled prema crkvi. Pozlaćena kupola prelamala je sunce prema njegovim očima. Ovako zaslijepljenom, došunja mu se blagi vjetar i kroz nozdrve donese dubok, dobro poznat glas. Samo su se cipele malo pobunile, skočiše na prste, ali ne uspješe mu odvratiti pažnju, već je utonuo u slušanje.

„Znaš li kuda ćeš? Već godinama trčiš za ovom mrljom cipela, trudiš se da ih stigneš, prestigneš, pregaziš. Slijep, bez ustupaka uvjeren da je važno to gdje ideš, to gdje uporno žuriš. Misliš da ćeš sve svoje slabosti prevazići ako još malo ubrzaš, još malo potegneš, na silu upreš. Zar ne vidiš da je kamen koji guraš sve veći, pa i ako ga uspeš na brdo, gore te čeka novi i vjeruj mi neće biti manji od ovoga.

Oslušaj cipele, koljena, dlanove, a najbolje oslušaj dušu i vidjećeš da plaču, vrište, sve zbog tebe. A ti samo mišićima vjeruješ, što ih više treniraš postaju jači, pa onda sve siluješ do zadnje kapi krvi, kapi znoja. Za tebe uvijek može bolje, može brže. A zašto? Samo da bi bio bliži šarenim glavama, kao da ćeš im biti bliži ako trčiš njihovim tempom. Zar ne vidiš da se istinska brzina krije u sporom, laganom pokretu, da je svemir taj koji zadaje tempo, a ne mnoštvo razuzdanih đonova, slijepih glava. I ne možeš ga prevariti, pobijediti, zaobići, nego samo možeš usporiti, duboko udahnuti i pustiti ga da vodi. Tek tada će ti biti jasno šta je zaista važno, a to je da važno uopšte ne postoji.”

Cipele se uspraviše i za tren nestашe u dobro poznatoj mrlji koraka. A vjetar blag, lagan, jedva osjetan nastavi da se uvija oko klupe. Provlači se i posmatra nepreglednu gomilu ljudi, oblake, crkvu, sunce. Tako u zanosu, prisjeti se pramena kose kako se igra na njegovom licu, i stiska teških, ali udobnih cipela na njegovim nogama. Prisjeti se života u izolaciji, ne od ljudi, već života u izolaciji od sebe.

Siniša Srdić, Banjaluka

ZIDOVİ

Nema broja tim suzama koje bih mogla isplakati. Nema. U grudima se kovitla neka praznina pomiješana sa tugom, i svaki put kada me drum nanese u selo u kome sam sklapala djeliće svoga djetinjstva, za koga nisam sigurna da li ga je bilo, počnem da tugujem, i ćutim, i... plačem, a ne mogu se isplakati. Mogla sam ostati jaka i svjesna onda kad su mrtvački sanduk stavili ispred kuće, onda kad su svi plakali, ali postoji taj neki mali sediment, ta naslaga duboko u srcu, što nikad ne isplivava na površinu, već se razbježi po grudima i bode, a to niko ne vidi. Ne vidi, jer ja sakrijem.

Bježim od patetike. Stvarno ne volim stvari koje ljudima skraćuju živote. Nekome poslije plakanja bude lakše, plače, zna da se ridanje mora zaustaviti kad je već počelo, pa će poslije opet moći da diše, a ja to ne mogu. Ne mogu disati kad se sve samo opet posloži, svi oni djelići djetinjstva, za koje ne znam da li sam ga imala, i tako me pritisnu da jedva dišem. Onda nastavim živjeti s tim tučanim slojem, hodamo zajedno i niko ga ne primijeti, ali kad pomislim na njih, na djeda i babu, odmah počnem plakati.

Razmišljam kako se svi oni zidovi, što nekad ječaše od života, prekrivaju paučinom. Zidovi među kojima nema mirisa sitnih kolača, šala, igrarija, priče. Kroz njih se više ne čuje smijeh, ni dječiji plač poslije pada, ni babinog „operi to, pa evo, raki je stavi”.

Ona je umrla onda kad još niko nije znao da je tihi, mali i podli ubica počeo da hara ovuda. Bila sam juče tamo, smijala se našim fotografijama, a onda se sjetila: „Bože, pa ona je mrtva. Kako se mogu smijati?”

Čim se pojavi neko od doktora sa novim ubitačnim podacima, izlazim iz sobe. Boli me to! Stvarno boli svaki put kad čujem neki novi zbir, neku, kobiva, tačnu brojku. Znam da baka može biti jedna od onih koji zajedničkom neprijatelju cijeloga svijeta znače još neku pobjedu.

Tamo sad ima jedno veliko ništa, kao ona uskovitlana praznina, težak vazduh... Zjape prazni, pod katancem, čuvari naših tajni i dječijih dosjetki. Mogu vrlo lako da se pretvore u ruševine, postanu prah sravnjen sa zemljom, ali nikada više ne mogu biti ono što su bili, jer sad je tamo, umjesto toplog utočišta, smrtno hladan prostor sa obrisima uništenog života. Ti zidovi su mrtvi, ali nikada ih neću sahraniti u svojim sjećanjima, tu ih oživljavam. Kad god zažubori rijeka mojih suza, oni će ponovo odzvanjati dječijom radošću.

Ivana Babić, Ugljevik

PROĆI ĆE

Ponedjeljak. Osjeti se miris kiše i jutarnje rose, dok na nebu vladaju oblaci, svaki priča svoju priču življenja i lebdenja. Dok na TV-u prebacujem kanale, pokušavajući da skrenem misli sa onog lošeg na nešto natprirodno i veselo, prašina se brižno širi po ivicama, kao da pravi svoje prve korake. Posmatram kapljice kiše koje kao da traže svoje mjesto na prozoru. „Da li su i one umorne, da li je i njima dosadno kao i meni?“ – upitah se tada.

Utorak. Sa novim danom sam počeo razmišljati o tebi. O sebi, o nama. O onim lijepim danima, samo našim danima. Izolacija nije uništila nas, uništila je samo neki moj, onaj unutrašnji mir. Kada ću te vidjeti? Za par dana, mjeseci ili godina? Proći će i ovo, siguran sam ja u to. Ali, fališ mi. Fali mi da te zagrljam odvedem u naš svijet, a da te, zatim, riječima uputim u našu najljepšu bajku. Potpunu, magičnu. Ma, samo našu, znaš sve to.

„Kada izolacija i sve loše prođe, a ti mi ponovo dođeš, ponovo ću ti dati život svoj, životom te brani Mladen tvoj.“

Sada me tuga grize, sjedi pored mene kao novi prijatelj. Ja samo čekam da ona ode i da ti dođeš. Možda su pandemija, izolacija i loši dani zaustavili puteve prema tvojoj ulici, ali nikada neće prema tvom srcu.

Pandemija će proći, ti ćeš doći, čak i ako si možda daleko. Kilometri su samo broj, ali ljubav traje. Svaki sekund, minut i dan. Brojaću i ostale DANE dok ne dođeš, obećavam. Brzo će to.

Mladen Erak, Banjaluka

RAJKO, ŠTO TI KAŽEŠ?

Očekujem da će me nazvati svako malo. Samo što nisu. Ksenija mi uvijek puše za vratom kad se bliži rok. Goc, pizda jedna, ne može dočekati gotov rukopis da može likovati, ako nije remek-djelo. Gdje mi je pamet bila da sam pristao napisati nastavak?! Nema nastavka, ubio sam lika! Nema tih para zbog kojih bih ga mogao elegantno oživjeti. Da, sad kad me Ksenija nazove, tražiću odgodu.

Zapeo sam usred rečenice. To mi se u zadnje vrijeme često događalo. Misao krene utisnuti se u papir pa onda ponestane tinte. Da sam pisac u doba pisaćih mašina, to bi mi bio izgovor. Žao mi je, ali nestalo je tinte. A ne, žao mi je, ali nemam inspiracije... Ili žao mi je, ali ne da mi se... Možda, žao mi je, ne mogu se koncentrirati? Da, tako je. Reći ću im da sam rastresen zbog virusa i ne mogu se koncentrirati na pisanje.

Otkad sam u ovoj zabiti, otkrio sam medvjedi luk. Kad izađem iza kuće, prema šumi, zrak miriše na uskršnji klasik – lukec, šunkicu i jaja. Ha, ako ih ofarbam u pisanice i pomolim se nad lukom, možda moj lik i uskrsne. Jesus, the sequel. Radim namaz od medvjedeg luka. Namažem ga po kruhu koji sam pečem. Kruh Rajko, tako mu je ime. Recept sam našao na internetu. Po njemu sam nazvao brata glavnog lika. Rajko otkriva da ovaj zapravo nije mrtav i onda zajedno, Batman lik i Robin Rajko, istražuju tko mu je smjestio. Ha, bestseller.

U dućan idem jednom tjedno. Veličine je mišje rupe i jedini je u okolici. Rijetko kad ikoga sretnem

dok kupujem. Kuću sam našao u „Oglasniku“, trebala mi je samoća da se fokusiram. Jedna klasična izolacija, klišej za pisce i one koji se tako osjećaju. Prestao sam brojiti koliko sam već dana ovdje, sad samo odbrojavam do roka. Prvi april, a nije šala. Kad sam prije koji dan bio u dućanu, zamolio sam curu za blagajnom da me nazove na mobitel u džepu. Već tjednima nisam primio poruku. Nitko me nije niti zvao. Nije da se bunim, samo mi je neobično, mislio sam da nešto ne valja s mrežom ili uređajem. Ali zazvonilo je, stiže signal i u zabit. Na povratku kući memorirao sam njen broj u mobitel. Dobrano sam stariji, ali nikad ne znaš.

Sjednem za mašinu, napišem koju riječ i onda opet zapnem usred rečenice. Ha, da nije nešto s tipkama, ako već nije tinta? Kako se bliži rok, sve manje pišem, sve više kuham. Pogledao sam na mejl kad mi se Ksenija zadnji put javila. Ili Goc. Ništa, samo grupne poruke. Rade od doma, zgradu je oštetio potres, ide sanacija, idu neke online kerefeke, čitaonica, radionica, mučionica... Ništa od Ksenije direktno meni, rok je za par dana. Nitko me ni od službi nije tražio. Trebao bih biti u mjestu prebivališta. Komotno sam i mogao. Izolacija je postala nacionalna. Ne bi mi nitko dolazio na vrata, očekivao da se pojavim na radionici, spustim se na cugu.

Dvanaest dana iza roka dovršio sam roman u izolaciji koju sam sâm izabrao. Pisanice nisam napravio. Nazvao sam Kseniju da joj čestitam blagdan, zvonilo je u prazno. S druge strane nitko, nema povratnog poziva, nema više niti grupnih mejlova. Nazvao sam curu iz dućana. Pitao sam je želi li doći probati moj kruh. Rajko je taman izašao

iz pećnice, još je topao, ajde svrati. Pitala je tko sam, rekao sam kupac. Šutjela je pa sam rekao pisac, a onda je poklopila slušalicu. Kad sam za par dana došao u dućan sve je bilo isto. Bez riječi, prebacila je krumpir preko pulta, dala mi račun i očistila ruke. Ostao sam ovdje još neko vrijeme. Odlazio sam u šumu, kuhao, navečer iznova čitao Rubéna. Mašinu više nisam palio. Pustio sam priču da odleži. Lika i brata u marinadi.

Kad su ukinuli propusnice, vratio sam se u Zagreb. Nitko me nije zaustavio, išta pitao. Ispred zgrade nije bilo nikoga. Pogledao sam u sandučić, nije bilo pošte. Kad sam se penjao stubištem, stara Mira otvorila je vrata. Pozdrav, Miro, lijepo Vas je vidjeti. Ništa nije odgovorila, povukla se natrag u stan. Moj je bio zamračen i mirisao na ustajalu prašinu. Prvi put otkad je virusa pomislio sam na dezinfekciju prostora. Nije bilo poruka na sekretarici. Ceduljice ispod vrata? Ne, bio bi to još jedan kliše. Okrenuo sam ponovno Ksenijin broj. Tišina. Are You There God? It's Me, Margaret. Možda je pisac morao umrijeti da bi lik mogao uskrsnuti. Ha, Rajko, što ti kažeš? Jesam li još uvijek živ?

Tea Sertić Rogić, Zagreb

OTAC NA SLUŽBENOM PUTU

Ustajem. Polako i za divno čudo nisam umorna. Pa legla sam u 1, a ustajem u 5. Naspavana? Čudno. Okrećem se. Suprug spava. Beban je između nas... Beban od dvije godine, pa i nije više beban mali. Kada li se uvukla, a da je nisam ni čula?

E, hajmo, mama, ustajanje. Vrijeme je. Mlijeko Minji, čaj tati, a sebi veliku šolju kafe. Neke ova izolacija nije zaustavila sa radom. Izlazim iz sobe, polako i spretno. Jer znam da je tu negdje još koja kockica bačena, ili beba.... ili neka druga igračka. Ne jedna, nego desetina... leže tu i čekaju da ih neko nagazi. Kreativni kaos naše male Minje. Čudno, u tom haosu tačno zna gdje je igračka koju traži. Jednom sam negdje pročitala da kuća koja je sređena i ima djecu, nije srećna kuća niti su ta djeca srećna. Sudeći po mojoj, mi smo jedna mala ali srećna porodica. Gledam u telefon. Poruka sedam. Pa da, kako bi preživjeli ovu izolaciju bez interneta?

Uzimam džezvu, sipam vodu, palim ringlu. Sinoć je posljednji čas ostavio utisak na mene. Taka-san iz Japana, živi i radi u Hong Kongu već pet godina. Sve vrijeme dok je on tamo, njegova supruga i dvije kćerke su u Japanu. Nisu mogle poći sa njim. Godinu dana dva puta sedmično po 25 minuta učimo zajedno. Često spomene porodicu, ali nisam znala da su odvojeno. Vidjela sam mu oči. Bilo mi je to dovoljno da shvatim kako se osjeća. Pogled je tužan i prazan. Na engleskom ne može da izrazi svoje emocije. Proste riječi i rečenice, za ne tako prost život. Sve mi je objasnio jednom prostom rečenicom: To je život jednog prosječnog Japanca.

Voda je prokuvala. Uzimam dvije šolje, u jednu stavljam kesicu zelenog čaja, a u drugu kafu. Vrijeme je da ugrijem mlijeko. Uzimam drugu džezvu. Moj život nije toliko komplikovan kao kod njega, ali ipak ne mogu da budem ravnodušna. Nisam mogla da zaboravim naš razgovor, eto, ustala sam i odmah se njega sjetila. Kaže, razgovarala je sa kćerkama prije našeg časa. Misli da previše vremena provode koristeći društvene mreže. A kako tata na službenom putu da to ograniči? Pa tako kominicira sa njima! Kaž da ne gledaju više u kameru kada pričaju sa njim. Naučile su da žive bez njega. Njihov život je škola, kuća i mama. Trebao je doći u martu kući. Korona, nema letova, ipak ostaje do ljeta... Nisam ni ja puno pričala. Saslušala sam, smatrala sam da mu je to potrebno. A i šta sam drugo mogla.

Podigla sam roletne, kiša pada. Pa da, kakvo vrijeme takve i emocije. Pričali smo 25 minuta. O životu i vaspitanju. O majčinstvu i očinstvu. Svih 25 minuta punih empatije. Kako biti dobar otac na petogodišnjem službenom putu? Šta ostaje kada pandemija prođe? Čekam utorak da se opet vidimo. Da popričamo ili da ga bar saslušam. Nema tu tješjenja, to je život. Samo podrška i koji savjet. I duševno olakšanje razgovorom u doba korone.

Maja Mitrović, Bijeljina

21 DAN IZOLACIJE

Mi živimo na četvrtom spratu, pa bi, složićete se, bilo nehumano da psa spuštamo konopcem s balkona da se prošeta. Em što bi se pas napatio, em što bi nam dvoje, troje komšija ispod prekinulo srce da vide visećeg psa kako se koprcajući spušta niz zgradu.

Zato Fleku izvodim u nužnu šetnju, te je poslije šetnje, baba dobro posirceti, pofajta, kaže da ubije virus ako je negdje pokupila. Tako kisela sigurno i sama, poput babe, kune Kineze i njihov meni. Nemojte Kinezima javljati recept kiselih pasa.

Baba utorkom i petkom preuzima šetnje - tad joj je dozvoljeno u jutarnjim satima :), inkvizicija dopustila. Mi srećom imamo kadu, pa ukoliko neko od ukućana slučajno dobije temperaturu, a kažu terapija simptomatska, mi ćemo se po starom, narodnom receptu, simptomatski, marinirati u bijelom luku i rakiji i sirćetu, pošto je do doktora ovih dana nemoguće doći, pa treba biti spreman za ne daj Bože!

Deda je danas dao savjet L da virus tjera metlom, a L ga je pitao šta je to 'metlo'. Šta dijete zna šta je metla! :)

Proglasili vandredno stanje. Ukoliko dođe do konfiskacije za opštenarodno dobro, svi u kući smo obučeni da frižider, brašno i toalet papir branimo životom! Dozvoljena nam je upotreba oklagija u krajnjoj nuždi. Zalihe sredstava za dezinfekciju smo rasporedili na tri lokacije.

Jutros je održan prvi čas fiskulture i nužne odbrane! Baba je svezala pojas, nismo sigurni koji je dan, al' pojas je pojas!

Ja sam donijela odluku, s obzirom na to da smo nedjeljom odlazili negdje na ručak, a od uvođenja vandrednog stanja, kuham tri obroka na dan, da otsad nedjeljom jedemo instant hranu. L je nakon dva zalogaja izjavio da nije više gladan. Rekoh mu da slobodno ustane od stola.

- Ali majko, ja sam gladan, al' volim kad ti kuvaš.

- Ja danas odmaram, jedi što ima ili odstupi od stola.

Šokirano me je gledao par minuta, pa je nastavio da jede. Samo disciplina! Čujem ga kako govori babi:

- Ako još budem morao sam da kuham, baba, šta ću ja? :)

Nemajka sam, slobodno me razapnite! I mi robovi imamo dušu. Nećemo skoro u goste, a ni oni kod nas, pa slobodno mogu da otvorim bombonjeru i budem debela.

Tanja Subotić Došen, Banjaluka

TVORAC GRIMASA

Tiho je ovih dana. Bez prestanka. Vazduh u praznoj sobi. U kojoj se događa. I ono što se ne dešava.

Ležim u indukovanoj obamrlosti. Ljepljivog uma. Pješčanog tijela.

On je iznad mene. Ravno izvan straha. Kao da me gleda. Neka nepoznata sila. A ja ispod nje. Izložen nagonu.

Ne mogu da se odvojim od njegove sveobuhvatnosti. Neminovne prisutnosti. Prikrada se. Iz visina. Kao da se ja privlačim njemu. A ne on meni.

Bešuman je kao oblak. A vješt kako samo on može da bude.

Visi na tankoj niti. Napreduje prema meni. Beskrajem trenutaka.

Zaustavlja se. Neposredno iznad.

Prožima me. Opipljivo.

Upija moje lice. Vrijeme koje upija život. Predano i tajanstveno.

Počinje da se podiže. Udaljava se. Sve do neba. Koje zaustavlja moj pogled. Plafona. Onda se ponovo spušta. Ali ovaj put sasvim malo.

Počinje da se klati. Na kraju one prozirne niti. Klati se dok se ne zakači za zid. Pa se ponovo spušta. Pa klati. Dok se ne zakači za suprotni zid. I tako više puta. Onda počinje da plete. Koristeći već razvučene niti. Marljiv je i brz.

Ne obraća više pažnju na mene.

Kad je završio rad, samo se šćućurio u uglu svog

tkanja. Cijeli jedan ugao sobe bio je premrežen. Moja obamrlost je i dalje bila tu. Ali počela se buditi i radoznalost. Da izbliza vidim šta je to nastalo.

Ustadoh. Popeh se na stolicu. Morao sam rukama da se naslonim na zid da ne padnem. Glava mi je postajala sve teža i teža. Pogled se mutio. U mreži u koju sam gledao bilo je uhvaćeno moje lice. Čudna grimasa univerzuma.

Goran Dragišić, Banjaluka

MOJ BIJEG IZ IZOLACIJE

Prošlo je mnogo dana otkako sam u izolaciji. Tog sam dana obavio mnoge obaveze na platformi, te poželio da se družim s nekim. To nije bilo moguće, pa sam odlučio da sam izađem napolje.

Ispred svoje zgrade ugledao sam usamljeni panj koji je ostao jedina uspomena na staru i oronulu brezu. Prišao sam mu sa sjetom i sjeo pored njega. Nježno sam ga pomilovao i rekao mu da mi je žao što je ostao bez svoje breze. Smišljao sam način kako da ga razveselim, da ne bude tužan. Odlučio sam da ga malo uredim i pripremim za cvijeće koje ćemo nena i ja ubrzo zasaditi oko njega. Cvijeće će mu praviti društvo, pa neće biti usamljen. Začuo se cvrkut veselih ptica, a pored mene prozujti pokoja vrijedna pčela. Skriveni u travi izviru prvi vijesnici proljeća. Sunce je sijalo, svojim zrakama pozivalo na sreću, smijeh, djecu. Ali, moja ulica i moj parkić su tihi i pusti. Razmišljao sam o tati koji dan i noć provodi u laboratoriji otkrivajući virus na UKC-u Tuzla. Ljutio sam se na njega ovih dana što je genetičar, što drži viruse u rukama i što ne smijem da ga zagrlim čim uđe u kuću. Poželio sam duge šetnje s njim i razgovore za koje mama ne smije znati. Potajno sam se nadao da će ubrzo doći dan kada tata neće raditi dugo, čak i noću, dan kada neće spavati i kada će biti odmoran za naše šetnje.

Skrenuo sam misli i sjetio se olimpijskih igara o kojim sam saznao u lekciji koju mi je poslala moja nastavnica historije. Pokušao sam smisliti jednu olimpijsku igru. Moram priznati, teško je igrati se sam. Kada sam pomislio da se vratim u kuću, začuo sam tatin glas sa balkona. Probudio se! Trebam uzeti

loptu! Iznenadenje! Jedna kratka vožnja i našli smo se na jednom prostranstvu. Zelenilo, drveće, sunce koje jako grije kožu. Skakao sam od sreće, ljubio, grlio tatu. A onda sam začuo i mamin glas. Pored nje moja nastavnica historije i moje drugarice. Konačno, djeca! Lijepo je vidjeti nekog nakon dugo vremena. Igrali smo se loptom, penjali na stabla, ganjali se, brali cvijeće za naše mame, uživali u posmatranju prirode i razgovoru.

Ponekad bih uputio pomalo bojažljiv pogled prema tati. Pribojavao sam se da ne kaže da opet mora na posao i napusti nas. Želio sam da me gleda, da bude sa nama, jer nas jedino on može spasiti. On je moj Heroj u bijelom! A, mi smo svi, za trenutak, prekršili stroga pravila izolacije.

Faris Halilović, Tuzla

RAĐANJE IZ TIŠINE

Većina nas „milenijalaca“ odrasla je slušajući priče svojih baka i djedova o ratu, nemaštini, porođajima u polju, pješačenju do škole po nekoliko kilometara u jednom pravcu... Kao djeci, te su nam priče ličile na bajke, bezbroj puta ponovljene. Međutim, tokom sazrijevanja nam je postalo primamljivo i značajno da zavirimo u taj prošli svijet i makar pokušamo da zamislimo mladost svojih najbližih; da razumijemo kako su te nama nestvarne okolnosti uticale na njihov život, stvorivši od njih osobe koje danas volimo i čiju krv sa ponosom nosimo.

Generacijama rođenim u eri tehnologije, jeftinih putovanja, instant rješenja i odgovora, dostupnosti školovanja i zabave svake vrste, teško je pojmiti da je svijet nekada izgledao drugačije, a kamoli da se sada može zaustaviti bez objašnjenja. Nezamislivo je da nije baš sve podrazumijevano i uvijek nadohvat ruke ili klika.

Pandemija virusa koja je na par mjeseci zamrzнула svijet, uticala je na život svih nas. Buđenje se pretvorilo u strah, ljudi u brojke, dani u čekanje uputstava za život, a, do juče tako otvoren svijet, sveo se na naša (često zaboravljena) četiri zida.

Posle prvobitne zatečenosti i nevjerice, čovječanstvo je u kratkom vremenskom periodu prihvatilo surogat rješenja za gotovo svaki aspekt svoje svakodnevice - online školovanje, online posao, online večere sa prijateljima i partnerima, online zajednička sanjarenja o onome što ćemo raditi kada se sve vrati u normalu. Sve to, naravno, uz odlučnost da ćemo ubuduće znati kako da na pravi način

vrednujemo ono što smo do sada uzimali zdravo za gotovo.

Međutim, neke se stvari ne daju zamijeniti. Život se ne dà zamijeniti. Možda će nas to što smo nedeljama živjeli u jednoj sobi, cjepkajući dane na jutarnje i večernje video pozive sa voljenima i čekajući zvuk poruke da bismo vidjeli ko to brine kako se snalazimo daleko od svojih, podsjetiti da je ponekad put do nečijeg zagrljaja duži nego obično, ali da neke zagrljaje vrijedi čekati. Možda ćemo poželjeti da ponovo osjetimo kako ljudski dodir i pogled liječe dušu. Možda ćemo ovog puta naučiti da pažljivije gledamo i dublje volimo, umjesto da tražimo prečice do drugih srcâ.

Hoće li nam najrazličitiji plesni, muzički i kulinarski izazovi na društvenim mrežama, kojima smo, kao grupnom odbrambenom mehanizmu, pribjegavali da bismo zaboravili na nevolju koja nas je zadesila, pomoći da shvatimo da i u životu često odvrćamo pogled od onog najvažnijeg što se dešava oko nas? Hoće li nas naučiti da odvojimo ruke od tastatura i spustimo ih na tuđe rane, ne zaboravljajući da smo okruženi porodicama koje ni u redovnim okolnostima nemaju novca za brašno i toalet papir, djecom čiji roditelji nisu u mogućnosti da ih školuju, ljudima za koje je naša, čak i na zatvoreni prostor svedena svakodnevnica - blagoslov, samo zato što imamo kome da se radujemo? Hoćemo li se sjetiti onih koji nas smatraju srećnima što ujutru možemo čuti cvrkut ptica i, makar samo kroz prozor, vidjeti boje u koje proljeće presvlači prirodu...

Čovjek posjeduje čudesnu moć da se u tišini iznova rađa. Onaj mikrokosmos u svakom od nas, rasut po stotinama tuđih srcâ, ne dopušta da do kraja zalutamo i izgubimo sebe i druge u sebi. Stvarnost se

preosmišljava, život se polako vraća u svoje korito i mi ćemo se opet pronaći snagom ljubavi koja uvijek nađe put do svog izvora. Samo da ne zaboravimo da su i prostor i vrijeme zabluda sve dok dobrovoljno ne odaberemo da budemo usamljeni. Samo da se ne postidimo pred onima koji bi znali da budu zahvalni i cijene život koji im je dat više nego što ćemo možda mi kada sve ovo bude prošlost...

Ovo će sigurno biti vrijeme koje ćemo prepričavati svojoj djeci i unucima. Pitanje je samo - hoćemo li izrasti u ljude na koje će moći da budu ponosni?

Milica Kaluđerović, Podgorica

TRENUTAK TIŠINE

Nekada, samo nekada uhvatim trenutak tišine gdje se misli razabiru na miru, šireći se po vazduhu i gubeći negdje, tamo u magli, gdje snovi počivaju. Gaseći posljednju cigaretu, još uvijek sam osjećala gorak ukus duvana i crne turske kafe. Bila sam okružena ljudima, jadnim stvorenjima koja vrijeme provode žaleći za svojim takozvanim, ispunjenim životima. Ne shvataju da smo u ovom trenutku svi postali isti, nesyjesni činjenice da materijalne stvari gube cijenu. Krizna situacija nosi posljedice, ali ja tu vidim samo dobre strane. Ti, da ti, prestani da se žališ i počni da iskorištavaš ljepote zatvorenosti u ta četiri zida, sa ljudima do kojih ti je stalo. Ljudi život utroše na trčanje za novcem, jureći tu lažnu sreću, nehotice odbacuju svoju porodicu. Ova situacija je karma na sve što radimo našoj jednoj Zemlji, i našim bližnjima. Sada, kada smo napokon isti, život se vraća na staro, gdje više nije bitan izgled, a marketinška propaganda se gasi. Međuljudski odnosi polako cvjetaju, a ljubav i spokojstvo polako pune naša ugašena srca. Da li shvatate da samo jedna malena bakterija može da vas odvoji od blagodatnog života? Mi ljudi smo pokvarena stvorenja, koja još ne uviđaju da se Zemlja za samo par dana obnovila, samim našim nestankom. Navikli smo na propalu vlast, pod niskim kriterijima inteligencije i slobodnog razuma gdje smo natjerani da poštujemo nove takozvane intelektualce.

Učeni smo da ćemo preživjeti ili daleko u bijelome svijetu ili kao lopovi na vrhu vlasti, na vrhuncu Evrope. Nameću nam takozvane norme, očekujući da igramo po njihovim pravilima, dok manipulišu informacijama, dajući lažne podatke i

vijesti o potencijalnom lijeku. Dozvoljavamo im da postavljaju sopstveni red, gazeći po nama nejakima da se odupremo vlasti. Odrastamo bez emocija i ljubavi, čitajući beskorisne štampe koje se bogate na račun 'ovaca', pišući o takozvanim skandalima. Da li primjećujete da u toku krizne situacije nije bilo kriminala, osim naravno onog na vrhu vlasti, dok se promovišu neki nepoznati, takozvani lijekovi za virus. Napokon smo dobili vremena da se misli razaberu u četiri zida, dok se duša odmara. Najzad shvatamo, dosta je bilo ugnjetavanja, nismo duhovno bogati ako u domu nema zdravlja, sreće, a ponajviše ljubavi. Nema države bez naroda, sloge bez slobode, a zdrav čovjek je ujedno bogat, iako toga nije svjestan.

Milica Mišković, Dragočaj/Banjaluka

KAD VREME STANE PODIGNI POGLED I PRIMETI ŽIVOT OKO SEBE

Već tri nedelje skućeni u jednosobnom stanu, sede otac i majka sa dva odrasla sina. Prvi put zajedno. Prvi put suoćeni sa spoznanjem koliko se zapravo ne vole. Godinama su se zavaravali. Bežali iz stana. Deca u druženja, duge vožnje biciklom, kafiće. Otac u svoj poslovni prostor, gde se skrivao u produženom radnom vremenu, izmišljenom da bi izbegao odgovornost za sve ostalo. Tu je zamišljao da je poštovana glava porodice iz prošlih vekova. Sanjao je da je kralj, vojvoda, knez i zaboravljao na premali dom, u kom sinovi spavaju na sofi više od 20 godina.

Snovi mu danas ne stižu. Gleda oko sebe drugačije i vidi zidove koji mu se stalno približavaju. Guše ga, kao i pogledi ukućana. U njima ne vidi obožavanje, ni ljubav. Jasno mu je da im smeta. Navikli su se na njegovo odsustvo pod izgovorom da mora raditi, često i noću, i da ga mrze za sve godine kada je spavao po danu, terajući ih da se kreću kao senke. Jasno mu je da mu ne opraštaju otetu slobodu da se smeju spontano i kad požele. Hoće da pobegne, ali do kuhinje je samo osam koraka.

„Samo da se virus brzo smiri”, kaže majka, uvućena u ćošak sofe, u pokušaju da se smanji. Volela bi da postane prozirna, nevidljiva oku muža. Źeli da spreći ponovni izliv tornada iz njega. Dve decenije ga se boji. Dve decenije strepi od njegovog povratka kući. Retka jutra kada se budila sama, bez besnih talasa ruke koja je trese, proslavljala je kao praznik. I baš sada je morao ovaj grozni virus da ih zarobi sa njim. Godinama, poput vojskovođe, sa decom

smišlja neuspešne taktike za primirje i sanja kako će ga ostaviti. Godinama njena plata ne dopušta takav luksuz. Trpi na površini, dok njeno telo razvija bolest da je oslobodi zauvek.

„Ne naslanjaj se na zid”, zagrmi otac na mlađeg sina. „Koliko puta da ti kažem da neću da opet plaćam za krečenje.” Ne shvata da je od poslednjeg farbanja zida prošlo više od deset godina. Ne zna koliko brižno oni čuvaju te zidove od fleka, kako se sa strahom kreću kroz stan. Ne vidi da je između sina i zida prostor od deset centimetara. Ne vidi, već jače steže večno stegnutu vilicu, dok se ponovo okreće od kuhinje da bi napravio osam koraka do izlaznih vrata. Muči ga unutrašnji elektricitet, naboj nervoze od nagomilanih loših misli, koje ne želi da zadrži za sebe. Potrebno mu je da ga prebaci na nekog od njih, ali se boji pogleda koji će uslediti. Negde duboko, u dobro skrivenom kutku svoje duše, zna da mu je potrebna njihova ljubav. Zato želi da ih natera da ga vole. Želi da ih natera da ga obožavaju. Davno je otkrio kako da koristi njihov strah i pretvara njihovu pokornost u priču o porodičnoj sreći. Želi da više, ali nešto se lomi u njemu. Gura mu se u vidokrug nejasno saznanje da je nepodnošljivost malog stana u ovoj situaciji njegova krivica. Gnuša se samog sebe. Zna da ne zaslužuje njihovo poštovanje. Shvata da nikada nije pokušao da nešto promeni. Živeo je životom večnog tinejdžera i tretirao svoju porodicu kao izvor za zadovoljavanja samo svojih želja. Ubeđivao ih je kako puno radi i pravdao svoju lenjost ratom, državom i promenama tehnologije. Da bi se vakcinisao protiv istine, izgradio je sebi kulu u vazduhu gde je živio u lažnim pričama svoje veoma bujne mašte. Pritisnut teskobom nabubrele istine, zaustavi se nasred dnevne sobe niskog plafona, koja mu se sada učini još manjom.

„Izvini tatice”, požuri mlađi sin da ga odobrovolji. Upozorile su ga očeve stegnute pesnice. Puzao bi i ljubio mu stopala kad bi to pomoglo. Neće. Dobro ga zna. Očev udisaj se ubrzava. Mora brzo da misli. Postoji samo jedan mogući lek za situaciju, taj jedinstveni, dvadeset godina stari trenutak u očevoj karijeri. Možda opet upali. On o tome uvek voli da priča. „Tatice, molim te pričaj nam o tome kako si napravio onaj veliki posao.”

Presečen u želji da eksplodira svoje misli preko porodice, otac zbunjeno podigne pogled. Vidi tri para očiju usredsređenih na njega. U zbrci neotelotvorenih emocija u njemu se budi stvarna iskra ponosa. Možda ga ipak cene. Možda ima nade. Seda u svoju fotelju, strateški postavljenu naspram njih. U ponovo postavljenoj samo-iluziji, počinje da plete rečenice čiju melodiju svi znaju napamet. Niko ne protestuje. Pritisak situacije ih tera da se prave da uživaju. Ubrzo počinju da se smeju, razmenjujući poglede između sebe. Prvo bojažljivo, a zatim sve glasnije. Ne očevoj priči, niti odavno izlizanim šalama, smeju se sebi i svojoj slabosti. Smeju se dok im se tela ne počnu tresti i oči ne zacakle. I taj smeh se polako provlači kroz zidove njihovog stana i osvetljava strahom ispunjen grad.

Nataša Taylor - Krajinović

GRADE MOJ

Grade moj,
da li si dovoljno odmorio,
od samice i tišine
možda se umorio?

Obasjaj svetlima svojim,
srca zbunjena i tužna,
sigurna sam više će te ceniti
ne mora ovo biti uspomena ružna.

Kao što sam govorila vazda,
ništa se ne podrazumeva,
ništa nam ne pripada i nije dato,
cenite svaku sitnicu zato.

Mostovi moji sjajni,
tvrđavo, ulice, keju, goro
ravnico koja mi nikad pasala nisi,
nedostaješ, ne videh te skoro.

Nešto mi govori, a srce mi igra
sve je ovo ispit veliki
proćiće i ova nezanimljiva igra.
Nismo još postali daleki.

S nestrpljenjem čekam, grade,
zagrliti lepotu tvoju svu
i nema veze što se često razumeli nismo,
zavoleh te, ljubav našoh tu.

Tjaša Divić, Novi Sad

RASPUŠTANJE PČELA

Na početku molim da mi se oprostí što ću reći naizgled bezosjećajne riječi, ali ja sam prosto uživao u izolaciji, ne pamtim da mi je ikada bilo bolje u životu!

Imao sam tu vrstu sreće da sam mogao raditi posao od kuće, a sa dvoje sitne dječice vrijeme je ionako bilo relativno.

Posao mi je bio da dijelim učenicima petice, ovoga puta na daljinu, sa tim nedostatkom što sam primao preko hiljadu poruka sedmično, ali sa prednošću da me, pojedini od njih, nisu mogli gnjaviti u realnom prostoru i vremenu.

Početan kriterijum mi je bio: ko išta zna, a maltretira me - ima pet, ko ništa ne zna a ne maltretira me - ima pet, a četvorku ima onaj ko ništa ne zna, a maltretira me. Ko je trojku imao zaključenu iz vjeronauke, taj je već poznat policiji kao neovlašteni ili povlašteni diler. Ali ukinuo sam ocjene manje od petice kada sam primijetio da me posljednje sedmice škole gnjave za prosjek upravo oni kojih sam bio sit gledanja i slušanja, pa sam našao odgovarajući stih u Bibliji kako „Bog svima daje jednako Sunce i kišu, i grešnicima i pravednicima“, ionako se za sve zaključene petice još niko nije žalio ni od đaka ni od roditelja.

Što se realnosti spoljnog svijeta tiče, sa njim sam uvijek bio na „vi“, tako da me nije pogodila vanredna situacija. Naprotiv! Kao prekaljeni hipohondar, uvidio sam kada svi oko mene umiru od brige za svoje zdravlje, meni bude mnogo lakše, prosto uklopim se pa tako i prodišem...

Najvažnije od svega, nisam morao rano da ustajem, a to znači da nisam morao ni da liježem oko

ponoći, što mi je prvi put nakon fakulteta ostavilo prostora da do tri ujutru mogu samo da sjedim i da „puštam“ misli, kao pčele na pašu. Bivši špajz, koji mi je poslužio za stalažu za knjige, postao je moja kabina za teleportaciju u razne epohe i čoškove planete.

Prvo sam počeo sa „Rječnikom srpskog jezika“, jer riječi su strijele, što ih više imaš i što su misli naoštrenije, bolje ćeš se i brže snalaziti u svakom razgovoru. Ali Rječnik je bio tvrd orah... Ostao sam pri tome da pročitam po jednu stranicu dnevno, pa za pet godina ću ga detaljno preći.

Uhvatim se onda jednotomne „Enciklopedije srpskog naroda“ međutim ni tu mi slovo „A“ nije išlo najbolje, pomislio sam da nije do slova, možda bi bilo lakše da „A“ umetnu negdje u sredinu... Međutim, pošto imam problem sa neodustajanjem, krenem polako, pješice... Koliko su enciklopedije samo dosadne i tupe, svašta se nabaca pomalo, nadrobi se hiljade suvih mrvica. Azbukovica, Agrobanka, Aeroplan... Pa onda neki Aleksandri, sve nesretnici, prvog lažno optužili za zavjeru pa prognali, ali taj je još i dobro prošao, drugog iskasapili što mu je žena lagala da je trudna, trećeg ubili jer je samo htio da svi budemo složna braća, ali onako kako je on skontao da to treba... Svega se živ čovjek načita... Dovučem se nekako do „B“ ali se i tu entuzijazam dovede ubrzo u pitanje. Banke, banje, bolnice, Brankovići... Kod „V“ sam sasvim slučajno otkrio jedan odličan trik dok sam saginjao glavu i čupao kose čitajući spisak vlada Srbije u zadnjih dva i kusur vijeka osjetio sam miris kesica vanilinog šećera koje su bile prosute ispod komode nad kojom čitam. To preporučujem svima, dakle tri neotpakovane kesice staviti ispod stola, pa kada glava klone da se malo osvježi mirisom. No sjetivši se da stižu slova „G“ i „D“ sa sve desetine i

desetine pojmova „Gornji“ i „Donji“ i enciklopediju sam stavio na „stranicu dnevno“.

Ali, ako sa prethodnom literaturom nisam imao baš uspjeha, sa De Agostinijevim „Atlasom – Svet na dlanu“ u 16 tomova sam se preporodio! Bilo je naravno i dugih, teških noći, sva ta ostrva u Tihom okeanu i na Karibima, onda kleta Afrika gdje su se velike sile oslanjale samo na svoje, lenjirom povučene granice interesa (Gambija je u stvari futrola za istoimenu rijeku, jer su Englezi od Francuza dobili onoliko zemlje oko rijeke koliko bi im dosegalo ispaljeno zrno iz puške, šta drugo da pričam, ko je pitao koje pleme i narod sa kime hoće ili neće da živi), ništa bolja ni Južna Amerika, te krcata, poplavljena i besciljna Indija... Od Evrope, Francuska mi se zgadila najviše, toliko dosadnih stranica, regija, departmana, jedino što mi se od svega svidjelo je Centralni planinski masiv, koje je stvoren nakon što je neki džinovski vulkan, prečnika deset kilometara (od Hiseta do više Saračice rupčaga) izbljuvao budući planinski teren, kao i priča o „Zvijeri iz Ževodana“, misterioznoj životinji koja je ličila na ogromnog vuka i koja je tokom druge polovine 18. vijeka iskomadala stotinjak ljudi.

Za Pariz sam već znao da je reklamno napuderisan samo centar, a da je šira teritorija više bliskoistočna nego evropska. Toliko ljudi se šokira kada ih na stanici, umjesto policajca iz „Alo-alo“, sa beretkom i peretkom dočeka išaran i oguljen peron sa sve braćom Arapima i Afrikancima, da zapadnu u stanje poznato kao „Pariski sindrom“. Od drugih gradova-sindroma postoje još i „štokholmski“ kada čovjek zavoli onoga što ga maltretira, što je kod nas više normalno nego nenormalno, „jerusalimski“, kada čovjek zglajza, pa umisli da je mesija, a sindrom

analiziranja radi optuživanja žrtve i povlađivanje moronima, siledžijama i primitivcima sa velikom dozom samoponižavanja mogao bi se komotno nazvati „banjalučki sindrom“.

Jermenija mi se dopala, to je stara biblijska zemlja, komadao je, strugao i gnječio ko je stigao, rendala se na tromedi Rusije, Turske i Persije, ali iako su izgubili toliko teritorije u korist skorojevićkih sila, među kojima je i za njih sveta planina Ararat, nisu potonuli u malodušnost, cinizam i samojedstvo, nego su, recimo, pomenutu planinu, koju jasno vide sa svoje granice, stavili lijepo i na grb i u kolektivno sjećanje.

Na Araratu se, po biblijskom predanju, zaustavila Nojeva (b)arka. Nisam pametan ni učen čovjek da o tome pričam, ali meni se čini da se sveopšti potop zaista desio, prvo, svi narodi svijeta imaju u mitologijama priču o ogromnoj poplavi, drugo, otkuda tolika zaleđena vodurina na polovima, treće, zašto je priobalno more najčešće relativno plitko stotine kilometara od obale a na dnu tih kontinentalnih šelfova uvijek se nalazi nafta i gas, kao i u svim zalivima svijeta. Pa zato što je tu doskora bujao biljni i životinjski svijet, pa ga je ogromna vodurina munjevito fosilizovala (zaboravimo priče o uginuću i utapanju u blato koje se nakon miliona godina skamenilo, postoje fosili meduze sasvim živahne i jedre, a zna se kada meduza krepa da ona izduva, a ova punačka je „uslikana“ u fosilu, dakle u pitanju je manje od sekunde), i na kraju kanjoni, kao poderotine na planeti stvorene neopisivim vodenim bujucama. Kažu i za kanjone „milioni godina“, a rijeka se „mic po mic“ usijecala, ali prijatelji, eno Himalaja, visoki 8.848 metara, a uzdižu se 5 centimetara godišnje. Dakle, i da je ta brzina konstantna, Himalaji su nastali

prije nešto manje od 180.000 godina. Pa kako su onda okolne rijeke koje se nalaze u dnu kanjona dubokih 7.000 metara zasijecale tlo milionima godina, nešto tu gadno škripi!

Da i to kažem jasno, ja drugovi, u milione, a naročito milijarde godina ne vjerujem, vazdušastiji su mi od svake mitologije ili religije. A nauci je sve moguće, samo ako ima neopisivo mnogo vremena za neopisivo mnogo slučajnosti i slučajnih procesa. Ipak, toliko stvari je u prirodi povezano u složenim ekosistemima da je prosto u par godina morala postojati i pčela i cvijet, leptir koji živi jedan dan, u tom danu je morao imati leptira suprotnog pola, oni nisu imali luksuz da čekaju da se nečije spolovilo razvije milionima godina, taj dan ili ga imaš ili ga nemaš i prođe brzi voz! O skladnosti tijela sa kamerama, hvataljkama, rasporedima zuba, odnosom sile gravitacije i tijela, udaljenosti od Sunca, taman ni predaleko ni preblizu, previše je tu savršenih slučajnosti, toliki vjernik ipak nisam! Dok ne naprave aparat koji pouzdano mjeri milijarde godina, ništa im ne vjerujem, džaba im sve lakirane i masne enciklopedije koje priču o ljudima počinju sa vrećom kostiju i nazubljenih kamenja, pa nakon dva miliona godina svi podaci se odjednom – hop – skrcaju u posljednjih desetak hiljada godina, naglo, kao prekambrijumska eksplozija!

Nego, u „Atlasu“ je bilo još nekih zanimljivih priča, tako su neki domorci na Borneu, koji se sada naziva Kalimantan, imali običaj da idu u sječu glava, kao kad kod nas narod u selu u sječu šume ide, vjerujući da, kada protivniku odsijeku glavu, tada dobiju njegovu snagu (da li su dobijali njegovu i pamet nije zapisano, ali izgleda da ipak nisu). U dodiru sa zapadnom civilizacijom shvatili su da je to ipak glup sport (to je jedini pozitivan primjer kontakta domorodaca

sa zapadnjacima u istoriji). Mada, desilo se nešto neočekivano, momci koji su odbijali da odsjeku bar nekome glavu ostajali su mahom neoženjeni, jer su ih žene smatrale slabićima „koji ni jednu pišljivu glavu joj nije mogao darivati!“ Živa istina, provjerite!

Ja tako i svojim učenicima na početku svakog časa kažem – „Ništa mi ne vjerujte, otkud ja znam da li sam u pravu“, tako sam kao vjeroučitelj više nekako sumnjoučitelj, prosvjetni radnik ionako nije tu da daje odgovore nego da djecu motiviše da postavljaju pitanja.

Ah, da Kalimantan... Jedva sam taj naziv zapamtio. Jedan profesor crkvene arhitekture mi je objasnio da je naziv za potporni stub – kalkan, i ja sam ga kao teško zapamtljiv pojam toliko često u sebi ponovio da mi je od cijelog nekadašnjeg znanja iz te oblasti samo još kalkan ostao da viri iz zemlje. Nije to prvi put da toliko znanja upijam pa prosipam, uzalud sam završio i srednju medicinsku školu, kakve sam tamo sve grozote morao znati, a sada kao da tuđa glava o tome promišlja.

Uvidio sam i to, da sam kao pohlepni magarac iz priče, koji je mršav jer ne zna za koji plast sijena da se odluči, tako se ni ja ne mogu nigdje ustabiliti, svega gricnem pomalo, pa nikad ni gladan ni sit. Kao i svaki netaalentovani čovjek, prokleta sam ambiciozan, ali između svaštojeda koji je u svemu diletant i univerzalnog Leonarda da Vinčija, provalija je preširoka i preduboka.

Ja sam odmah znao da nikada neću moći postati ikakav stručnjak. Stručnjaci su dosadni ljudi, taj cijeli život gusli jedno te isto, cijedi suvu drenovinu, utjeruje mak na konac... I šta onda bude na kraju? Na kraju ga pobije neki teži slučaj stručnjaka od njega! Ja taj lom sebi neću da dozvolim! Znam svašta površno,

pa ako mi neko mišljenje i potkopa ne može da boli kao kada bi moj stav bio dublje utemeljen.

Sjećam se jednom, dok mi je mozak stenjao, splazajući se na preko trideset strana nečijeg filozofskog opusa, da je taj nečovjek i prelivoda, pred kraj života potpuno promijenio mišljenje o svemu što je do tada mislio! Pa da čovjek poludi!

Zato istinski stručnjak čuva majčinski paranoično svoju teoriju, a svakome ko dođe sa jačim argumentima spreman je uho odgristi. I onda, naravno, nauka trpi!

Eto jednog slučaja. Neki Alfred Vegener, istraživač, prvi je govorio da su kontinenti nastali cijepanjem jednih od drugih. Šta su ostali naučnici mogli drugo reći nego „Sada smo svi smo glupi, a ti ispade jedini pametan!“ Tek trideset godina nakon Vegenerove smrti, dakle kada je većina uvrijeđenih stručnjaka već otišla u penziju, nauka je pristala da prizna da je Vegener u pravu. Dakle, da ste prije 70 godina naučnicima rekli da su kontineti bili nekada dio Pangee, proglasili bi vas idiotom. Zato ja nauci vjerujem ali naučnicima, zbog njihovog sujetnog straha da će se prosuti kao riža u društvu, vjerujem bar upola manje!

Ja sam inače na faksu imao prosjek 8, čak sam osmicom i diplomirao (da sam dobio sedmicu, broj ispita bi mi bio tačno djeljiv sa osam). Zanimljivo je to da sam osmica imao srazmjerno malo, ono što sam volio, dobijao sam devetku a što nisam, dobijao sam sedmicu. I završio sam osam mjeseci prije roka. Pošto sam volio samo istoriju (sa koje sam i pobjegao na teologiju, nešto poput izvraćenog Dositeja Obradovića), tako sam i te silne bujice podataka lako i brzo prolio.

O fakultetu bih imao mnogo toga da kažem, ali čekam da umru bar dekan i sekretar, jer se

nižerangirani onda mogu vaditi na komandnu odgovornost pretpostavljenih i na skrušenu hrišćansku poslušnost.

Da bude i ovo jasno, ja sam prestao u dvadeset i osmoj godini, nakon par uzastupnih životnih šamara, koji u principu rijetko idu pojedinačno, da pravdam sopstveno beskičmenjaštvo hrišćanstvom, jer, pazite, sve trpiš radi Boga, pa kada nagrabiš đavo ti kriv! Gdje je čovjekova odgovornost?! Pa i da pogriješi, razumije se... Najgore je živ se zakopati u vječitom strahu od svega i svačega, to je po meni najteži grijeh! Mi imamo nametnutu tu neku ropsku verziju hrišćanstva, pažljivo oderanu od početnog smisla da se hrabro svjedoči istina i naravno za nju i strada, a ne kao sada, ispalo je da je vrlina sklanjati se svakome... Izvinite, da su se Hristos i apostoli sklanjali od nevolja, hrišćanstvo ne bi prebacilo dalje od nekog jerusalimskog Lauša!

Aha, da, mitologije... Dakle, poput univerzalne sveopšte poplave, džinovi su takođe zastupljeni na svim dijelovima svijeta. Ako je prije sve bilo džinovsko i paprat i gusjenica od dva metra i vilin konjic metar preko leđa, krokodil kao dupli bus za Budžak, što onda ni čovjek ne bi bio džinovskog rasta? I u Bibliji piše da su prvi ljudi bili divovi, živjeli blizu 1.000 godina, Metuzalem mašala, nakitio 969 svjećica na rođendanskoj torti. Kako li je njima bilo za staž gadno, nije isto raditi 650 ili 670 godina i još tri vijeka biti u penziji.

Svugdje po svijetu vidimo neobjašnjivo velike megalitne spomenike, blokove od stotine pa i hiljade tona precizno isklesanih i spojenih tako savršeno da nije trebao nikakav vezivni materijal. Šta kažu mitologije – izgradili divovi! Šta kaže nauka – izgradili ljudi jedva, dugo i ko zna kako! Negdje skoro

čitam da je Stounhendž građen preko 1.000 godina, da su rupe u koje su zabijali kamene stubove bušili rogovima od rogova jelena zavezanih za štap! Pa kako to zvuči, pretanko, kao opozicija! Ko gradi hram hiljadu godina, to je kao kada bi Sveti Sava i Sveti Simeon počeli graditi Hilandar, pa ga evo gradimo još dvjesto godina! Piramide, džinovske kugle, ogromni razbacani kameni blokovi, mnogo pitanja za banalno tumačenje istorije, o tome kako pobogu civilizacija isključivo napreduje, mada, teško je dati opštu ocjenu, jer neko napreduje, a neko bogami i nazaduje...

A koliko su ljudi postali zli za hiljadu godina, kada su ovako pogani sa svega 70-80 godina u prosjeku! Vidimo Božiju logiku vremenskog trajanja čovjeka: prvo je čovjek stvoren za vječnost, ali se ispostavilo da bi vječno griješio, pa ga je sveo na oko 1.000 godina, pa je vidio da je i to predugo, pa je poslije potopa došlo do kvarenja genetskog materijala, te se čovjek sveo na manje od jednog vijeka, ali džaba, opet stigne da se pokvari, koliko god kratko živio...

Što se zmajeva (kao takođe univerzalnih motiva u svim mitologijama svijeta) tiče, samo da napravim malu digresiju. Ja sam kao i svaki roditelj sa prvim djetetom žestoko griješio, prije svega u odabiru knjiga. Sve to o dinosaurusima, gusarima, autima bilo je kratkog daha, dijete se obraduje da meni bude malo lakše i poslije knjigu i ne pogleda. Onda sam se sjetio svoje jedne bojažljive kolegice učiteljice, sestre po hipohondriji, kako se prenerazila kada je doživjela prvi put u svojoj karijeri da đaci trećeg razreda osnovne škole, u predstavi „Vuk i sedam jarića“, navijaju za vuka. Zaleđenog izraza lica, objašnjavala je taj neprestani, duboki i odmjereni huk iz mraka „vuk, vuk, vuk“... Ta današnja djeca, to su djeca apokalipse, te ja lijepo nekada odlučim da dohakam

prvencu tako što sam otišao u knjižaru da maksuz kupim najjeziviju knjigu što postoji.

Kopao sam dok je nisam našao, nešto toliko jezivo da sam ubijeden da postoji ikakav odjel za zaštitu dječijih umova i da sve nije bespoštedna borba za zaradom, ta knjiga bi svakako bila zabranjena. Dok sam je listao, virkao sam kroz džemper kao kod komše Neše kada sam na rođendanu na ve-ha-es kaseti gledao „Istjerivača đavola“. U knjizi sve nešto zubato, repato, krilato, rogato, nigdje oka ni za lijeka... E, to ćeš majčin sine, mislim se, gledati, bolje trauma od knjige, nego od jutjuba... Kada sam djetetu kod kuće počeo čitati redom: Akromantulu, otrovnog džinovskog pauka od pet metara, Kliberka - kombinacija majmuna i žabe, Blatokopa – čudovište u obliku balvana, Grindila – vodeni demon, samo bih čuo pored sebe isto pitanje: „Tata, a je li to ne postoji?“ a ja bih nehajno odgovorio da ne znam, jer otkud bih i znao. Eno ga, mjesecima knjigu nosi sa sobom i napravio je već desetak čudovišta od plastelina gledajući u tu knjigu. Kaže: „Za izložbu...“

Zašto ovo sve pričam... A da, pa zbog zmajeva!

Pomenuću samo neke: Nižekontinentalni opalooki, Kineski ognjeni, Velški zeleni, Hebridski crni, Mađarski šiljorepi, Norveški šiljkoleđi, Peruanski gujozubi, Rumunski dugorogi, Ukrajinski gvozdentrbušni, Švedski kratkonosi...

Dakle, šta je pobrojanima slično, dug vrat, dug rep, krila iz mesnatog trupa, oble četiri noge, pa na koga svi ti zmajevi neodoljivo liče? Pa liče na dinosauruse, naravno!

Kako su Kinezi, Norvežani, Peruanci, Rumuni znali za dinousarolika stvorenja prije 3-4 hiljade godina? Pa tako što su čuli za njih po predanju od svojih prapraprapredaka koji su živjeli sa dinosaurusima, jasno!

Ljudi su bili divovi u divovskom svijetu, svijet je bio divovski jer je iznad Zemlje postojao vodeni omotač, bio je veći pritisak i vazduh bio bogatiji kiseonikom, štetnog zračenja Sunca nije bilo, klima ujednačena, pa i na današnjim polovima nalazimo fosile tropskih školjki, onda puca vodeni omotač uslijed udara komete koja se zabija duboko u tlo i fosilizuje 99,9% svega na svijetu što je raslo u mjestu ili se micalo. Kontinentalni pucaju brzo, munjevito se stvaraju kanjoni, voda se kasnije povlači na polove, prekrivajući i Antarktik koji je također nekada bio naseljen te i na njemu ima fosilnih goriva, nafte i gasa zarobljenog naglim sabijanjem vodenog plafona duboko u zemlju (sjetimo se da se Kelti, prastari stanovnici Evrope, Asteriks i Obeliks, plaše pada neba na glavu). I onda tek počinju padati kiše i nastaje duga.

A to je već priča druga...

Knjiga je nekome majka, a nekome pijani očuh
(Nastavak teksta "Raspuštanje pčela")

Znam čovjeka, po zanimanju profesionalni alkoholičar, koji se kupi jedanput godišnje, uoči Đurđevdana (protiv uroka), a koji je jednom tako glasno, dostojanstveno i svečano izgovorio: „Ja nikada knjigu u životu nisam kupio“, da bi čovjek koji ne poznaje naš jezik pomislio da je izrekao mudrost dostojnu da se na svjetskim jezicima ispiše na zidu zgrade u Ujedinjenim Nacijama.

No ljudi koji redovno čitaju knjige, često daju sebi za pravo da pomisle da su pametniji od drugih. Hvalisanje po Fejsbuk grupama ljubitelja knjiga koliko se čita stranica po satu, ukazuju da skorojevići i snobovi mogu biti i sirotani.

Jedino što je pogubnije od osobe koja čitanjem misli da je pametnija od drugih, jeste vjernik koji zbog

odanosti vjeri misli da je bolji čovjek od nevjerujućih. To mu dođe nešto kao beneficirani moralni staž na osnovu kojeg on sebi opravdava povremeno grešuckanje.

Posebno zanimljivo je bilo sredinom 16. vijeka, pri prodaji indulgencija, „oprostenica grijehova“. Rimokatolička crkva, kao samoproглаšeni trezor moralnog kapitala, izdavala je oprostaj grijehova u zamjenu za novac, postojao je čak i cjenovnik. Grijehovi su uglavnom bili jeftini, a bila je i akcija, ako platiš nekih današnjih 30 maraka oproste ti se svi grijesi u paketu. Bilo je naravno i mangupa koji su uplaćivali i unaprijed za neki grijeh, recimo za neku, što bi rekao Kristijan Golubović „pljačnicu“ ili da nastavim u tom žargonu - „preljubicu“. Da li je sve to baš tako bilo, nisam siguran, čitao sam to u nekoj knjizi sumnjive pravoslavnosti, molim da se provjeri, ali poenta je jasna. Prosječni vjernik misli da je bolji od drugih, da je otporniji na grijeh, pa se tako neoprezan češće i oklizne.

I ne, Martin Luter nije zakucao 95 teza na katedrali u Virtenbergu, već je neki oduševljeni štampar na svoju ruku iskopirao stotine kopija i proširio ih.

Dakle, osoba ne postaje pametnija od čitanja, to je isto kao da kažemo da nekome od slušanja muzike porastu uši a od mirisanja parfema ili kolača poraste nos. Čovjek od čitanja postaje načitaniji, a što se pameti tiče, ne samo da ne postane pametniji, već često uvrtili sebi razne nepraktične ideje u glavu, poput traženja slobode, pravde i slično.

To su romani iz nekog prošlog doba, danas je toliko uobičajeno da je postalo normalno to, da su slobode i prava šuplje priče, eto, reda radi i po potrebi se neko nekada poziva i na zakon.

Ipak, knjige rijetko mogu da imaju i korisnu stranu. Naime, postoje neki toliko široko učeni ljudi da zarade novac i na kvizovima. Za ljude koji se upuste u tu mučnu avanturu genijalni Aco Brajković je do sada izdao tri „Kvizopedije“, sa ukupno preko 6000 pitanja i odgovora koji se najčešće pojavljuju na kvizovima srpskog govornog područja. Nažalost, ne mogu se kupiti kod nas...

Kvizovi poput kladionica, reklamiraju one rijetke pojedince koji zarade nešto veću lovu a ne pokazuju sve one armije nesretnika koji su džabe učili, trošili se i borili.

Uzmimo za primjer jednog radoznalog, darovitog i posvijećenog gimnazijalca koji je proćerdao mladost jer se odao školi. On se vojnički pripremi za kviz, ponovi sve Mocartove sonate, Hamletova djela, periodni sistem hemijskih elemenata, nauči kao tablicu množenja, sve nauke pročešlja, kao i mitologije, i na kvizu ga dočeka pitanje:

„Na kojoj gimnastičkoj spravi je na OI u Montrealu 1976. godine Nađa Komaneči izvela vježbu koja je prva u istoriji održavanja OI ocjenjena čistom desetkom?“

Pa koji učen čovjek ne bi poželio da golim rukama zadavi bar voditelja ako već ne može da dođe do zlotvora koji ubacuje sportska pitanja u ozbiljne kvizove? Da se iskali na nekome za sve neprospavane noći što je uludo bljedio nad knjigama? Da ispadne iz kviza zbog Nađinog dvovisinskog razboja?

Razumijem da treba biti i poneko sportsko pitanje, tipa gdje i kada je održano ovo ili ono na svjetskom nivou, ali hvatati se sprave neke Nađe zaista je bezobrazno.

Ko je uspješan na svim tim poljima znanja, treba od države da dobije invalidsku penziju jer je

nemoguće da čovjek baš sve to zna, a da je pritom ili normalan ili socijalno uperan.

Ili pitanje: „Prezimana Laurel i Hardi postaće još poznatija kad im pridodamo slavne nadimke. Kako glase ti nadimci?“ Ko bi se pred reflektorima i prepunom salom dok bubnja neka vudu muzika u pozadini, sjetio da su to Stanlio i Olio?! Mislim i pitanja iz filmova su van svake pameti, u redu je znati ko je glumio u nekim klasicima, ali kakvi su nadimci, to stvarno nema nikakvog smisla.

Inače filmove poštujem, ali ih ne podnosim. Prvo traju predugo, bar sat i po. Ne sjećam se kada sam sat i po sjedio na istom mjestu. Ne volim ni fudbal, pogotovo kada neko nabije loptu pa se valja po travi, a sat i po se dodaju i trude da bar jednom utjeraju loptu u zamrežen pravougaonik, a nekada niko ne da niti jedan gol. Pakao! Drugo je košarka, tu se skače, pije, psuje, klete, pominje istorijat lopovluka i nepravdi, navija, zavija i odvija, a pogleda se i utakmica usput.

Ali filmovi... Drame me deprimiraju već po naslovima, a u njima gotovo uvijek neko umire, što duže umire to se doživljava kao dublji film. Ah, kako je samo venuo i roptao! A tek posljednje riječi, oči kao fildžani, posljednje scene pri izdahnjivanju, sjećanja – prvi sladoled, prvi bemiks, prvi referendum... I onda, naravno, neko lišće opada, značajne tišine, ozbiljna muzika, sve neki alt i bas, da te Bog dragi sačuva! Dosta mi je muke i tjeskobe i u realnom životu!

Jednom mi je prijatelj vjernik poslao da pogledam nekakav film o nekom monahu, šta će, čovjek misli ako sam teolog da bi me tako nešto moralo zanimati, ali taj neki što glumi monaha, pola filma vesla po nekom jezeru, cijepa drva, kuva čaj, moli se, dolaze mu neki ljudi i žene, da mu kukaju, on ih nešto jadan tješi, došlo mi je da laptop pojedem, nemam pojma

kako se završilo, čini mi se da ga je neko na kraju ubio, ali opet kažem, ne znam, ne tvrdim da jeste... Rekao sam mu da ništa dosadnije u životu nisam gledao i nije mi poslije išta više slao. Uvrijede se razočarani vjernici kada uvide da ipak nisi svetac kako su već uobrazili, pa majke mi, bezbroj puta sam se pitao da li bi mi bilo lakše da sam ostao na istoriji, bio bi samo jedan uobičajeno grešan čovjek, a ovako vječito pod lupom dijela naroda imam milion mana... Ili kada daci pitaju tipa kakav je život poslije smrti? Ja onda kažem: „Otkud znam, nisam još nikad umro“.

No najgori su ubjedljivo umjetnički filmovi, tu se autori i ne trude da iko shvati šta žele reći sa tim djelom, moguće da bi se i naljutili kada bi neko i naslutio poruku filma. Ali eto, čega se gnušaš, to te u životu stigne, pa sam par puta nosio opremu prijatelju koji je „puštao“ takve filmove. Čega sam se sve nagledao, neki nijemi film o vješticama, nekakvi plesovi, neki varao ženu, ali je imao sto nekih dilema pa je umro, a onda se one počele obilaziti, čak neki film o ratu mrava i termita, eto i to baš taj film je trajao blizu tri sata, zadnji put sam tako usrdno molio Bogu da se film završi kada sam gledao „Gospodara prstenova“ u kinu, tri sata idu negdje, traže neki prsten po nekim prokletijama, osjetio sam sve kičmene pršljenove, da bi se, bolan, na kraju film završio naglo kao kada u Boljem životu Giga Moravac uđe u stan i kaže „Dobar dan“, a kolege mi rekle da je nastavak sljedeće godine...

Jedini film na svijetu koji bih opet gledao tri sata jeste Kusturičino „Podzemlje“, mada sam ga posljednji put gledao sedam dana po nekih 25 minuta, to mi je došlo kao nekakva serija. Prvi put smo ga gledali sa osnovnom školom, bili šesti razred, sjećam se da sam se crvenio žestoko zbog nekog karanfila koji je virio iz

ženske stražnjice i da smo svi zviždali kada su Nijemci bili obasipani cvijećem pri ulasku u Zagreb, ali poslije sat vremena smo svi bez izuzetka bili ubijeni u pojam. Pitam se, kojem kretenu je palo na um da djeca idu to gledati.

Filmove gledam samo kada dežuram zbog dječijih temperatura, pustim sebi neke 2-3 romantične komedije čiji humor mi izazove dovoljnu količinu prezira da ne mogu zaspiti do zore. Taman da ih se više nikada i ne sjetim po lošim okolnostima.

Dakle, rekao sam već da ima i korisnih knjiga. Ima, naravno, i onih beskorisnih, možda i opasnih, ali nikada nisam za kažnjavanja zbog pisanja takvih knjiga, već se na knjigu odgovara knjigom, na glupu pametnom, na lažnu istinitom.

U posljednjih par godina isplivale su davno prevaziđene teorije o nekakvoj zabranjenoj istoriji Srba. Nije to ništa neobično, što je budućnost mračnija, to nam prošlost izgleda svijetlija. A i lakše je vjerovati da je za sve muke kriva svjetska zavjera koja je skočila baš na nas najsvetije i najbliže Bogu, a ne ponašanje lokalnih kolonijalnih upravitelja i opštenarodna neodgovornost. Svaki narod našega regiona misli da je baš on ovdje „najstariji“ i da su drugi od njega postali. No, ljudi koji spominju nekakav zabranjen spisak srpskih vladara najčešće ne poznaju ni onaj „dozvoljeni“ spisak. Kada ispucaju ono malo aduta iz pseudoistorijskih knjiga onda se hvataju za vratove, tačnije, sa riječi pređu na djela.

Zanimljiv slučaj je i našeg tenisera Noleta. On šta god da je donirao ili drugo dobro činio dobijao je hrpu komentara tipa: „glumiš dobricu, prvo plati porez majci Srbiji“, a kada je Nole rekao da čita pseudoistoričare i kada se izjasnio da vakcinacija ne treba biti obavezna, splasnuše i potraživači poreza.

Nevezano za konkretan slučaj, upao mi je u oči princip kako Srbi za tako malo magle, zažmire na tako puno para.

Međutim laganje o istoriji je postao nacionalni sport, a ušlo i u udžbenike komšijskih školskih programa, zato će kod nas istorija još dugo biti bar jednako važna kao sadašnjost, a lokalne i državne televizije imati obavezne parastos rubrike. Nemam ništa protiv obilježavanja, ali jedno je briga za kulturu sjećanja a drugo držati narode neprekidno u podzemlju ratne psihoze i na svaku argumentovanu prozivku neodgovornih nadležnih, mlatiti vitalnim nacionalnim interesom.

Postoje knjige i o psihološkim pitanjima. Kako se zaljubiti, ili, sve češće, kako se odljubiti, kako voljeti sebe, a ne biti i sebičan, kako preživjeti život. U to se ne razumijem, mogu samo da svjedočim iz ugla pacijenta. Znam samo da je pitanje dana kada će bezrazložna ljubav (jer drugačija ljubav ni ne postoji) biti proglašena mentalnim poremećajem i liječiti se, dakako.

Svako danas može da prodaje knjige, to ima i dobre momente. Tako jedna osoba, koja je ranije prodavala voće i povrće, knjigama spušta cijenu kada joj prođe određen rok ili im se oštete korice, kao nagnjile knjige druge klase. Jednom sam uzeo za toliko malo para izuzetnu knjigu bez korica i oštećenih ivica, da sam potrčao dok se ne sjeti da nije možda cijena bila u evrima nego u markama.

Sa druge strane, ima i bezobraznika koji pretjerano cijene starinu knjige. Razumijem da su antikviteti skuplji, naročito ako imaju i neku sopstvenu istoriju, ali, molim vas lijepo, cijeniti priručnik za telekomunikacije jer je star pola vijeka, a u njemu je prevaziđeno štivo za svaku osudu.

U knjigama starostavnim svašta piše, recimo, Staljinu se prišiva umobolna umotvorina kako je smrt pojedinca tragedija, a smrt miliona statistika. Prevedeno na naše okolnosti, nestanak par hiljada maraka je krađa, a nestanak par miliona maraka je statistika.

Ipak, sve istorijske knjige su pomalo proročke, prosto jer se istorija pruža kroz koordinate vremena i prostora poput federa, iako ona grabi naprijed, neprestano se ponavljaju slične stvari. Zato je istorija i osmišljena da bude učiteljica života, da se ne ponavljaju gluposti, jer ko je ne uči, kao nešto suvišno i nejestivo, osuđen je da je ponavlja bezbroj puta.

O istoriji neću mnogo da gnjavim, samo želim reći da je nisu uvijek pobjednici pisali, pisali su je i razni izgnanici nakon poraza, tako su poraze na lokalnom planu pretočili u bogatstvo civilizacije i pobjedu znanja od sigurnog zaborava.

Mada, nije, naravno, ni svaka nauka ugodna. Ja se tako užasavam matematike. U staroj školi, kada bi nosio dnevnik kolegama na odmoru, nisam smio ulaziti u prostoriju za predah matematičara, fizičara i hemičara. Došao bi nekako do praga, ali sve te formule su izgledale kao ukrasi u zubarskoj ordinaciji, a matematička pomagala kao inkvizitorski pribor. To je trajalo tako godinama, a kada su kolege shvatile da se ne šalim, nasilno su me jednom ugurali u tu pećinu strogu, derao sam se do susjedne škole.

Sve sam mislio da će me ova TV nastava za niže razrede vratiti na pravi put da shvatim da matematika nije, što se kaže bauk, ali već u četvrtom razredu, kod dijeljenja polinoma, mozak mi je iskočio kao osigurač, i u glavi mi je krenuo spot i instrumental „Za ljepšu Srpsku“. Zato se klonim matematičara, čim to iz glave izvlači korijene i sinuse, nisu tu čista posla.

Nije ni čudo što su ti ljudi tiši u zbornici od recimo nastavnika kojima prijete da u budućnosti ocjenjuju opisnim ocjenama. I što se drže po ćoškovima zajedno, kako je njima, samo oni znaju. Divim im se i cijenim ih, ali sa pristojne udaljenosti.

Knjiga može služiti i kao sredstvo da se prebrode krizni periodi, neko se knjigom brani od izolacije, neko od nepravde, a ja sam se branio od mučnih okolnosti u kojima sam studirao. Sve nauke podrazumijevaju da se čitaju razne knjige i da se na istu stvar gleda iz raznih uglova, ali sa vjerom i vjero-naukom, po meni, sretniji termin bi bio vjero-učenje, jer nauka vjeru isključuje, ako je dokazano da nešto postoji moja vjera je onda suvišna, dakle to je drugačije...

Vjera je svakako vrlina, ali ako je Bog istina, pa treba valjda malo i tragati za istinom... Divim se ljudima kojima je neko nekad nešto rekao i oni se toga drže doživotno, bez dodatnih pitanja. Međutim, kakva je vjera bez hrvanja sa sumnjom, zar je prevaziđena sumnja ne ojača, da li je baš toliko jaka ili je nehajna, mumificirana i kao takva lako lomljiva pri prvom potresu koji onu početnu informaciju dovode u pitanje? Šta da sam se rodio u Solt Lejk Sitiju, u američkoj državi Juta, gdje su većinom sektaši mormoni i da su oni rekli da je anđeo Moroni dopisao uz Bibliju knjigu koja je jedina ispravna? Dakle, poželjno je da se preispita sve što čovjek sazna, da malo bolje razumije svoju vjeru i sve oko sebe... Vjernik jesam, ali ne planiram imati sektaški pristup životu, film u kojem se jedino moja braća spasavaju, a svi ostali uzalud žive i sigurno idu u pakao...

Dakle, da bi se razumio svijet oko sebe vjerujem da je potrebno prvo da se razumije sopstveni narod, da putovanje krene iz svog dvorišta, a kako bolje nego preko domaće književnosti. Ima odlična i besplatna

aplikacija na Gugl pleju: „Klasici srpske književnosti“ sa oko 200 klasika. Prije Pamuka ili nekog drugog sjajnog stranog pisca, ne bi bilo loše pročitati bar nešto od Ćopića, Andrića, Selimovića, Njegoša, Kapora, Crnjanskog, Domanovića, Nušića, Isidore Sekulić... Mi žmirimo na toliko blago u sebi i oko sebe, gdje je sve pojašnjeno i kakav je narod i kakva je perspektiva, a jedino što je uvijek izvjesno, to su borbe za slobodu, hljeb i smisao.

Nešto širu sliku i lagani prelaz iz naše luke u svjetski okean znanja jeste „Politikin zabavnik“. Znam da je skup, ali odnedavno se može besplatno čitati na njihovom sajtu, jedino nedostaje strip i kasni nekih mjesec dana zbog aktuelnosti novih brojeva, ali je i to divan i besplatan način za širenje perspektive...

Postoje samo tri stvari koje nas mogu spasiti u većini teških situacija, to su: prosvjetljenje, poštenje i solidarnost. Neka su to prevaziđene vrline, neka je takvih ljudi premalo, nemamo mi više vremena da se pitamo što, ko i kako, već gledajmo da se povežemo ne bi li ikako ovdje, ili gdje već, opstali... To je formula spasa, to nam poručuju preci i iz istorijskog iskustva, zapisanog i usmenog. Preci koje smo tako brzo i tako lako zaboravili, da nas ne bi teretili svojim teškim pričama i kočili na putu ka Evropi i svijetu. I onda se čudimo zašto sada tako lutamo. Učimo bar od fukara koje se drže zajedno, bez obzira na razlike ili ranija neprijateljstva, jer je njihov zajednički interes da se bogate. a naš najmanji zajednički interes je da preživimo i da imamo mogućnost da rastemo, jer ko ne raste sabija se i krivi...

Za početak, barem mahnimo jedni drugima, iako se možda i ne znamo lično, da se ohrabrimo da nismo sami u našem uveliko privatizovanom gradu, da on pripada i ničijim ljudima, pa toliko nas ima

istomišljenika i ljudi koji imaju slične probleme i potrebe, a svi se sabili u svoje ćelije, pa onda nema niko nikog, te svako pojedinačno prije ili kasnije sigurno strada. U velike promjene ne vjerujem jer većina ne želi da se popravlja, ali živim za džepove i oaze smisla, potpuno nezavisnih od svih postojećih obrazaca društvenog aktivizma.

I za kraj da ne propustim knjige i štiva koja nisu ni ozbiljna ni neozbiljna, ni naša ni njihova, ni za ni protiv ičega i ikoga. To su beskrajno duhovita pisanija o jednostavnim a opet čarobnim stvarima, poput knjige „Leteći cirkus fizike“ Džerla Vokera, koja u nekih 500 situacija objašnjava kako padaju domine, kako se cijepa toalet papir, da li je bolje trčati ili hodati za vrijeme kiše, kako se vrti jaje, o vrtlogu u kadi, te najbolji sajt na svijetu „Striputopija“ na kojem se još uvijek mogu pročitati odlično skenirani stripovi, njih oko 15.000 u preko 120 vrsta na našem jeziku...

Eto, to su samo neke nabacane opcije u odnosu na svugdje prisutnu, decenijsku perspektivu živog zakopavanja i beskrajnog stezanja kaiša oko struka ili vrata. Može biti bolje i vjerujem da hoće biti svakome ko odluči da se popravi, proširi i uključi na bilo koji način u proces ličnog, fizičkog, intelektualnog i duhovnog ozdravljenja i obnove. Današnja tehnologija nam mnogo uzima i ograničava nas, ali nam mnogo i nudi, do nas je šta ćemo izabrati...

Izvinjavam se na demagogiji, to mi je profesionalna deformacija, zahvaljujem se na zaista neubičajeno velikoj pažnji uprkos dužini tekstova i nabacanosti misli u istima.

Dolaze bolji dani...

Danijel Mihić, Banjaluka

